

Jean-Paul
Sartre

Bariona, a v a g y

Színháték a fájdalomról és a reményről

2594

JEAN-PAUL SARTRE

Bariona,

avagy

Színháték a fájdalomról és a reményről

JEAN-PAUL SARTRE

BARIONA,

avagy

Színháték a fájdalomról
és a reményről

L'Harmattan

Budapest

Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme
d'aide à la publication (P.A.P.) Kosztolányi, a bénéficié
du soutien de l'Ambassade de France en Hongrie
et de l'Institut français en Hongrie.

Ez a mű a Magyarországi Francia Nagykövetség
és a Magyarországi Francia Intézet támogatásával
a Kosztolányi Könyvtámogatási Program (P.A.P.)
keretében jelent meg.

**INSTITUT
FRANÇAIS**
BUDAPEST

A fordítás a spanyol kiadás alapján,
a francia figyelembevételével készült.

Jean-Paul Sartre: Bariona, el Hijo del Trueno.

Voz de Papel, Madrid, 2004, 2006

Jean-Paul Sartre: Théâtre complet. Éd. par Michel Contat et al,
Gallimard, Paris, 2005

Fordította:

SZALAY MÁTYÁS

Az Előszó és a kísérő tanulmány nagyvonalú átengedéséért

a Kiadó köszönetét fejezi ki

Prof. Dr. JOSÉ ÁNGEL AGEJAS-nak
(Universidad Francisco de Vittoria)

© L'Harmattan Kiadó, 2013

© Hungarian translation Mátyás Szalay, 2013

© José Ángel Agejas, 2013

ISBN 978-963-236-691-3

ELŐSZÓ A MÁSODIK KIADÁSHOZ

Jean-Paul Sartre századik születésnapjának alkalmából a Gallimard Kiadó a francia filozófus összes színdarabját megjelentette.¹ A Michel Contat és egy tucat más Sartre-szakértő bevonásával készült könyv először vette fel a francia író műveinek sorába – függelékként – a *Bariona*² című drámát. A művet kommentáló jegyzetekben John Ireland és Michel Rybalka néhány érdekes adatot közöl.³

E kiadás legjelentősebb hozadéka maga a szöveg: Sartre kézírata alapján először jelent meg a dráma teljes szövege, mely miután egyik magánszemélytől a másikhoz került, számos viszontagság után a kilencvenes évek végén végül eljutott a Francia Nemzeti Könyvtárba. Az általunk készített első kiadás az addig egyedül elérhető szövegek alapján készült: a Sartre által személyesen engedélyezett kiadások átiratai alapján: az Yves Frontier-féle első ötszáz példány, az Elisabeth Marescot szerkesztette második és a Contat és Rybalka által 1970-ben kiadott szöveg. Ezek lényegében azonosak. Néhány kritikus kételkedett benne, hogy ezen átiratok az eredeti hiteles másolatai, amiről mindaddig nem győződhattünk meg, amíg ez utóbbi fel nem bukkant. Amint megtalálták a kéziratot, meglepően tapasztalták a néhány korábbi tanulmányban „tökéletlennek” ítélt másolatok szövegghűségét. Akik engedélyt kaptak arra, hogy írógéppel lemásolják a *Stalag*-ban született kérdéses művet, csak a színre vitt szöveget írták le. Ma már tudjuk, hogy a mű ennél kicsit hosszabb, s hogy Sartre kék ceruzával aláhúzta az elhagyandó részeket. Az első kiadók e sorokat nem másolták le. A megjelent művekben ez volt az egyetlen változás. Az újonnan felfedezett eredeti szöveg tehát nem csak arra ad lehetőséget, hogy összevegyük a többi változattal, hanem arra is, hogy megvizsgáljuk, milyen részeket hagyott

¹ SARTRE, JEAN-PAUL, *Théâtre complet*, szerk. Michel Contat és mások, Gallimard, Paris, 2005.

² Uo. 1115–1179.

³ Uo. 1560–1572.

el Sartre az előadás lerövidítése érdekében. Az előadás még így is három óras volt. Ezért a spanyol kiadás első alkalommal tartalmazhatja a mű e részeit, melyeket szögletes zárójelben közlünk.

Mi több, e fontos újdonság néhány új elemmel egészítette ki a Sartre-i mű elemzését; ez azonban lényegében nem változtat a jelen kiadás bevezető tanulmányán. Elismerték, hogy noha Sartre elutasította, hogy e mű bekerüljön irodalmi szövegei közé, fontos és lényeges szereppel bír annak megértéséhez, hogyan vált színházi szerzővé – ezért is került be az összes színműveinek ünnepi kiadásába. „Ez a darab olyan jelentőséggel bírhat, melyet Sartre soha nem akart elismerni” vallja be *John Ireland* is. A darab alcíme is megváltozott. Előző kiadásunkban még az szerepelt: „a mennydörgés fia”, amit a szöveg második sora mellett az is igazol, hogy Sartre számtalan helyen utalt így a szövegre, noha igaz, hogy a műben nem találkozunk e jelzős szerkezettel. A kéziratban azonban alcímként ezt olvashatjuk: „*avagy színjáték a fájdalomról és a reményről*”, s ez utóbbi valóban jobban megragadja a darab tartalmát.

Az első kiadásunk azt az adatot sem tartalmazta, hogy a darabot háromszor is bemutatták a *Stalag*ban, 1940. december 24-én, 25-én és 26-án, s minden alkalommal mintegy kétezer fogoly ült a nézőtérén. Bizonyos, hogy az első előadás után, Szenteste, Sartre ott maradt és részt vett az éjféli misén. Ezek az adatok megerősítik a bevezető tanulmány néhány részletét, s jelentősen hozzájárulnak egy nem mindennapi mű elemzéséhez. Érdekes, hogy továbbra is fennmarad a vita, ki kezdeményezte a darab megírását, jóllehet először adnak hitelt *Marius Perrin* beszámolójának – mely szerintem kulcsfontosságú, hiszen Perrin a filozófiai órák miatt napi kapcsolatban maradt Sartre-tal. Az idő múlásával egyre nehezebb lesz olyan hitelt érdemlő beszámolóra bukkanni, mely véglegesen eldönthetné e vitát.

José Ángel Agejas
2005. november

ELŐSZÓ

A Gondviselés akaratából egy napon rábukkantam egy idézetre Sartre egy eddig kiadatlanak vélt színművéből. A szövegben *Mária* alakját rajzolta meg egészen különleges gyengédséggel és finomsággal. Ez nagyon meglepett. Az a néhány barátom, akikkel megosztottam a felfedezést, igencsak kételkedtek abban, hogy a kérdéses sorok valóban a szerzőtől származnak. Kutatni kezdtem a Sartre-bibliográfiákban és néhány spanyol könyvtárban. Eredménytelenül. A keresett mű egyszerűen nem akart előkerülni. A többé-kevésbé hivatalos irodalom meg-egyezett abban, hogy az égi harmóniát visszhangzó mű nem létezik. A francia szerző első színdarabjaként egységesen *A Legyeket* tüntették fel. A híres „hálók hálóján” azonban nemcsak a rejtélyes darabra utaló néhány megjegyzésre bukkantam, hanem egy Egyesült Államok-beli valamint egy másik, észak-európai egyetemnek a darab bemutatását célzó pályázati felhívására is. A darabnak léteznie kellett. Annyira furdalt a kíváncsiság, hogy már nem csupán az idézetem hiteles forrását akartam megtalálni, hanem elhatároztam, kiadom a művet spanyolul. Milyen különös oka lehet annak, hogy a huszadik század második felének egyik legtöbbet idézett és népszerű alakjának színműve eddig még nem jelent meg spanyol fordításban? Miért nem tartalmazzák műveinek, vagy színdarabjainak gyűjteményes kiadásai?

Az első iránymutatást néhány olyan cikkből merítettem, amelyek megemlégtették, hogy Sartre 1940 karácsonyán a *Stalag 12D* náci fogolytáborban néhány pap kérésére – amint látni fogjuk ez nem egészen pontos – írt egy színdarabot a Megtestesülés misztériumáról, melyet a többi háborús fogollyal közösen kívánt bemutatni. Az idézett eseményekre vonatkozó utalások mindig egy olyan pap könyvére hivatkoztak, aki Sartre fogolytársaként részletesen beszámolt a műről és annak keletkezési körülményeiről. Ismét csak az internet segített tovább, ahol néhány régi könyvesbolt katalógusában rábukkantam az említett könyv példányára. Az *Universidad Francisco de Vitoria* könyvtárosaival fordultam, akiknek valószínűleg már elégük volt az állandó kérdésekből és kérésekből. Meg is szerezték a művet: *Avec Sartre au Stalag 12D*. A ki-

advány áttanulmányozása keserédes érzéssel töltött el: valóban hosszasan részletezte a mű születésének körülményeit, de az eredeti mű felkutatásához semmilyen segítséggel, utalással nem szolgált. Néhány bekezdést szó szerint is idézett, írt a rendezésről, s elmesélt néhány jelenetet, mi több, maga a könyv szerzője is kifejezte azon óhaját, hogy a színmű egy napon végre megjelenhessen és elfoglalhassa helyét Sartre műveinek korpuszában.

Immár nem fért hozzá kétség, a mű valóban létezik. Mi több, a könyv fülszövegében egy érdekes idézet olvasható *René Laurentin*-től, a nagyszerű teológustól, aki behatóan tanulmányozta az Evangéliumoknak Jézus gyermekkorára és születésére vonatkozó részeit: „*Sartre, a harcos ateista – kivéve az evangélistákat – mindenkinél többet segített nekem a karácsonyi misztérium megértésében. Ez nagy tiszteletre kötelez.*” Ez, azt gondolhatjuk, talán mértéktelen dicséret. Kutatásom első köre ezzel lezárult. Laurentinnél ráleltem arra az idézetre, mely az egészet elindította, s rátaláltam néhány adatra is, de a továbbiakban új ösvények után kellett néznem.

Ekkor a Gondviselés kétféleképpen is segítségemre sietett. Először, amikor biztosra vehettem, hogy a *Francia Nemzeti Könyvtár*, amelynek katalógusában a könyvnek két példánya is szerepel (noha ezek egyike csonka), nehézségeket támaszt; s az egyetem könyvtárosai, akik ekkor már szinte sajátjuknak tekintették a kutatást, az Egyesült Államokban lévő *Indiana Egyetem* könyvtárában rábukkantak egy példányra. Másodszor pedig, amikor minden előzetes keresés nélkül pusztán véletlenül kezembe került az *Il Corriere della Sera* egyik száma, amely arról számolt be, hogy megjelent Sartre egyik kiadatlan műve a karácsonyról. Évtizedes hallgatás után a mű egyszer csak előkerült a semmiből.

E rövid beszámoló a bonyodalmakról mindenekelőtt arra szolgál, hogy az olvasót is megérintsen valami abból a lázas kíváncsiságból, ami engem is elvezetett Sartre művéhez, s arra készítetett, hogy azt több mint hatvan évvel születése után felkutassam és spanyolul is kiadjam.

Nem fejezhetem be ezt az előszót számos köszönetnyilvánítás nélkül. Először is *Verónica Calderón*nak és *Jorge Condén*nak, akik felbecsülhetetlen hozzáértő könyvtárosi segítsége és tanácsai nélkül az eredeti szöveg fellelése mérhetetlenül több időbe és energiámba került volna.

Hálás vagyok *Juan Carlos Conde* professzornak, aki az Indiana Egyetem *Bloomington Campus*áról önzetlenül felajánlotta segítségét, és rendelkezésünkre bocsátotta az eredeti szöveg egy, az intézményben lévő példányát, hogy elkészülhessen e kiadvány. Hálával tartozom *Tomás Alfaro* professzornak, akinek elkötelezett és lelkes munkája nyomán született a szöveg spanyol fordítása, s akinek segítségével e könyv kiadása a messiási jövőbe nyúlna. *Martina Granizo* professzorasszony sokat segített a bibliai utalások és Izrael történetére vonatkozó referenciák tisztázásában. Mindenekelőtt azonban *Pablo Cervera Baranconak*, e sorozat szerkesztőjének és *Álex Rosalnak*, a kiadónak vagyok hálás, akik kezdetől fogva hittek e terv sikerében, már abban a korszakban is, amikor még a nyugtalan kíváncsiságon és a keresés nyomán hálómbe akadt néhány töredékes adaton kívül nem tudtam mást felmutatni.

Reméljük, hogy a mű olvasása – és esetleges bemutatója – sokak számára lehetőséget nyújt arra, hogy eltöprengjenek és újragondolják Krisztus szerepét az emberiség történetében. Betlehemben az Örökkévalóság betör az időbe, Isten megjelenik az emberi történetben, az ember megistenül. Elképzelhetetlen ennél magasabb rendű drámai feszültséget hordozó történet. Sartre természetesen tudatában volt ennek, s legalább is egy pillanatra képtelen volt ellenállni a Kegyelem erejének.

José Ángel Agejas

JEAN-PAUL SARTRE

BARIONA,

avagy

Színjáték a fájdalomról és a reményről

Az a tény, hogy a keresztény mitológia egyik témájához nyúltam vissza, nem jelenti azt, hogy gondolkodásom, akár csak egy pillanatra is megváltozott volna a fogság alatt. Annyi történt csupán, hogy megegyeztünk a tábori papokkal, keresünk egy olyan témát, mely Karácsony este leginkább képes egyesíteni egymással a keresztényeket és nem hívőket.

*Jean-Paul Sartre
1962. november 30.*

ELŐJÁTÉK

Harmonikaszó.

ELBESZÉLŐ:

Tisztelt Uraim! Elbeszélem Önöknek Barionának, a mennydörgés fiának, nagyszerű és dicsőséges tetteit! Történetünk abban az időben játszódik, amikor a rómaiak uralták Júdeát, remélem tehát, érdekli Önöket! Addig is, míg beszélek, vessenek egy pillantást a mögöttem látható képekre, melyek segítenek felidézni az akkori időket! Ha tetszett a darab, legyen bőkezű a jutalom is! És most szóljon a zene, kezdődjék az előadás!

Harmonikaszó.

ELBESZÉLŐ:

Tisztelt Uraim! Íme az előjáték! Egy baleset miatt megvakultam! Azelőtt azonban ezer-szer is megnéztem e képeket és pontos másukat őrzöm emlékezetemben, hiszen már az apám is – akitől e mesterséget megörököltem – ezeket mutogatta. Amit itt mögöttem látnak, ez, amire a botommal mutatok, jól tudom, a názáreti Máriát ábrázolja. Épp az imént kapott hírt az angyaltól: fia születik, s e fiú nem más, mint Jézus, a mi Urunk.

A hatalmas angyal két szárnya olyan, mint egy-egy szivárvány! Maguk láthatják is, én nem, de elmémben ma is pontosan őrzöm a képet. Mint valami árvíz, úgy öntötte el Mária szerény házát, úgy töltötte be folyékony és szent testének jelenével, és lebegő ruhájába burkolta. Ha figyelmesen nézik a festményt,

láthatják, hogyan tűnnek elő a szoba bútorainak körvonalai az angyal teste mögött. Ez mutatja angyali testének áttetsző finomságát. Mária előtt áll, aki alig mer rápillantani. Az angyalnak szólni se kell, hisz' hangja, mint a hurrikán! Nem is beszélt; Mária még mielőtt megjelent, már a testében érezte. Most Mária előtt áll, és Mária egyszeriben csupa rejtély, mint az éjjeli erdő, s a megváltó üzenet is úgy bolyong benne, mint vándor a bozótosban. Máriában dalt zengnek a madarak és susognak a fák. Ezer kimondhatatlan gondolat támad benne, egy fájdalmat érző anya aggodalmas gondolatai. És nézzék csak e meglepett angyalt, akit e sok, túlságosan emberi gondolat kizökkent a szerepéből: sajnálja, hogy angyal csupán, mert az angyalok nem születhetnek, és nem szenvedhetnek. Azon a reggelen, az Angyali Üdvözet reggelén, egy meglepett angyal tágra nyílt szemei előtt, kezdetét vette az ember ünnepe, mert abban a percben megszentelődött az ember. Jól nézzék meg ezt a képet, drága Uraim, és szóljon a zene! Véget ért az előszó! A történet kilenc hónap múlva folytatódik, december 24-én, Júdea magas hegyei között!

Zene. Új kép.

ELBESZÉLŐ:

Látják, ezek itt sziklák, s előttük egy számár lépdél. A kép egy vad hegyszorost ábrázol. A számár egy római hivatalnokot visz. Alakja kövérkés, petyhüdt testű, mogorva ember. Kilenc hónap telt el az Angyali Üdvözet óta, a római pedig siet átkelni a hegyszoroson, hogy mielőtt még leszáll az este, Bethaurba

érjen. Bethaur egy kis falu huszonöt mérföldre Betlehemtől és hét mérföldre Hebrontól. Aki Önök közül ismeri a térképet, otthon könnyen megtalálhatja. Rögtön látni fogják, mi járatban e hivatalnok, mert éppen most ért Bethaurba, Levi, a republikánus házába.

ELSŐ FELVONÁS

Levi, a republikánus házában

1. JELENET

Lelius és a republikánus

LELIUS: *(A kapura támaszkodva)* Mélységes tiszteletem asszonyom! Barátom, a felesége elbűvölő asszony! Hum! Menjünk, fontos dolgokról kell beszélnünk! Ülünk le! Így, ülünk csak le és beszélgessünk. Azért jöttem, hogy az összeírást illetően...

A REPUBLIKÁNUS: Vigyázzon, főfelügyelő uram, vigyázzon!

Lekapja a cipőjét és a sarkával ütni kezdi a földet.

LELIUS: Mi volt az, egy tarantella-pók?

A REPUBLIKÁNUS: Az bizony, egy tarantella. De ebben az évszakban a hideg már eléggé elkábítja őket. Ez a nyomorult még elvonszolta magát, de félig már ez is aludt.

LELIUS: Lenyűgöző. Maguknál skorpiók is vannak, nem igaz! Hát persze. A skorpiók is féllálomban vannak, de azért itt a földön képesztve még szépen elintéznének egy kilencvenkilós férfit. Itt a maguk hegyei között a hideg ugyan megdermeszthet egy rómain, de a ti mocskos férgeitek csak nem fordulnak fel tőle. Figyelmeztetnünk kellene a római fiatalokat, akik az iskolában készülnek a gyarmati

szolgálatra, hogy egy gyarmati hivatalnoknak folytonos rettegésre kell számítania.

A REPUBLIKÁNUS:

Oh, főfelügyelő úr...

LELIUS:

Én mondom, barátom, folytonos rettegésre. Már két napja öszvérhátan döcögök a hegyekben és még egy teremtetett lénnel sem találkoztam – de még egy növénnel, vagy akár egy gyommal sem! Csak vörös kősziklák mindenütt, a tökéletesen kék ég alatt – na és ez a hideg, ez az állandó csontig ható hideg, nagy néha egy ilyen nyomorult kis tanya, meg egy tehénlepény... Persze, nektek zsidóknak fogalmatok sincs, hogyan fűtsetek be; minden évben meglep titeket a tél, mint-ha ez volna az első tél a világon! Tényleg bárbar népség vagytok!

A REPUBLIKÁNUS:

Megkínálhatom esetleg egy kis pálinkával, hogy felmelegedjék?

LELIUS:

Pálinkával? Hmm... Nem is gondolná, milyen hallatlanul szigorú a gyarmati hivatal: ügyintézés közben semmit sem fogadhatunk el az alattvalóktól. Menjünk, úgy tűnik, ma itt fogok éjszakázni. Holnapután indulok Hebronba. Maguknál még egy fogadó sincs?

A REPUBLIKÁNUS:

A falu nagyon szegény főfelügyelő úr; sose téved ide senki. De engedelmével...

LELIUS:

Felajánlana nekem egy ágyat a házában? Szegény barátom, nagyon kedves magától, de hát a szabály az csak szabály: szolgálatban tilos megszállni alattvalóink házában. Mit akar,

ezeket a szabályokat is olyan hivatalnokok eszelték ki, akik sosem hagyták el Itáliát, s akinek épp ezért fogalmuk sincs milyen az élet a gyarmatokon. Hát hol töltsen az éjszakát? Az ég alatt? Egy istállóban? No, ez végképp méltatlan volna egy római hivatalnokhoz!

A REPUBLIKÁNUS:

Igazán nem akarom erőltetni, de...

LELIUS:

Rendben van, barátom, rendben van, erőltesse csak, erőltesse! Végül talán mégis beadom a derekam. Ha jól értem, azt akarja mondani, hogy a maga házában kívül nincs még egy, amelyet az a megtiszteltetés érhetne, hogy egy római hivatalnok száll meg benne. Jól van! Végére is most nem kifejezetten nyomozati ügyben járok el... Szóval, kedves barátom, a maga házában fogok megszállni.

A REPUBLIKÁNUS:

Hogyan köszönhetném meg e nagy megtiszteltetést? Végtelenül meg vagyok hatva...

LELIUS:

Képzelem, barátom, képzelem. De azért ne kürtölje szét, ha szabad kérnem! Egyikünknek se tenne vele nagy szívességet.

A REPUBLIKÁNUS:

Hallgatok, mint a sír.

LELIUS:

Nagyszerű! *(Kinyújtóztatja a lábait)* Uff! Egészen kimerültem. Már vagy tizenöt falut bejártam. Mondja csak, nem valami pálinkát említett az előbb...?

A REPUBLIKÁNUS:

Itt van Uram, parancsoljon!

LELIUS:

Innom kell, hát persze! Most, hogy már szálást ajánlott nekem, igazán adhat ennem és innom is! Nagyszerű ez a pálinka, megérdemli, hogy rómainak hívják!

A REPUBLIKÁNUS:

Köszönöm, főfelügyelő uram!

LELIUS:

Uff! Barátom, ez az összeírás cefet egy helyzetbe hoz engem, és nem tudom, melyik alexandriai kurtizán győzhette meg az isteni császárt felőle? A földkerekség összes emberét számba akarják venni. Érti ezt, hát nem egy nagyszerű ötlet?! [Mindeddig a természetes ember korszakában éltünk, az emberek többségében úgy nőttek, akár a gyom, kényük kedvük szerint, hogy aztán talán csak néhány szívben emléket hagyva, nyomtalanul tűnjének el a világból. Az isteni cészár azonban elhozza majd a társadalmi ember korszakát: és mindenkiről személyes kartotékokat vezetnek. Ezután a halál nem lesz más, csak egy jelentéktelen baleset. Az ember testi létezése megszűnik ugyan, de kartotékja fennmarad. Ez a kartoték új méltósággal, társadalmi halhatatlansággal ruház fel bennünket. Ehem! Igen. Csak az benne a rossz, hogy rettentő sok vele a papírmunka, s többet ért volna, ha kiválasztanak néhány hivatalnokot, hogy csak ezzel foglalkozzanak. Ehelyett ezt is ránk testálták, még hozzá anélkül, hogy felmentettek volna a napi ügyek intézésétől. Azt sem tudom, hol áll a fejem!] De próbálja ezt valaki Palesztinában megvalósítani: a légionárius katonatársaink többsége még azt sem tudja, mikor született. A nagy áradás, vagy a nagy aratás, vagy éppen a nagy vihar évében jöttek világra...

tényleg vademberek. Ugye nem sértem meg? Maga művelt ember, még ha zsidó is!

A REPUBLIKÁNUS:

Az a nagy szerencse ért, hogy Rómában tanulhattam.

LELIUS:

Kitűnő! Rögtön látni a viselkedésén! [Megtanult elegánsan gesztikulálni. Látja, minket, gyarmati hivatalnokokat az öröl fel, ahogyan a maga honfitársai gesztikulálnak. A kezeik úgy röpködnek körülöttük egyfolytában, mint bűvész körül a galambok. Ezek a kezek, mindig csak ezek a bűvészkezek: a piacon, a templomban, suhognak, mint a lomb, kezek, amelyek vezetnek, jönnek-mennek, összedörzsölik őket, széttárvák a karjukat... amikor meg eljönnek, hogy elmagyarázzák az ügyes-bajos dolgaikat, félig összezárulnak, miközben fejüket oldalra hajtják, ezek az átkozott apró, zsugori és szolgai mozdulatok, le se tudom venni a szemem a kezükről. A feleségem azt szokta mondani: nézz a szemükbe! Vagy legalábbis egyenesen az arcukba, a szemöldökök közé. Ez a méltóságteljes pillantás. A szíriai helytartótól tanultam, s elismerem, hogy semmi sem zökkenti ki úgy az embert, mint amikor érzi, hogy egyenesen az orra tövét nézik, pont itt.

A REPUBLIKÁNUS:

Valóban.

LELIUS:

Igen. Jól van! Észrevette, hogy az én pillantásom is, csakúgy, mint akáarki másé, vagy talán még jobban, megtehet római fensőbbsegűdattal. De a zsidó arcokat nézni sem bírom. Figyeljen: próbálta már a libamájpástétomun-

kat? Olyan erős az íze, hogy van íny, melyet undorít. Na, erről van szó: a zsidó arcokban is túl sok az íz, émelyítően sok. Ezek a gögös, vizenyős szemek, ezek az alázattól remegő orcák, a hatalmas, keserű és komikus szájak, melyek mintha mindig megfeszülnének a hányingertől, vagy a sírástól, és ez a nedves jószág az ajkaikon... illetlenek, barátom, nagyon illetlenek. Ah, amikor majd ismét élvezhetem a római tömeget, a mi arcainkat, ezeket a mi kifejezéstelen arcainkat. Nézze, népünk nagysága annak köszönhető, hogy az arcunk nem fejez ki semmit. Durvák és szilárdak vagyunk, arcunk fénytelen, s szemünkben sem tükröződik más, csak ami szükséges.

A REPUBLIKÁNUS:

Igen, főfelügyelő úr.

LELIUS:

Ha arra gondolok, hogy az unokafivérem utánam lépett szolgálatba és Görögországba küldték, elkerülhetetlenül bizonyos rosszkedv vesz erőt rajtam. Ő a hivatalnak mindig csak a napos oldalát ismerte, míg nekem kizárólag az árnyoldal jutott. Tizenöt év Júdeában, kihalt falvak között, a bozótosban ezekkel a vademberekkel. Mostanra megtanultam: ez jellemet kíván... Ehem! Adj még egy kis pálinkát! Mindent összevéve, ehhez is kell jellelem... *(Iszik)* Végső soron, Görögország Menandrosz és Anakreon országa.

A REPUBLIKÁNUS:

A görögök is gesztikulálnak a kezükkel.

LELIUS:

Igen, Ehem! De ők igazi mediterrán népség. Ellenben, maguk keletiek! Érzi a különbséget? Maguk sosem lesznek racionalisták,

mindig is a varázslók népe maradnak! Ebből a szempontból a prófétáik sok kárt okoztak: rászoktatták magukat egy igen kényelmes megoldásra: a Messiásra! Aki majd eljön, és mindent elrendez, aki egyetlen intéssel véget vet a római elnyomásnak, és az uralmukat kiterjeszti a világra. És maguk csak úgy fogyasztják a messiásokat. Minden héten feltűnik egy új és a nyolcadik napon már éppúgy ráunnak, mint mi Rómában a music-hall énekeseire vagy a gladiátorokra. Az utolsó, akit küldtek, albínó volt és háromnegyed részt idióta, de éjszaka persze neki is látomásai támadtak, mint a többi hasonszőrűnek: Hebron népe meg imádta. Ugye nem csodálkozik, ha azt mondom, a zsidó nép még igen éretlen?

A REPUBLIKÁNUS:

Valóban, főfelügyelő uram, igen kíváncsi volna, hogy egyre több fiatal tanulhasson közülünk Rómában!

LELIUS:

Igen, ez segítené feltölteni az állományt! Jegyezze meg, kérem, hogy a római kormány, amennyiben időben értesítették, nem nézte rossz szemmel egy megfelelő messiás működését. Ha például egy régi, rendes, zsidó családból származó fiúról lenne szó, aki nálunk végezte tanulmányait, és bizonyította becsületességét...! Akár még a vállalkozás költségeit is átvállalhatnánk – ez ugye köztünk marad? – mert lassan bizony kezd elégünk lenni Heródesből, ugyanakkor szeretnénk, ha a zsidó nép saját érdekében végre fejet hajtana előttünk. Egy igazi Messiás, egy olyan férfi, aki tanújelét adná, hogy realista módon fogja fel Júdea helyzetét, sokat segíthetne nekünk.

[Nézzé, a maguk vallása még igen fiatal, még ha olyan öreg is, mint a miénk. Még most is csak problémákhoz és anarchiához vezet és a lelki életet táplálja, mert még nem ismerte meg a megcsontosodás jelenségét, mely felér egy kinyilatkoztatással. A misztikus elragadtatás, az áhítat, az oktalan érzelmek, oh Istenem! Mi már Numa Pompilius idejében is ismertük ezeket a dolgokat. Akkoriban a magukéhoz hasonló, zavaros hitünk úgy forrt, mint a szüreti bor. De aztán megkaptuk a magunk kinyilatkoztatásait, vallásunk megszilárdult és öreg államvallássá alakult, mely a rend egy fontos oszlopa. Ma már szinte senki nem hisz benne, csak az alacsonyabb rendű nép, amely még némi életet lehel belé, de azért tiszteljük a templomainkat és isteneinket. Nézzé, azon a napon, amikor sikerül kivívniuk ezt az átalakulást, nevelésük befejeződött, s megérdemlik, hogy olyan országnak tekintsék magukat, melynek már nincs szükségé gyámságra. De magukat nem erre a munkára teremtették; ehhez túlságosan ingatag a természetük, maguknak az van megírva, hogy szüntelenül valaminek a megszületését várják, mindig megtörtén, mert e kinyilatkoztatás nem érkezik meg soha. (Nevet) A zsidó, avagy a kinyilatkoztatás vesztese.]

Huh... Brrr...! Brr...! Micsoda hideg van maguknál! Mondja, hívatta már a falu vezérét?

A REPUBLIKÁNUS:

Igen, főfelügyelő úr, egy perc és megérkezik.

LELIUS:

El kell vállalnia ezt az egész összeírósdit; holnap estére kész listát akarok!

- A REPUBLIKÁNUS: Ahogy óhajtja, uram!
- LELIUS: Hányan vannak?
- A REPUBLIKÁNUS: Nagyjából nyolcszázan.
- LELIUS: Na, és gazdag a falu?
- A REPUBLIKÁNUS: Atyám!
- LELIUS: Ajaj!
- A REPUBLIKÁNUS: Nem tudom, miből élnek az emberek. Akad néhány sovány legelő, de vagy nyolc, tíz mérföldet is kell járni utána. Ez minden. A falu fokozatosan elnéptelenedik. A fiatalok közül minden évben öten-hatan leköltöznek Betlehembe. Már most is több az öreg, mint a fiatal. Újszülöttek meg nincsenek.
- LELIUS: Miért, maga mit hitt? Nem kárhoztathatja azokat, akik leköltöznek a városba. Telepeseink csodálatos műhelyeket építettek Betlehemben. Lehet, hogy ez hozza majd el a jövőt! Egy technikai civilizáció, tudja ugye, mire akarok kilyukadni? Nem csak az összeírás miatt jöttem ide. Mondja, mennyi adót gyűjtenek be?
- A REPUBLIKÁNUS: Van vagy kétszáz nincstelen, aki nem fizet semmit, a többiek szépen befizetik a maguk tíz drachmáját. Összeszámolva tehát, ha esik, ha fúj, minden évben egyformán ötezer-ötszáz drachma a bevétel. Nyomorúságos!

- LELIUS: Igen, hmm... Nos, valahogy azonban ki kell belőlük sajtolni nyolcezeret. A Helytartó tizenöt drachmára emelte a fejenkénti összeget.
- A REPUBLIKÁNUS: Tizenöt drachma... az... az egyszerűen lehetetlen.
- LELIUS: Ah! Ez egy olyan szó, amit bizonyára nem sokat hallhatott Rómában. Gyerünk csak, biztosan több pénzük van, mint amit bevallanak! És talán, nos, tudod, hogy a kormány nem szereti beleütni az orrát a republikánusok dolgaiba, de mindenképpen úgy gondolom, magának nem sok veszítenivalója van ezek miatt, nem igaz?
- A REPUBLIKÁNUS: Nem mondom, nos, nem mondom, hogy lenne... [Tizenhat drachma! Kikaparják a szememet. Amilyen népszerűtlenek vagyunk már most is. Nyilvánvalóan nagyon érdekes intézkedésről van szó.
- LELIUS: Ügyeljen rá, barátom, hogy ne keveredjen bele személyesen! Azért hívtam ide a falu vezérét, hogy közöljem vele a helytartó döntését. Ő mondja majd el a véneknek. Magának nem lesz más feladata, minthogy behajtsa az adót.
- A REPUBLIKÁNUS: Nos, ebben az esetben...] Tizenhat drachmát mondott, ugye?
- LELIUS: Tizenötről volt szó!

- A REPUBLIKÁNUS: Nos igen, de a tizenhatodik az én költségeimet fedezné.
- LELIUS: Hümm, ah... *(Nevet)* Ez a maguk vezére, miféle ember?... Barionának hívják, nem igaz?
- A REPUBLIKÁNUS: Igen, Bariona, így hívják.
- LELIUS: Ez kényes ügy. Nagyon kényes. Betlehemben igen nagy hibát követett el. A sógora a városban élt, ott aztán valami rázós ügybe keveredett, valami rablásba, a végén a zsidó főbíró halálra ítélte.
- A REPUBLIKÁNUS: Tudok róla. Keresztre feszítették. Nagyjából egy hónapja kaptuk a hírt.
- LELIUS: Igen, hmm.... és a vezér, hogyan viselte a dolgot?
- A REPUBLIKÁNUS: Nem szólt egy szót sem.
- LELIUS: Igen, ez rossz. Ez nagyon rossz... Ajaj, ez komoly hiba. Igen. [De nem mi tehetünk róla. A római kormány igyekszik körültekintően bánni a helyi főnökökkel. Minden tőlünk telhetőt megtettünk, de a kérdéses embert nem a mi bíróságunk ítélte el. Az ítéletet a maguk bírósága hozta meg. Hajthatatlanok voltak. És persze megint a mi hátunkon csattan az ostor. Bármit teszünk, Heródes minden sikert magának tulajdonít, a hibákat bezeg ránk hárítja.] Nos, miféle szerzet ez a Bariona?

- A REPUBLIKÁNUS: Nehezen kezelhető.
- LELIUS: A kis feudális vezérek fajtájából való. Tartottam tőle. Ezek a hegyi emberek kemények, mint a szikla? Elfogadja a pénzünket?
- A REPUBLIKÁNUS: Semmit sem fogad el Rómától.
- LELIUS: Nagy kár! Ez nem sok jót ígér! Biztosan nagyon kedvel bennünket!
- A REPUBLIKÁNUS: Nem tudom, nem mond semmit.
- LELIUS: Házasság, nem igaz? Vannak gyerekei?
- A REPUBLIKÁNUS: Azt mondják, szeretett volna, de nincs neki. Ez a nagy bánata.
- LELIUS: Nem tetszik nekem; egyáltalán nem tetszik. Biztosan van valami gyenge pontja... Talán a nők?... vagy a kitüntetések?... Nos, majd meglátjuk.
- A REPUBLIKÁNUS: Itt jön.
- LELIUS: Na, ez kemény lesz.
- Belép Bariona.*
- A REPUBLIKÁNUS: Jó napot, Uram!
- Bariona: Takarodj, kutya! Még amit belélegzel, azt is megrohasztod, nem akarok egy levegőt szívni veled! (*A republikánus elmegy*) Tiszteletem, főfelügyelő úr!

2. JELENET

Lelius, Bariona

LELIUS: Üdvözlöm, nagy vezér, a helytartó üdvözlét hozom magának.

BARIONA: Megindít e nagy tisztelet, hiszen tudom, mily méltatlan vagyok rá. E pillanatban csak egy tisztességétől megfosztott férfi vagyok, egy meggyalázott család feje.

LELIUS: Csak nem arra a sajnálatos eseményre gondol? A helytartó úr kérte, mondjam meg magának, mennyire sajnálja a zsidó bíróság szigorát.

BARIONA: Kérem, adja át köszönetemet a helytartó úrnak, amiért volt szíves közbenjárni az ügyben. Jó szándéka úgy felfrissít és meglep, mintha hűs forrás fakadna a melegtől kiszikadt szívemben. Ismerve a helytartó úr abszolút hatalmát, s látva, hogy a zsidóknak ilyen vakmerőséget enged meg, azt kellett gondolnom, helyesli a döntést.

LELIUS: Nos, ön tévedett. Egész gondolatmenete téves. [Nem vagyunk már gyerekek: Maga éppúgy tisztában van vele, mint én, hogy a római kormány csak a kötelességét teljesíti, amikor tiszteli a gyámsága alatt lévő ország hivatalait és szokásait, s ezért kínosan ügyel arra, hogy ne avatkozzon bele annak belügyeibe.] Próbáltunk nyomást gyakorolni a zsidó bíróságra, de hát, mit tehattünk volna?

Hajthatatlanok voltak, roppantul sajnálatos, hogy ilyen csillapíthatatlan ügybuzgalommal dolgoznak. Tégy úgy, mint mi, vezér: keményítsd meg a szívedet és áldozd fel bosszúdat Palesztina érdekében. Megvallom magának, nincs jelenleg sürgetőbb érdek, még ha ez sérti is bizonyos emberek szempontjait, minthogy maguk megőrizték saját szokásaikat és hivatalaikat.

BARIONA:

Csak egy falu vezére vagyok, ezért talán megbocsát, ha semmit nem értek az efféle politikából. Az én gondolkodásom bizonyára sokkal haszontalanabb: nekem ugyanis úgy tűnik, hűséggel szolgáltam Rómát, s Róma mindent megtehet. Ezért talán elnézi nekem, ha nem köszönöm meg, hogy eltűrte, hogy a városi ellenségeim ilyen igazságtalanságot tegyenek rajtam. Egy pillanatra azt hittem, teljesítem a kívánságukat, ha leköszönök minden tisztségemről. De a falu népe, megőrizte bizalmát bennem és kért, hogy vezessem őket tovább.

LELIUS:

És elfogadta a kérésüket? Jókora tette. Megértette, hogy egy eljárónak a közösség érdekeit személyes sérelmei elé kell helyeznie.

BARIONA:

Nincsenek sérelmeim Rómával szemben.

LELIUS:

Nagyszerű. Nagyszerű. Nagyszerű. Hmm. A maguk országának az az érdeke, vezér, hogy Róma erőskezü és jóindulatú vezetésével apró lépésekkel kivívja függetlenségét. [Mi nem akarjuk szolgasorba dönteni magukat, csupán

a fejlődésükhöz kívánunk hozzájárulni. És lefogadom, hogy olyan felvilágosult emberekkel, mint amilyen maga is, ezt is kell tennünk, csak az együttműködésüket kérjük.

BARIONA:

Eddig sosem volt panasz az együttműködésről, s azt a jövőben sem szándékozom megvonni. Igaza van. Nagyon kis porszem vagyok én ahhoz, hogy személyes ellentéteimet szembeállíthatnám azon előnyökkel, melyeket Róma oly bőkezűen juttat országomnak.]

LELIUS:

(*Félre*) Azt hiszem, gúnyolódik rajtam. (*Hangosan*) Nos, ha Ön is ezt gondolja, akkor most eljött az alkalom, hogy bizonyítsa a Helytartónak: ma is éppoly szoros barátság fűzi Rómához, mint annak előtte.

BARIONA:

Hallgatom.

LELIUS:

Róma, szándékaival ellentétben, nehéz és hosszú háborút vív. A katonai segítségnél is jobban értékelné, ha Júdea úgy mutatná ki együttérzését, hogy részt vállal a háborús költségekből.

BARIONA:

Fel akarja emelni az adókat?

LELIUS:

Rómának szüksége van rá.

BARIONA:

A fejadót?

LELIUS:

Igen.

BARIONA:

Nem tudunk többet fizetni.

LELIUS:

Nem kérnek többet, csak egy kis erőfeszítést. A helytartó tizenhat drachmára emeli a fejadót.

BARIONA:

Tizenhat drachmára! Nos, meglátjuk. Látja ezt a nagy vörös földet, ezernyi repedés és rés tarkítja, és olyan göcsörtös, mint a tenyerünk? — ebből vannak a házaink. Már száz évesek és porrá omlanak. Nézze azt az aszszonyt, ahogy terhe súlya alatt meggörnyed, vagy azt a férfit, aki a fejszét viszi: vénnek már mind a ketten. Mind vénnek már. Ütött az utolsó órája e népnek. Hallott errefelé gyereksírást? Talán, ha húsz gyerek megmaradt. De ezek is hamar elmennek innét. Mi tartaná itt őket? Azért, hogy megváltsuk az utat, melyet az egész falu használ, nyakig eladósodtunk. Az adók csak a pusztulásunkat siettetik; a pásztorainknak tíz mérföldet is menniük kell, hogy a nyájaink valami siralmas legelőhöz jussanak. Kivéreztetik a népet. Mióta a római gyarmatosítók fűrésztelepet építettek Betlehembe, a legfiatalabbak vére úgy ömlik le a sziklák között, mint valami meleg forrás, mint valami vérzuhatag, mely a lenti földeket öntözi. A fiatalok mind a városba vándorolnak. A városba, ahol szolgasorba süllyeszti őket, ahol éhbérért robotolhatnak, a városba, mely megöli őket mind, ahogy a sógoromat, Simont is megölte. Ez a falu haldoklik, főfelügyelő úr, s már szaga van. És akkor maga idejön, hogy szorítson még egyet a présen, több aranyat kér a városaiknak, a síkságnak. Hagyjon minket csendben kimúlni! Száz év múlva írmagja se marad e falunak, e földnek, de még az emlékünket is eltörlik.

[LELIUS:

Ugyan menjen már! Magát elragadja a pesz-szimizmus; ez egyáltalán nem méltó egy vezérhez! Hogy a fiatalok elhagyják a falut? Ez természetes, sőt azt mondom: ez a feltétele egy egészséges társadalom kialakulásának. Hiszen amíg ti, életerős és durva hegyi emberek, gyakorlatias takarékoságokkal, türelmetekkel és munkáttal hozzájárultok városaink életéhez, addig a városban számos dolgot tanulhattok tőlünk. Ez a fejlődés feltétele.

BARIONA:

A fejlődés a városoknak való, egy falu sosem fejlődik. Él és kihal. A miénk a kihalás szélén áll, ne gyötörje!]

LELIUS:

Jól van, nagy vezér, ami engem illet, megindultan hallgattam a mondanivalóját, és értem az érvelését; de hát: mit tehetek? Az ember szíve magukkal dobog, de a római hivatalnok parancsokat kap, s ezeket kénytelen végre is hajtani.

BARIONA:

Igen. És, ha megtagadnánk az adófizetést?

LELIUS:

Nos, az nem volna valami bölcs dolog. A helytartó nem fogadna el egy ilyen rosszindulatú döntést. Azt hiszem, elmondhatom önnek, hogy példás szigort alkalmazna. Elkobozná a nyájait.

BARIONA:

Katonákkal lepné el a falut, ahogyan tavaly Hebronban? Megerőszakolnák az asszonyainkat és elhajtánák az állatainkat?

LELIUS:

Ezt maga megakadályozhatja.

BARIONA: Jól van. Összehívom a Vének Tanácsát, hogy eljűk tárjam a kérését. Számíthat rá, hogy gyors döntést hozunk. Remélem, a helytartó hosszú ideig emlékezni fog rá, mennyire szolgálatkésznek mutatkoztunk.

LELIUS: Biztos lehet benne. A helytartó tisztában van jelen helyzetűk nehézségeivel, erről magam is híen beszámolok majd neki. A jövőben bízhat a segítségűnkben, nem maradunk adó-sai. Üdvözlöm, nagy vezér!

BARIONA: Tiszteletem, főfelűgyelő úr!

Elmegy.

LELIUS: *(Egyedűl)* Ez a készséges engedelmesség búz-lik nekem; ezek a vad, tüzes szemek elárul-ják, tulajdonosuk öv alatti ütésre készül. Levi! Levi! *(Belép a republikánus)* Adj még egy kis pálinkát, barátom! Jobb, ha felkészűlök, nagy gondok várnak!

FÜGGÖNY

AZ ELBESZÉLŐ: A római hivatalnoknak igaza van. Jogos a gya-nűja, mert Bariona, ahogy kilépett a republi-kánus házából, máris megfűvatta a trombitá-kat, hogy összehívja a Vének Tanácsát.

MÁSODIK FELVONÁS

A falut védő falak előtt

1. JELENET

A vének kórusa

Trombitaszó a kulisszák mögött, egyenként belépnek a vének.

A VÉNEK KÓRUSA:

A trombita hívó szavára
felöltöttük ünnepi ruháinkat.
A bronz kapun kilépve
vörös kőfal elé ülünk,
ahogyan egykoron.
Haldoklik népünk,
porladó házaink fölött
fekete reptére készül a holló.
Miért e tanács, ha a szívünk porlad el,
és fejünkben hasztalan zsisbong a gondolat?

ELSŐ ÖREG:

Mit akarnak tőlünk? Minek gyűltünk össze?
Egykor, fiatalkoromban, a tanács döntései-
nek még volt hatása – és én a legvakmerőbb
szándéktól sem hátráltam meg – de ma ugyan
mit érnek?

A KÓRUS:

Miért hagyjuk el üregeinket,
ahová, mint beteg állatok,
megdőgleni húzódtunk vissza?
Őseink e falak ormáról
ellenséget taszítottak a mélybe,
ma repedezik, enyészet porlasztja.
Egymásra nézni sem merünk,
mert ráncos arcunk régi időket idéz.

MÁSODIK ÖREG: Azt beszélük, egy római érkezett a faluba, s Levi, a republikánus házában lakik.

HARMADIK ÖREG: Mit akar tőlünk? Egy döglött szamarat akar püfölni? Nincs pénzünk és rabszolgaként se érünk semmit. Hagyjon minket békén felfordulni!

A KÓRUS: Vezetőnk jön amott, Bariona,
kora zsenge, de szívéen ezer barázda.
Felénk lépdél: magas homloka,
mint a repedezett föld.
Lassan jár, s lelke
gyászos koromtól fekete.

Bariona lassan belép, a vénék felállnak.

2. JELENET

A vénék tanácsa, Bariona

BARIONA: Oh, társaim!

A KÓRUS: Bariona! Bariona!

BARIONA: Egy római érkezett a faluba a helytartó parancsaival. Úgy tűnik, Róma háborúzik. Ezért tizenhat drachmát fogunk fizetni.

A KÓRUS: Jaj, jaj!

ELSŐ ÖREG: Bariona, nem tudunk kifizetni ilyen adót. Nem bírja a karunk és az állataink is felfor-

dulnak. Rossz végzet telepedett a népünkre.
Ne engedelmeskedjünk Rómának!

MÁSODIK ÖREG:

Rendben van. Akkor majd idejönnek a katonák, hogy begyűjtsék a nyájaidat, ahogyan Hebronban is tették; téged meg a szakálladnál fogva rángatnak végig az úton, és a betlehemi bíró elrendeli, hogy lábbal tapossák le a növényeidet.

ELSŐ ÖREG:

Tehát, te pártolod, hogy fizessünk? Eladtad magad a rómaiaknak.

MÁSODIK ÖREG:

Nem adtam el magam, de nem vagyok olyan bolond, mint te, és van szemem rá, hogy lássak: amikor az ellenség erősebb nálunk, tudom, okosabb fejet hajtani.

ELSŐ ÖREG:

Hallgassatok rám, társaim! Hát, ilyen mélyre süllyedtünk? Eddig meghajoltunk az erő előtt, de most tényleg betelt a pohár: ami nem megy, az nem megy. Elmegyünk Levi házába, megragadjuk ezt a rómaid és felkötjük a várfal csipkés ormára.

MÁSODIK ÖREG:

Te akarsz lázongani, hisz egy gyereknél is gyengébb vagy! Az első ütésre elaggott karodba zuhanna a vállad, és csak azt érnéd el, hogy mindannyiunkat lemészárolnak.

ELSŐ ÖREG:

Tán azt mondtam, hogy én magam vívom meg az egész háborút?! Akad köztünk olyan, aki harmincöt sem múlt még!

MÁSODIK ÖREG: És majd te szítasz köztük lázongást? Azt akarod, hogy ők harcoljanak, csak hogy te a szobádban maradhass?

HARMADIK ÖREG: Csend legyen! Hallgassuk Barionát!

A KÓRUS: Bariona! Bariona! Bariona! Hallgassuk Barionát!

BARIONA: Kifizetjük az adót.

A KÓRUS: Jaj!

BARIONA: Kifizetjük az adót. *(Csönd)* De utánunk, ebben a faluban nem fizet többé adót senki!

ELSŐ ÖREG: Hogy lehet az?

BARIONA: Mivel nem lesz senki, hogy adót fizessen. Óh, társaim, nézzétek, milyen állapotban vagyunk: fiaink elhagytak minket, hogy leköltözzenek a városba, és ti maradni akartatok, mert büszkéek vagytok. És Márk, Simon, Balarm, meg Jereván, még fiatalok, velünk maradtak, mert ők is büszkéek. És én is, aki vezérek vagyok, veletek maradok. Így kívánják őseim. És mégis, nézzétek: olyan ez a falu, mint egy üres színház, miután lehullott a függöny, és kiürült a nézőtér. A hegyek hatalmas árnyéka vetül rá. Mind összegyűltünk ide, szemünk előtt a napnyugta. És mégis mindnyájan egyedül vagyunk, a sötétség és a csend fala vesz körül minket. Különös ez a csönd: a gyermek egyetlen szusszanása megtörhetné, de ha minden erőnket egybegyűjtve üvölténénk is, akkor sem hatolhatnánk át rajta. Úgy

a szikláinkhoz vagyunk láncolva, mint a rühes sasok. Akik testükben fiatalok még, lelkükben azok is megvénültek és szívük kemény, mint a kő, mert már gyerekkoruktól fogva nem remélnek semmit. Nem várnak semmit, csak a halált. Mindez már atyáink idejében is így volt: a nép azóta haldoklik, hogy a rómaiak elfoglalták Palesztinát, és aki közülünk új életet nemz, az a hibás, hogy ez az agónia folytatódik. Halljátok hát: a múlt hónapban, amikor elmondták nekem, hogy meghalt a sógorom, felmentem a Sarón hegyére¹; láttam elnyomott népünket a nap alatt és akkor magamba mélyedve, eltűnődtem. Azt gondoltam: sosem szálltam alá fellegeimből, és mégis ismerem a világot, mert ahol egy ember is van, ott körülötte az egész világ kifejezi magát. Karjaimban még fiatalos erő feszül, de bölcs vagyok már, mint a vének. Eljött az ideje, hogy a bölcsesség szóljon belőlem! A hideg egekben a fejem fölött köröző sasokkal együtt lepillantva a népünkre így szólt hozzám a bölcsesség: Megállíthatatlan puha zuhanás csak a világ. Egy porszem csupán, mely végtelen mélységbe hull. Hirtelen, a zuhanás egy pontján, emberek és tárgyak tűnnek elénk, de alighogy megjelentek, ez az egyetemes zuhanás máris magával ragadja őket, esni kezdenek, atomjaikra hullnak és szétporladnak. Óh, társaim! Így szólt hozzám

¹ A Marescot-féle 1967-es kiadásban itt „mont Serés” szerepel, holott közvetlen ezután már Sarónnak írják. A Contat-Rybalka kiadásban „mont Sarón” olvasható. Kétségtelen tehát, hogy az első kiadásban elírták. A Sarón mindenesetre nem kifejezetten egy hegy, hanem egy Izrael középső részén található síkság neve.

a bölcsességem: az élet kudarc, senki sem győzedelmeskedhet rajta, mindenkit legyőznek, minden rosszra válik, s a világon a legnagyobb bolondság: remélni.

A KÓRUS:

A világon a legnagyobb bolondság: remélni!

BARIONA:

Ezért, társaim, nem nyugodhatunk bele a zuhanásba, mert a belenyugvás méltatlan az emberhez. De én azt mondom nektek: el kell határoznunk, hogy hozzászoktatjuk lelkünket a reménytelenséghez. Amikor alászálltam a Sarón hegyéről, a szívem ökölként körülzárta a fájdalmam: erősen és keményen megszorította, ahogyan egy vak ember keze szorítja a botját. Társaim, zárjátok szívetekbe fájdalmatokat, és szorítsátok össze, szorítsátok keményen, mert a reménytelenségből fakad az emberi méltóság. Ez az én döntésem: ne lázadjunk – a kivénhedt kutyát, ha lázad, egy rúgással a kutyaólbá küldik. – Fizessük ki az adót, hogy ne szenvedjenek az asszonyaink! A nép azonban a saját kezével készíti el a szemfödélét. Nem csinálunk több gyereket. Elmondtam.

ELSŐ ÖREG:

Micsoda? Soha többé gyermeket?

BARIONA:

Egyetlen gyermeket sem. Nem hálunk többet az asszonyainkkal. Nem akarjuk fenntartani az életet, sem meghosszabbítani fájunk szenvedéseit. Nem nemzünk többé, elfogyasztjuk az életet töprengve a rosszon, az igazságtalanságon és a szenvedésen. Egy negyed század alatt, az utolsók is kihalnak közülünk. És talán én megyek el utoljára. Ha

így lesz és érezném, közeleg az órák, felöle-
ném az ünneplő ruhámat, és ott nyúlnék el a
főtéren, arccal az ég felé. Hullámról a hollók
marcangolnák húsomat, és a szél szétfújná
csontjaimat. Ezzel a földbe szállna népünk.
Az üres házak kapuját csapkodja majd a szél,
a vályogfalak pedig úgy olvadnak el, mint ta-
vaszkor a hó a hegyoldalon, semmi sem ma-
rad utánunk a földön, még az emberek emlé-
keiben sem.

A KÓRUS:

Öreg napjaink szenvedélye fennmaradhat-e,
ha nem táplálja többé gyermeki mosoly?
Mint súlyos ólom nehezedik ránk a csönd,
a munka is értelmét veszti,
gyermek nélkül élhetünk-e?

BARIONA:

Mi? Mit panaszkodtok? Romlott véretekkel
még új életet mertek nemzeni? Új emberek-
kel akarjátok megújítani a világ végtelen hal-
doklását? Milyen sorsot szántok eljövendő
gyermeketeknek? Mi marad nekik, merev
tekintetű, kalitkába zárt keselyűknek, magá-
nyosan, tolluktól is megfosztva? Vagy jobb
talán, ha lemennek a városokba, hogy a ró-
maiak rabszolgái legyenek, éhbérért dolgoz-
zanak, s úgy végezzék, esetleg keresztre
feszítve? [(*A hadifoglyokhoz fordulva*) És ti, ha-
difoglyok, újabb hadifoglyokat akartok nem-
zeni? Azt akarjátok, hogy a fiaitok is úgy for-
duljanak fel, mint apáitok és fivéreitek, két
szögesdrót között, kifordult belekkel, vérrel
öntözve a sarat, miközben átkot mondanak
nemzőjükre? (*A zsidókhoz fordulva*)] Engedel-
meskedni fogtok. Azt kívánom, hogy pél-
dánk híre bejárja egész Júdeát, és nyomán

egy új vallás támadjon, a semmi vallása; legyenek csak a rómaiak pusztasággá tett városaink urai, vérünk visszahull fejükre. Mondjátok hát utánam az esküt: A bosszúálló és haragvó Isten előtt fogadom, hogy nem nemzek többé életet. És ha eskümet megszegném, gyermekem szülessen vakon, sújtsa lepra és mások megvetése, léte nekem fájjon, és szégyenét én viseljem.

Ismételjétek el, zsidók, mondjátok utánam!

A KÓRUS:

A bosszúálló és haragvó Isten előtt...

BARIONA ASSZONYA:

Megálljatok!

3. JELENET

A vénék tanácsa, Bariona, Sára

BARIONA:

Sára, miért jöttél?

SÁRA:

Megálljatok!

BARIONA:

Mi történt? Beszélj!

SÁRA:

Én... azért jöttem, hogy elmondjam neked... oh, Bariona! Éppen most átkoztál el: átkot szórtál a méhemre, és az én méhem gyümölcse.

BARIONA:

Csak nem azt akarod mondani, hogy...?

SÁRA:

Áldott állapotban vagyok, Bariona. Ezt akarom elmondani neked, terhes vagyok téled.

BARIONA:

Ó, jaj!

A KÓRUS:

Ó, jaj!

SÁRA:

Belém hatoltál, hogy megtermékenyíts és én kinyíltam neked; együtt imádkoztunk Istenhez, hogy gyermeket adjon nekünk. És most, amikor végre már magamban hordozom és együttlétünk áldottá vált, elutasítasz és gyermekünket halálra szánod. Bariona, hazudtál nekem. A tiéd voltam, a vérem fojt miattad, szenvedtem az ágyadban, és mindent elfogadtam, mert azt hittem, gyermeket akarsz tőlem. De most látom, hogy hazudtál nekem, s csak az élvezetet akartad. Hát most én átkozom el az összes gyönyört, amit csak neked szerzett a testem, a gyengédséget, melyet tőled kaptam, vagy neked adtam, minden csókunkat és minden ölelésünket!

BARIONA:

Sára! Nem igaz, nem hazudtam neked! Gyermeket akartam. De ma elvesztettem minden hitemet és oda minden reményem. E hőn áhított gyerek érdekében, akit a szíved alatt hordozol, nem akarom, hogy megszülessen. Miatta. Menj a varázslóhoz, ad majd valami növényt, amitől terméketlenné válsz!

SÁRA:

Bariona, ne, könnyörgöm ne!

BARIONA:

Sára, én vagyok e falu vezére, élet és halál ura. Azt határoztam, hogy a család velem fog kihalni. Menj! Nincs visszaút; szenvedett és átkozott volna téged.

SÁRA: Még ha biztos lennék is benne, hogy a keresztén végzi majd, mint a tolvajok, még ha ő maga megátkozna, akkor is világra hoznám!

BARIONA: De miért? Miért?

SÁRA: Nem tudom. Minden szenvedést elfogadok, melyet el kell viselnie, noha tudom, saját testemen fogom érezni. Nem lesz túske az útján, mely a lábába fúródva ne szúrná együtt az én szívemet is. Az én vérem buggyan ki fájdalomtól.

BARIONA: És azt hiszed, sírásoddal felderítheted? Senki se viselheti a szenvedéseit: aki szenved és halni készül, mindig egyedül van. Ha keresztje lábánál állnál, akkor is csak a maga haldoklásától szenvedne. A magad öröme akard világra hozni, nem saját boldogsága végett. Nem szeretted eléggé.

SÁRA: Már most is szeretem, amennyire csak lehet. Téged választottalak minden férfi közül, hozzád mentem, mert legszebb és legerősebb voltál. De akit várok, nem én választottam ugyan, s mégis várom. Már előre szeretem, legyen bár rusnya, vagy vak. Ha átkod nyomán lepra borítja is, már előre szeretem ezt a névtelen, arctalan gyermeket, az én gyermekemet.

BARIONA: Ha szeretted, légy kegyes hozzá! Hadd almodja a meg-nem-születettek nyugodt ál-

mát. Azt akarod, hogy a rabszolga sorba taszított Júdea legyen a hazája, s itt lakjon e hideg, szeles sziklákon? Ez a repedezett agyag nyújtson neki menedéket? És ezek a keserű vénemberek legyenek társai? Itt nőjön fel, a mi meggyalázott családunkban?

SÁRA:

A napsugarat akarom neki adni, a friss levegőt, a hegyek rózsaszín árnyékát, a lányok mosolyát. Könyörgöm, engedd, hogy megszülessen e gyermek, adj még egy új esélyt a világnak!

BARIONA:

Hallgass! Ez csapda! Mindig azt hisszük, hogy van még egy esély. Bármikor születik is gyermek, azt hisszük, esélyt adunk neki, és ez nem biztos. Cinkelt lapokat osztanak nekünk. A nyomorúság, a reménytelenség, a halál, ott várnak rá minden utcasarkon.

SÁRA:

Bariona, úgy állok előtted, mint rabszolga az ura előtt és engedelmességgel tartozom neked. Tudom azonban, hogy tévedsz, és rosszat teszel. Nem ismerem a szónoklás művészetét, nem találnék szavakat és érveket, melyekkel összezavarhatnálak. Jelenléted félelemmel tölt el: itt állsz, majd szétvet a büszkeség és a rosszindulat, mint valami lázadó angyalt, a reménytelenség angyalát, és az én szívem nincs veled többé.

Belép Lelius.

4. JELENET

Ugyanazok, Bariona

LELIUS: Asszonyom, uraim!

A VÉNEK: A római!

Mindnyájan felállnak.

LELIUS: Épp itt jártam, uraim, és meglepődve hallottam, min vitatkoznak. Ehem! Engedje meg, vezér, hogy a felesége mellett érveljek és elmagyarázzam önnek Róma álláspontját! Elhiheti nekem, hogy asszonya a polgári érények olyan különleges ismeretéről tett tanúbizonytságot, hogy amellett még maga is megcsúgyenyűl, vezér. Megértette, hogy ebben az esetben az ember nincs egyedűl, s a közösség érdekeit is figyelembe kell vennie. Róma, Júdea jóindulatú gyámolítója, egy hosszúnak ígérkező háborúba keveredett, és egy napon kétségtelenűl fiaihoz, arabokhoz, feketékhez és zsidókhoz kell fordulnia védelemért. Mi történhet, ha nem akad más, csak vénemberek, hogy feleljenek a kérésére? Azt szeretné tán, hogy elbukjon az igazságosság, csak mert nincs erős kar, mely a védelmére siethet?! Micsoda botrány, ha Róma dicsősége azért veszik el, mert nincs elég katonája! Ha pedig még évszázadokon keresztül békében élünk, ne feledjétek, akkor meg az iparnak lesz szüksége fiainkra. Ötven év alatt sokat emelkedtek a bérek, ez is mutatja, hogy nincs elég kézműves. Hozzá kell tennünk, hogy a magas bérek fenntartásának szüksége nehéz ter-

het jelent a római munkáltatóknak. Ha a zsidók sok fiút szülnek, akkor a munkaerő meghaladja a keresletet, s a bérek végre jelentősen csökkenhetnek, felszabadítván ezzel olyan összegeket, melyek másutt nagyobb hasznot hajthatnak. Csináljanak nekünk munkásokat és katonákat, vezér, ez maguknak kötelességük! Ezt érezte a felesége is kicsit zavarosan, s nagyon örülök, hogy szerény segítségével pontosabban kifejezheti, mire is gondolt.

SÁRA:

Bariona, e beszédben nem ismerek magamra. Egyáltalán nem ezt akartam mondani.

BARIONA:

Tudom. De azért nézd csak, kik a szövetségeseid, s hajtsd le a fejed! Asszony, ez a gyermek, akinek születését kívánod, a világ újjászületése. Létezésével újrateremtődnek a felhők és a víz, a nap, a házak és az emberi fájdalom. Újjászülsz egy világot, és az úgy formálódik majd, mint egy mocskos és sötét kéreg, mely egy megbotránkoztatott kis tudatot fog körül, aki e kéreg közepében él fogoly lárvaként. Érted, micsoda hatalmas következetlenség, micsoda rettenetes érzéketlenség volna új lényeket szülni ebbe az elbukott világba? Gyermeket hozni a világra annyi, mint a szívünk mélyén elismerni a teremtetést, és azt mondani Istennek, kínozzon csak minket: „Mindenható Isten, minden rendben van, hálát adok neked a világ teremtetéséért.” Hát, tényleg ezt a himnuszt akarod énekelni? Ki tudod mondani: ha e világ még egyszer létre jöhetne, újra pontosan ilyennek teremteném? Hagyd ezt, édes Sárám, add fel!

A létezés szegyenletes lepra, mely szüleink hibájából mindnyájunkat gyötör. Ne szennyezd be a kezed, Sára, hogy halálod napján majd elmondhasd: senkit sem hagyok magam után, hogy fenntartsa az emberi szenvedést. Gyerünk, esküdjetek...

LELIUS: Megakadályozom.

BARIONA: Na, és hogyan fogja megakadályozni, főfelügyelő uram? Talán börtönbe zár minket? Ez a legbiztosabb módja annak, hogy elválassza a férfiakat asszonyaiktól, s ki-ki terméketlenül haljon meg, a fal innenső, s túloldalán.

LELIUS: *(Mérgesen)* Akkor majd... *(Nyugodtabban)* Hüm! Értesíteni fogom a helytartót...

BARIONA: A bosszúálló és haragvó Isten előtt fogadom, hogy nem nemzek életet.

A KÓRUS: A bosszúálló és haragvó Isten előtt, fogadom, hogy nem nemzek életet.

BARIONA: És ha eskümet megszegném, gyermekem szülessen vakon.

A KÓRUS: És ha eskümet megszegném, gyermekem szülessen vakon.

BARIONA: Sújtsa mások megvetése, léte nekem fájjon, és szegyenét én viseljem.

A KÓRUS: Sújtsa mások megvetése, léte nekem fájjon, és szegyenét én viseljem.

BARIONA: Íme, most már elköteleztük magunkat. Men-
jeteK és őrizzétéK meg hűen eskütöket!

SÁRA: És..., ha ellenkezöleg, az volna Isten akarata,
hogy gyermekeket nemzzünk!

BARIONA: Akkor küldjön egy jelet az ő szolgájának! De
iparkodjon, hogy angyalai még hajnal előtt
ideérjenek! Mert belefáradt már a szívem a
várakozásba, és nem olyan könnyű felébredni
a beigazolódott reménytelenségből.

FÜGGÖNY

AZ ELBESZÉLŐ: Nos, íme, itt van Bariona, aki sürgeti az Úr
megjelenését. Ah! Ez nem tetszik nekem,
egyáltalán nem tetszik... Tudják, hogy mond-
ják ezt minálunk? Felébreszti az alvó orosz-
lánt. Amikor Istent békén hagyják, minden
megy a maga útján, hol jobban, hol rosszab-
bul, de köztünk marad szépen, emberek kö-
zött. Kibékülünk, elmagyarázzuk, folyik az
élet nagyobb bökkenők nélkül. De ha Isten
egyszer mozgolódni kezd... cataplum! Mint
a földrengés olyan, és az emberek pofára,
vagy orra csnek. Ördögien nehéz az ember-
nek újra magukra találniuk; az egészet újra
kell kezdeniük. A most elmesélt történetben
pedig éppen erről van szó, Isten beavatkozott
a játékba. Bizonyára nem igen tetszett neki,
hogy Bariona így beszélt vele. Azt mondta
magában: „mi ez...?”, s még azon az éjszakán
elküldte egy angyalát a földre; jól figyeljenek
és szóljon a muzsika!... Látják? Ezek a bol-

dog emberek mind pásztorok, akik itt terelgetik a nyáját a hegyekben. És, ahogyan lenni szokott, a szárnyakat most is nagyon gondosan festették meg: a művész mindent megtett, hogy fokozza a hatást. De hadd mondjam el maguknak, mit gondolok erről: szerintem ez nem így van. Sokáig, amíg világosan láttam, elhittem, ami a képen van, mert a fény elvakított. De mióta nem látok, sokat gondolkodtam, s megváltozott a véleményem. Egy angyal, tudják, ha lehet, nem mutatja meg a szárnyait. Bizonyára találkoztak már életükben angyalokkal. Talán még köztünk is vannak néhányan. Nos, látták már valaha a szárnyaikat? Az angyal éppolyan ember, mint bármelyikünk, önök vagy én, csak az Úr kezét áldásra emelve azt mondta neki: nézd, szükségem van rád, most te leszel az angyal... Ez az ember meg úgy elvegyül a többiek között, mint a feltámadott Lázár az élők seregében; van persze valami különös a külsejében, valami, sehová sem sorolható dolog, mert még nem szokta meg az angyali létet. Senki sem bízik benne, mert általa érkezik meg a botrány a földre. Elmondom maguknak, mit gondolok: ha valaki találkozik egy angyallal, egy igazival, először azt hiszi majd, az maga az ördög. De, hogy visszatérjünk a történetünkre, én inkább emígyen látom a dolgokat: fenn egy síkságon, magasan a hegyekben, körülülük a tüzet a pásztorok, egyikük harmonikázik.

FELMEGY A FÜGGÖNY

HARMADIK FELVONÁS

Benthaur felett a hegyekben

1. JELENET

Az utazó és a pásztorok

Simon harmonikán játszik.

AZ UTAZÓ: Jó estét, legények!

SIMON: Hé? Ki járkal ott?

AZ UTAZÓ: Péter vagyok, a hebroni ács. A falujukból jövök.

SIMON: Szervusz pajtás! Nyugodt éjszakánk van, mi?

AZ UTAZÓ: Túlságosan is nyugodt! Nem tetszik ez nekem. A sötétben gyalogoltam, a kemény és terméketlen sziklák között, azt hiszem átkeltem egy mezőn, teli hatalmas virágokkal, melyekből még áradt a lenyugvó nap melege, tudják, amikor illatuk szétfut az orrodban. Örülök, hogy magukra találtam. Ebben az édességben jobban egyedül éreztem magam, mint egy viharban. Más, sűrűbb szagot is éreztem az úton – olyan volt, mint a köd.

SIMON: Milyen szagot?

AZ UTAZÓ: Inkább kellemes volt. Lecsavarja a fejemet, azt hiszem, valami élőlény volt, valami halraj, vagy egy fogolyraj, vagy még inkább ez a sű-

rú pollenfelhő, ami tavasszal a termékeny talaj felett szálldos, s sokszor olyan sűrű, hogy a napot is eltakarja. Rám ereszkedett és megborzongatott és teljesen megrészegedtem tőle.

SIMON: Szerencséd van, hogy ez a szag nem üldözött idáig, mert én bizony nem érzek mást, csak társaim természetes testszagát, a foghagyma és bakszag keverékét.

AZ UTAZÓ: Nem! Ha a helyemben lett volna, maga is éppúgy félt volna, mint én. Mindenütt pattozott, suhogott, tőlem balra és jobbra, előttem és mögöttem. Azt mondhatnám, hogy láthatatlan fákön ezrével nyíltak a bimbók, vagy hogy a természet ezt a kihalt és hideg fennsíkot választotta, hogy egyetlen téli éjszakára a tavasz csodálatos ünnepével lepje meg magát.

SIMON: Neked teljesen elment az eszed.

AZ UTAZÓ: Volt benne valami mágia; nem igen tetszik nekem, ha a tél közepén hirtelen tavaszi illatokat érzek. Minden évszaknak megvan a maga ideje.

SIMON: *(Félre)* Hát szegénykémmek, nincs ki a négy kereke... *(Hangosan)* Azt mondja tehát, hogy Benthaurból jön?

AZ UTAZÓ: Igen. Különös dolgok történnek arrafelé.

SIMON: Ah! Ah! Üljön le és meséljen el nekünk mindent részletesen! Nagyon szeretek a tűz mellett beszélgetni, de mi pásztorok sajnos senkivel sem találkozunk, csak egymással. Ez a

kettő már alszik, a másik kettő, akik velem legeltetnek, meg nem valami beszédes. Lefogadom, hogy Ruthról van szó, nem igaz? Meglepte a férje Shalammal, mi? Mindig mondtam, hogy egyszer ennek még rossz vége lesz. Nem vigyáztak eléggé.

AZ UTAZÓ:

Badarság! Barionáról van szó, a vezéretekről. Szólt az Istenhez és azt mondta neki: adj nekem jelet még alkonyat előtt. Ha nem, akkor megtiltom a férfiaknak, hogy asszonyaikkal háljanak.

SIMON:

Hogy az asszonyaikkal háljanak? Teljesen megőrült, egészen elment az esze. De persze a saját felesége gyengédsége csak nem undorította annyira, ha igaz, amit beszélnek. Biztosan felszarvzták.

AZ UTAZÓ:

Nem, dehogy.

SIMON:

Hát akkor?

AZ UTAZÓ:

Úgy tűnik, politikai kérdés...

SIMON:

Ah! Még hogy politikai kérdés! Ugyan maradjon már, barátom, hát elég nyomorúságos politika az ilyen! Ha a szüleim ilyen politikában hittek volna, hát a világra sem jövnök!

AZ UTAZÓ:

Éppen ezt akarja Bariona: megakadályozná, hogy gyermekek szülessenek.

SIMON:

A nemjóját! Nos, ha én sem születtem volna meg, azt érezném a lelkemben. Nem minden nap alakul úgy, ahogyan az ember szeretné,

ezt én sem vitatom. De azért, tudja, akadnak egészen jó pillanatok is, az ember gitározik kicsit, iszik egy kis bort, aztán körbenéz, felpillant a szomszéd hegyekre, az olyan pásztortüzek, mint ez is itt, vezetik a szemet. Hé ti! Hallottatok már ilyet? Bariona megtiltja az embereinek, hogy az asszonyaikkal háljanak.

KAJAFÁS: Nem? És akkor kivel fognak hálni?

AZ UTAZÓ: Senkivel sem.

PÁL: Szegények! Elég mérgesek lehetnek!

AZ UTAZÓ: Hát veletek mi lesz, pásztorok? Titeket is érint a dolog, mert végtére is Banthaurba valóok vagytok.

SIMON: Ah! A mi fejünk nemigen fáj emiatt! A tél halott évszak a szerelemre, de tavasszal a hebroni lányok felkerekednek, hogy utánunk eredjenek a hegyekbe. De ha kimaradna egy évszak, nekem biz' az se nagyon hiányozna: az én ízlésemnek már ez is mindig sok volt.

AZ UTAZÓ: Nos, elmegyek, Isten veletek!

KAJAFÁS: Nem kérsz előtte egy italt?

AZ UTAZÓ: Hitemre, hogy nem! Még mindig nyugtalan vagyok kicsit. Nem tudom, mi történik ma éjjel a hegyekben, de jobb, ha hazasietek. Ha az elemek vigadoznak, jobb nem járkálni az utakon. Jó éjszakát!

SIMON, KAJAFÁS, PÁL: Jó éjszakát!

- KAJAFÁS: Mit beszél ez össze-vissza?
- SIMON: Mit tudjam én azt!? Érzett valami illatot, valami furcsa zajt is hallott... Ah, badarság!
- Csend.*
- PÁL: Talán, mégsem olyan bolond ez a Péter.
- KAJAFÁS: Elképzelhető, hogy tényleg látott valamit, remélem, nem jön fel idáig.
- PÁL: Gyerünk, játssz nekünk valamit!
- Simon harmonikázni kezd.*
- KAJAFÁS: Mi van?
- SIMON: Nincs kedvem játszani.
- Csend.*
- KAJAFÁS: Nem tudom, mi nyugtalanítja a bárányokat: mióta leszállt az éj, mást se hallani, csak a kolompolásukat.
- PÁL: A kutyák is idegesek: ugatják a holdat, pedig nincs is hold.
- Csend.*
- KAJAFÁS: Egyszerűen nem értem: Bariona megtiltotta az embereinek, hogy az asszonyaikkal háljanak. Alaposan megváltozhatott, mert valamikor nagy szoknyapecér volt, az igaz. Bethaur körül nem egy szépasszony őrizi az emlékét.

PÁL: Szegény felesége, elég baj az neki: az a helyzet, nagyon jóvágású férfi ez a Bariona!

KAJAFÁS: Na és, hát az asszony talán nem? Inkább az én ágyamat melegítené, mint ezét a mennydörgőjét.

Csend.

SIMON: Ej! Tényleg van körülöttünk valami idegen szag!

KAJAFÁS: Igen, nagyon lehet érezni. Különös ez az éjszaka. Nézzétek, milyen közel vannak a csillogok, azt lehetne mondani, megpihen az ég a földön. És mégis olyan fekete minden, mint a farkas torka.

PÁL: Vannak ilyen éjszakák! Úgy tűnik, mintha meg akarna szülni valamit, olyan kövéren jár, de aztán csak egy kis hajnali szél támad.

KAJAFÁS: Inkább csak te nem érzel mást, mint szelet. De az olyan éjszakákban, mint ez is, több a jel, mint tengerben a hal. Hét éve, sosem felejttem, itt virrasztottam, ahogyan most is: olyan volt az éjszaka, hogy az embernek még a haja is égnek állt tőle; susogott és sűvöltött mindenütt; a fű mind ledöntve, mintha a szél végigkorbácsolta volna, pedig még egy árva kis szellő sem fújt. Csak, amikor másnap hazamentem, akkor mondta el az asszony, hogy meghalt apám. *(Simon tüsszent)* Mi van?

SIMON: Ez az illat csiklandozza az orromat. Bizonyos pillanatokban erősebb! Olyan, mint egy arab

borbély bazárjában. Azt hiszed, történik még valami ma éjjel?

KAJAFÁS:

Igen.

SIMON:

Az illat erejéből kiindulva igen érdekes esemény lesz. Legalább egy király halála. Egyébként sem vagyok valami nyugodt, nincs rá szükségem, hogy a halottak jeleket küldözgessenek nekem, szerintem a királyok szépen elhunynak anélkül is, hogy ezt közölnék a hegyi emberekkel. A királyok halálával csak hadd foglalkozzanak a semmirekellő városiak. Nekünk ez egyáltalán nem hiányzik.

KAJAFÁS:

Psszt! Hallgass el!

SIMON:

Mi van?

KAJAFÁS:

Azt hiszem, nem vagyunk egyedül. Érzem, hogy van még valaki velünk, de nem tudnám megmondani, az öt érzésem közül melyik jelzi. Valami kerek és puha dolog simul hozzám.

SIMON:

Ajaj! Ne keltsük fel a többieket is? Úgy érzem valami van a közelemben, valami gyengéd és meleg dolog, mely úgy bújik hozzám, mint ahogyan a ház macskája telepszik az ölembe vasárnap.

KAJAFÁS:

Teljesen elárasztja az orromat ez a hatalmas és finom illat, mely úgy magába fogad, mint a tenger. Megérint e reszkető parfüm és lát engem, különleges finomságával a bőrömről át a szívemig hatol. Csontig hatol bennem egy élet, mely más, mint a sajátom, és amelyet

nem ismerék. Úgy elveszek e másik életben, mint egy kút mélyén. Fullaszt, megfojt ez az illat, megfulladok, felemelem a fejemet, s már nem látom a csillagokat; egy különös gyengédség oszlopai az égig nyúlnak körülöttem, s kisebbnek érzem magam egy gilisztánál.

PÁL:

Igazad van, már nem látni az eget.

SIMON:

De már kezd elmúlni, már kevésbé érezni az illatot.

KAJAFÁS:

Igen... kezd elmúlni. Már vége is. Milyen üresnek tűnik most az ég és a föld is! Gyérünk, vedd kezédbe a harmonikát megint, örködjünk tovább! Biztosan nem ez volt az egyetlen csoda ezen az éjszakán. Pál, tégy még a tűzre!

Belép az angyal.

2. JELENET

Ugyanazok és az agyal

AZ ANGYAL:

Felmelegedhetek egy kicsit?

PÁL:

Ki vagy te?

AZ ANGYAL:

Hebronból jövök, nagyon fázom.

KAJAFÁS:

Melegedj meg, ha akarsz. Ha szomjas vagy, van itt bor is. *(Rövid csend)* A kecskék útján jöttél fel?

AZ ANGYAL: Nem tudom. Igen, azt hiszem igen.

KAJAFÁS: Érezted az illatot, amely az úton terjed?

AZ ANGYAL: Milyen illatot?

KAJAFÁS: Egy illatot... Nem, ha nem érezted, nem mondható róla semmi. Éhes vagy?

AZ ANGYAL: Nem.

KAJAFÁS: Sápadt vagy, mint a fal.

AZ ANGYAL: Azért vagyok olyan sápadt, mert megverték.

KAJAFÁS: Megverték?

AZ ANGYAL: Igen. Mintha ököllel ütöttek volna. Mindegy. Látnom kell Simont, Pált és Kajafást. Ti vagytok azok? Nem?

ŐK HÁRMAN: Igen.

AZ ANGYAL: Te vagy Simon, vagy nem? És te vagy Pál? És te? Kajafás?

KAJAFÁS: Honnan ismer sz bennünket? Hebroni vagy?

PÁL: Szavamra, úgy néz ki, mint aki állva alszik. *(Hangosan)* Valami dolgod van velünk?

AZ ANGYAL: Igen, a nyájatok között kerestelek titeket, és a kutyáitok idevezettek.

SIMON: *(Félre)* Most már értem.

- AZ ANGyal: Üzenetet hoztam nektek.
- SIMON: Egy üzenetet?
- AZ ANGyal: Igen. Bocsnat. Nagyon hosszú az út és már nem tudom, mit akartam mondani. Fázom. *(Kifakadva)* Uram, keserű ízt érzek a számban, és nagy súlyodtól meggörnyed a hátam. Téged hordozlak Uram, s ez olyan, mintha az egész földet hordoznám. *(A többiekhez)* Megjjesztettelek titeket, nem? Éjszaka közelítettem hozzátok, a kutyák halálra vonították magukat, amikor elmentem mellettük – és nagyon fázom. Állandóan vacogok a hidegtől.
- SIMON: Szegény bolond.
- KAJAFÁS: Hallgass! Te meg, add át az üzenetet!
- AZ ANGyal: Az üzenetet? Ah, igen az üzenetet! Az az, hogy keljetek fel, barátaim, és induljatok útnak! Menjete Bethaurba és hirdessétek a jó hírt!
- KAJAFÁS: És mi az a jó hír?
- AZ ANGyal: Halljátok hát: Van Betlehemben egy kis istálló. Figyeljete és maradjatok csöndben! A mennyekben nagy úr és remény támadt, mert még nem történt semmi. És testem az égi hideghez hasonlót érez. Ezekben a pillanatokban, egy istállóban, egy asszony fekszik a szalmán. Legyetek csendben, mert teljesen kiürült a menny, olyan, mint egy hatalmas

üreg, sivataggá változott és fáznak benne az angyalok. Ah, de még hogy' fáznak!

SIMON: Ez egyáltalán nem úgy hangzik, mint valami jó hír.

KAJAFÁS: Hallgass el!

Hosszú csend.

AZ ANGYAL: Itt van. Megszületett! Végtelen és szent lelke egy egészen koszos kis gyermeki test foglya, és ámul a szenvedésen és tudatlanságon. Íme, elérkezett, a mi Urunk, most csak egy egyszerű gyermek. Egy gyermek, aki nem tud beszélni. Fázom, Uram, mennyire fázom! De eleget keseregtünk már az angyalok fájdalomán, és az egek hatalmas, kihalt sivatagjai miatt. A földön mindenütt csak úgy hemzsegek a könnyű illatok és az embereknek eljött a boldogság órája. Ne féljetek tőlem Simon, Kajafás és Pál; ébresszétek fel a társaitokat!

Felrázzák az alvókat.

ELSŐ PÁSZTOR: Ehh? Mi történt?

MÁSODIK PÁSZTOR: Hagyjatok aludni! Azt álmodtam, hogy egy csinos lánykát tartottam a karjaimban.

HARMADIK PÁSZTOR: Azt álmodtam, hogy ettem egy nagy...

MIND: Miért lopod el az álunkat?
És ki ez a sápadt, hosszú arcú férfi?
Úgy néz ki, őt is most ébresztették fel, akár-
csak minket.

AZ ANGYAL: Menjetek Bethaurba és kiáltsátok minden fele: megszületett a Messiás! Egy istállóban született, Betlehemben.

MIND: A Messiás?

AZ ANGYAL: Mondjátok meg nekik: Siessetek Dávid városába, s imádjátok Krisztust, Megváltónkat. Így fogjátok felismerni: egy kisgyermeket találtok ott bepólyázva a szalmán. Te, Kajafás, eredj, s keresd meg Barionát, aki szenved, s szívét emészti a bú, s mondd meg neki: „Békesség a földön, a jóakarató embereknek”.

MINDNYÁJAN: Békesség a földön, a jóakarató embereknek.

SIMON: Menjünk mindnyájan, siessünk, és keltsük fel Bethaur minden lakóját, hadd örvendezzenek a csodán! Nincs is annál nagyobb öröm, mint jóhírt közölni!

PÁL: De ki vigyáz a nyájainkra?

AZ ANGYAL: Majd én vigyázok rájuk.

MINDNYÁJAN: Menjünk! Menjünk! Siessünk! Pál, hozd a kulacsodat! És te Simon, fogd a harmonikát! A Messiás itt van közöttünk. Hozsanna, hozsanna!

Botladozva kimennek.

AZ ANGYAL: Fázom.

FÜGGÖNY

NEGYESEDIK FELVONÁS

Benthaur főterén, hajnalodik

A PÁSZTOROK:

Otthagytuk a hegycsúcsokat
és leszálltunk az emberek közé,
mert szívünkön már túlcordult az öröm.
Itt a városban, sima tetejű fehér házak között,
melyeket nem ismerünk, és elképzelni is csak
nehezen tudunk,
egy nagy embertömeg között,
akik oldalukra fordulva alszanak,
kis testével átkelt az éjszakán, a városok rom-
lott ködén és a keresztutak éjjelén,
és az ezüstös anyaméhben
a semmi végső bugyraiból,
mint a tenger mélységeiből egy hal,
úgy szökött fel:

Messiásunk született!

Megszületett a Messiás, Júdea királya, akiről
a próféták szóltak,
a zsidók Ura, hogy boldogságot hozzon a
földre.

A fű is ezért nő a hegyek csúcsán,
és a bárányok egyedül legelnek,
nincs már semmi dolgunk,
csak hátunkra fordulva heverésznünk,
szép lányokkal ölelkeznünk és
himnuszokkal zengve dicsérjük az Urat.
Ezért is énekeltünk és iszogattunk az úton,
s most könnyű mámor hevít minket,
mint a kecskegida-lábú táncosnőt,
aki túl sokat pörgött a furulya szavára.

Táncolnak. Simon harmonikázik.

- KAJAFÁS: Ehh! Gyertek! Jereva, kösd fel az övedet és gyere, hallgasd meg a jó hírt!
- MIND: Kelj fel, kelj fel, Jereva!
- JEREVA: Mi történik? Meghibbantatok? Miért nem lehet itt nyugodtan aludni? Gondjaimat a ruháimmal együtt az ágy végébe dobtam, s azt álmodtam, megint fiatal vagyok.
- MIND: Gyere ki, Jereva, gyere ki. Jó hírt hoztunk!
- JEREVA: De hát kik vagytok? Áh! A Sarón-hegyi pásztorok. Mit csináltok itt a faluban? S kire hagyátok a nyájaitokat?
- KAJAFÁS: A Jóisten vigyáz rájuk. Figyel rá, hogy egy se tűnjön el, mert minden éjek közül ez a legáldottabb, termékeny, mint az anyák méhe, fiatal, mint a világ első éjjele, mivel minden újra kezdődik, a világon minden embert egybegyűjt, hogy újra szerencsét próbáljanak.
- JEREVA: Talán a rómaiak kivonultak Júdeából?
- PÁL: Gyere le! Mindent hamarosan megtudsz! Addig mi felébresztjük a többieket.
- SIMON: Salamon, Salamon!
- SALAMON: Igen? Most keltem ki az ágyból, de nem látok semmit. Tűz van?
- SIMON: Gyere ki Salamon! Gyere, csatlakozz hozzánk!

SALAMON: Megőrültetek, ilyenkor felverni az embereket!? Nem tudjátok, milyen türelmetlenül várjuk mi, bethauriak, minden nap az alvást, s a halálszerű álmot?

SIMON: Ébredj fel, Salamon, bizony nem alszol többet, hanem úgy ugrálsz majd a hegyi szirteken, mint egy kecskegida, még éjszaka is, és virágokat gyűjtesz, hogy koszorút fonj magadnak.

SALAMON: Mit hordasz itt össze?! A hegyi szirteken nem nőnek virágok!

SIMON: Dehogynem, majd nőnek! Sőt citrom és narancs is nő majd a hegytetőn, s csak a kezűnket kell kinyújtanunk a gyermekfej nagyságú, aranyosan érett gyümölcsért. Azért jöttünk, hogy elmondjuk neked a jó hírt!

SALAMON: Találtatok egy hatásosabb szert, mely terméketlenné tesz? Vagy jobban lehet eladni a falusi termékeket?

SIMON: Gyere le! Mindent elmondunk.

Az emberek lassanként kijönnek a házaikból és összegyűlnek a főtéren.

A REPUBLIKÁNUS: *(A lépcsője tetején tűnik fel)* Mi folyik itt? Résegek vagytok? Már vagy negyven éve nem hallottam ilyen ujjongást az utcán. És persze sikerült éppen azt a napot kiválasztani, amikor egy római van a házamban! Ez botrány!

PÁL: A rómaiakat hamarosan kiűzik Júdeából és még jól seggbe is rúgják őket, az ilyen repub-

likánusokat pedig a lábuknál fogva forró parázs fölé lógtatjuk.

A REPUBLIKÁNUS: Ez forradalom! Ez forradalom!

LELIUS: *(Hálóköntösben, sisakkal a fején)* Humm! Mi folyik itt?

A REPUBLIKÁNUS: Ez forradalom! Ez forradalom!

LELIUS: Zsidók, tudjátok, hogy a római kormány nagy vérontással torolná meg a halálomat...

[KAJAFÁS: Maradjon csöndben! E percben maga cseppet sem számít nekünk. Nincs most itt az ideje, hogy számadásokkal bibelődjünk! Ma az öröm ünnepe köszönt ránk. Mindnyájan, akik itt összegyűltünk, benthauri emberek és a környékről valók, hallgassátok a jó hírt: az Úr angyala megjelent nekünk, megvilágosított bennünket az Úr dicsősége sugarával és hirtelen nagy félelmet éreztünk. Akkor az angyal így szólt hozzánk: „Ne féljete, mert jó hírt hozok az egész népnek. Ma, Betlehemben megszületett a Megváltó, Krisztus Urunk! És ezt a jelet küldi az Úr: egy jászolban a szalmára fektetve találtok egy kendőbe bugyolált gyermeket”.

A TÖMEG: A Messiás! Megszületett a Messiás! Hozsanna! Megszületett a Messiás!

ELSŐ ÖREG: Látjátok? Ez a mi Urunk és Istenünk válasza Barionának. Bariona az Úrhoz fordulva azt mondta: „Küldj nekem jelet, vagy az embe-reim nem nemzenek többé”. És a mi Urunk

és Istenünk jelet küldött neki. Sajat Fiát küldte el nekünk, mindnyájunknak, s e Fiú úgy jött világra, ahogyan a mi gyermekeink. Akik nem akarják, hogy gyermekük szülessen, az Úr válaszul elküldte Fiát, akit úgy szültek a világra, mint mikor egy férfi termékenyíti meg magjával az anyaméhet.

A TÖMEG: Hozsanna! Megszületett a Messiás! Megszületett a Messiás!

JEREVA: Boruljon virágba falunk egész környéke!

SALAMON: Asszonyaink majd erős fiúkat szülnek nekünk, akik bearanyozzák öregkorunkat!

ELSŐ ÖREG: Kiűzzük a rómaiakat és Júdea uralkodni fog a földön.

EGY ZSIDÓ: A rosszakat megbüntetik, és a jókat megjutalmazák!]

KAJAFÁS: Városiak és pásztorok, énekeljünk és táncoljunk, mert eljött az aranykor!

[MIND: *(Énekelve)* Az Örökkévaló uralkodik! Öntse el boldogság a földet és örvendezzen minden szigete!
Félelem és sötétség veszik körül, igazság és ítélet alkotja trónját!
Tűz öleli körül ellenségeit.
És mindenütt villámok csapnak le! A Hold és a Föld remegnek jelenlétében.
Az Örökkévaló pillantásától viasszá válnak a hegyek, mindenütt az Úr jelenlétében.

Az egek hirdetik igazságosságát s minden nép meglátja dicsőségét!

Sion meghallotta és örvendezett rajta, Júdea leányai reszkettek a boldogságtól.

Örvendezzen a tenger és a föld is, s annak minden lakója!

Tapsoljanak a folyók és énekeljenek a hegyek!

Mert eljön az Örökkévaló, hogy ítélkezzen a világon: igazságosan ítéli meg a világot és egyenlően bánik a népekkel!]

BARIONA

(Belép) Kutyák! Hát csak akkor vagytok boldogok, ha mézes szavakkal gúnyolnak benneteket? Nincs elég méltóságotok belenézni az igazság arcába? Megsüketülök az énekeitektől, a táncotoktól, mely olyan, mint a részeges lány botladozása, hánynom kell.

A TÖMEG:

De Bariona, Bariona, Krisztus született!

BARIONA:

Krisztus! Szegény bolondok. Vakok vagytok ti!

KAJAFÁS:

Bariona, az angyal mondta nekem: keresd meg Barionát, aki szenved és keserű a szíve és mondd meg neki: „A földön békeesség a jóakarató embereknek.”

BARIONA:

Ah! A jóakarát! A szegény ember jóakarata, akit elemészt az éhség a gazdag házának küszöbén, és nem nyitja panaszra száját! A megkorbácsolt rabszolga jóakarata, aki azt mondja: köszönöm. A háború vágóhídjára terelt katonák jóakarata, akik azt sem tudják, miért harcolnak!

És miért nincs itt az az angyal, hogy maga meséljen nekünk. Megfelelnék neki: Nekem nincs békém a földön; és mi van, ha rosszakaratú ember akarok lenni? *(A tömeg felmordul)* A rosszakarat! Háromszoros páncélba burkoltam a szívem: az istenek, az emberek és a világ ellen. Nem kérek szánalmat, és nem köszönök semmit. Senki előtt nem hajtok térdet, gyűlöletemből merítem a méltóságomat, s feljegyzek minden szenvedést, a magamét éppúgy, mint a másét. Hűséges tanúja leszek mindenki fájdalmának; befogadnám, és mint valami istenkáromlást, magamba zárnám. Az ég ellen ágálok, mint valami igazság oszlopa; egyedül halok meg majd, engesztelenül és azt akarom, hogy lelkem a csillagokhoz szálljon, mint réznek zúgása, mint egy idegtépő moraj!

KAJAFÁS:

Vigyázz, Bariona! Isten jelet küldött neked, de te nem akarod meghallgatni!

BARIONA:

Még ha az Örökkévaló felfedi is előttem a felhők közé rejtett arcát, akkor sem hallgatom meg, mert szabad vagyok; és egy szabad emberrel szemben még maga az Isten is tehetetlen. Porrá változtathat, vagy meggyújthat, mint egy fáklyát, ha akarja, s úgy forgok a kintől, mint egy szalamandra a tűzben, de semmit sem tehet ezen acélos oszloppal, e hajlíthatatlan gerinccel szemben, ami az emberi akarat.

És különben is, honnan veszitek ti bolondok, hogy jelet küldött nekem? Látjátok, milyen hiszékenyek vagytok? Alighogy ezek előadták itt a történetüket, úgy meghemperegte-

tek a hiszékenység porában, mintha legalább is arról lenne szó, hogy megtakarításotokat egy városi bank ládájába helyeztétek el. Nézzük csak! Simon, te vagy a legfiatalabb a pásztorok között, gyere közelebb! Értelmesebb képed van a többenél, és hűebben adod elő, hogy mi történt. Ki hirdette nektek a jó hírt?

SIMON: Eh, uram, egy angyal volt az!

BARIONA: Honnan tudod, hogy angyal volt?

SIMON: Mert nagyon féltem tőle. Amikor közelebb jött, azt hittem seggre ülök.

BARIONA: Igen? És milyen volt ez az angyal? Nagy tollas szárnyai voltak?

SIMON: Életemre mondom, nem. Úgy tűnt, még a szél is elfújja, reszketett, mint a nyárfalevél. És nagyon fázott: Szegény! Majd megveszett, úgy fázott!

BARIONA: Szép kis égi küldött, nem mondom! És mivel bizonyította, hogy igaz, amit nektek hirdetett?

SIMON: Nos, ő... ő azt... szóval, egyáltalán nem adott semmilyen bizonyítékot.

BARIONA: Micsoda? Még egy aprócska kis csodát sem tett? Nem változtatta át a tüzet vízzé? Még csak virágot sem fakasztott a pásztorbototok végéből?

SIMON: Eszünkbe se jutott csodát kérni tőle; bánom is nagyon, mert az átkozott reuma a combomban a sírba visz már; megkérhettem volna, hogy amíg velünk van, ugyan üzze már ki a fájdalmat belőle. Kelletlenül beszélt. Azt mondta nekünk: MenjeteK Betlehembe, keressétek meg az istállót, s találtok ott egy bepólyázott gyereket.

BARIONA: Világos! Nagyon szép! Ezekben a percekben nagy tömeg van Betlehemben az összeírás miatt. A fogadók mind megteltek, sok embert elutasítanak; van, aki az ég alatt hál, vagy az istállóban. Lefogadom, hogy vagy hús szülöttet találtok a jászlakban. Az a kérdés csak, kit válasszatok.

A TÖMEG: Igaza van.

BARIONA: És aztán? Mit tett még a ti angyalotok?

SIMON: Elment.

BARIONA: Elment? Azt akarod mondani, hogy eltűnt, vagy mint valami felhő elpárolgott, ahogyan a hozzá hasonló lények szoktak?

SIMON: Nem, nem. A két lábán ment el, kicsit bicceve, egészen természetes módon.

BARIONA: Na, ez a ti angyalotok, ütődöttek! Elég, ha egy-két pásztor, aki több bort ivott a kelletténél, találkozik a hegyekben egy futóbolonddal, aki Isten tudja, mit mesél neki Krisztus eljövételéről, hogy ti itten dadogni kezdjeteK

a boldogságtól és kucsmáitokat az égbe hajgáljátok?!

ELSŐ ÖREG:

Aj, Bariona! Annyi ideje várunk már!

BARIONA:

És kit vártok? Egy királyt, egy földi hatalmas-ságot, aki teljes dicsőségében jelenik meg és úgy szeli át az eget, mint valami üstökös, s érkezését trombitaszó jelzi. No, és mit ajánlanak nektek? Egy nyomorult, koszos kisgyermeket, aki istállóban jött világra és szalmaszálak tapadnak a pólyájához. Ah! Szép kis király! Menjetek, ereszkedjete le Betlehem-be, biztosan megéri a fáradságot!

A TÖMEG:

Igaza van! Igaza van!

BARIONA:

Menjetek haza, drága emberek, s mostantól fogva legyetek kicsit megfontoltabbak. A Messiás nem jött el, mit mondjak nektek, soha nem is jön el. Ez a világ folytonos zuhanás, jól tudjátok ti is. A Messiás olyasvalaki volna csak, aki e zuhanásban tűnik fel, aki hirtelen megfordítaná a dolgok menetét, s a világot a levegőben tartaná, mint egy labdát. Azt látnánk tehát, hogy a folyók fordítva folynak, a torkolat felől, virágok fakadnának a sziklákon, s az embereknek öregen kellene születniük, hogy folyamatosan megfiatalodva érijék el zsenge gyermekkorukat. Egy bolond világot képzeltek magatok elé. Egy dologban biztos vagyok: minden zuhanni fog, örökre: a folyók a tenger felé folynak, a régi népeket uralmuk alá hajtják az újak, az emberi tettek mind dugába dőlnek, mi pedig fiatalokból vén csoroszlyákká válunk. Menjetek szépen haza!

LELIUS:

(*A republikánusnak*) Nem hiszem, hogy volt valaha római hivatalnok ilyen kellemetlen helyzetben! Ha nem józanítom ki őket, hatalmas tömegben fognak levonulni Betlehembe, s ott olyan hangzavart csapnak, ami sok gondot okozhat még nekem. Ha pedig igen, akkor minden eddiginél erősebben ragaszkodnak majd tegnapi gyűlöletes hibájukhoz, s tényleg nem lesz több gyermekük. Na, most mit tegyek? Hm! Jobb, ha nem mondok semmit, s hagyom, hogy minden menjen a maga útján. Lépjünk be, s tegyünk úgy, mintha nem hallottunk volna semmit!

JEREVA:

Gyerünk, menjünk haza! Maradt még egy kis idő, szundíthatunk egyet! A boldogságról s gazdagságról álmodom majd. És álmaimat senki sem veheti el tőlem!

Lassan hajnalodik. Az emberek szétszélednek a téren. Zene.

KAJAFÁS:

Várjatok! Hé, ti, várjatok! Milyen zene szól itt? És kik jönnek itt, ilyen csodálatos kísérettel?

JEREVA:

Napkeleti királyok, egészen aranyba öltözve. Sosem láttam ilyen csodát!

A REPUBLIKÁNUS:

(*Leliusnak*) A római gyarmati kiállításon láttam hasonló királyokat, vagy húsz évvel ezelőtt.

ELSŐ ÖREG:

Utat, adjatok nekik utat! Már ott jön a kíséretük!

Belépnek a Három Királyok.

- MENYHÁRT: Jóemberek, ki a vezetőtök?
- BARIONA: Én.
- MENYHÁRT: Messze még ide Beltlehem?
- BARIONA: Vagy húsz mérföld még.
- MENYHÁRT: Örülök, hogy végre olyan emberre találtam, aki eligazít. A környező falvak mind kihaltak, mert lakóik felkerekedtek, hogy Krisztust köszöntsék.
- MIND: Krisztust? Tehát igaz? Krisztus megszületett?
- SÁRA: *(Aki a tömegben állva kiáltja)* Óh, mondd nekünk, hogy megszületett és ez felhevíti szívünket. Megszületett az isteni gyermek. Akad tehát egy asszony, kit ilyen isteni szerencse ért! Ah, kétszeresen is áldott az ilyen nő!
- BARIONA: Még te is, Sára? Hát még te is?
- BOLDIZSÁR: Krisztus született! Láttuk feltűnni Keleten a csillagát, és idáig követtük.
- MIND: Krisztus született!
- ELSŐ ÖREG: Becsaptál minket, Bariona, becsaptál minket!
- JEREVA: Rossz pásztorként hazudtál nekünk. Azt szeretnéd, hogy felforduljunk e terméketlen kövek között, mi? – miközben lent, a völgyben már élvezik a Mi Urunk társaságát!

- BARIONA: Szegény bolondok! Az aranyos köntöseik miatt hisztek nekik!
- SALAMON: És az asszonyod? Nézz rá, nézz rá! – és mondd, hogy ő nem hisz benne. Mert őt is becsaptad, akárcsak minket!
- LELIUS: *(A republikánusnak)* Ajaj! Ez az arab keselyű még csúnyán megjárhatja! Jobb, ha én ebbe nem avatkozom bele!
- A TÖMEG: Kövessük a varázslókat! Vonuljunk le velük Betlehembe!
- BARIONA: Nem mentek sehová! Amíg én vagyok a vezérek, addig innen el nem mentek!
- BOLDIZSÁR: Micsoda? Megtiltod az embereidnek, hogy levonuljanak a Messiást imádni?
- BARIONA: Nem hiszek én már a Messiásban meg a többi mesétkben. Látom én miféle játékot űznek velünk a gazdagok, meg az ilyen magad-fajta királyok! Mindenféle szóbeszéddekkel elkábítjátok a népet. De meglátjátok, engem ugyan nem kábítotok el! Bethauri emberek, már nem akarok vezetni titeket, mert kételkedtetek bennem. De utoljára még elismételtem nektek: nézzetek szembe a reménytelenségekkel, mert reménytelenségéből fakad az ember méltósága!
- BOLDIZSÁR: Biztos vagy benne, hogy nem inkább a reményből? Egyáltalán nem ismerlek, de arcodra nézve látom, sokat szenvedtél, s élvezted

a fájdalmat. Vonásaid nemesek, de szemeidet csak résnyire nyitod ki, s a füled is, mintha be lenne tapasztva. Arcodon, a süketek és vakok bánata ül ki; a pogányok tragikus és üres bálványaihoz hasonlítasz. Egy barázdált homlokú, zord bálvány, aki vak és süket az emberi szóra, aki csak azt hallja, amit büszkesége tanácsol neki. Ugyanakkor, nézz ránk: Mi is szenvedtünk, s az emberek bölcsnek mondanak minket. De amikor ez a csillag feltűnt az égen, otthagytuk a királyságainkat, egy szemernyi kétség nélkül, hogy kövessük az égen és imádhassuk a Messiást.

BARIONA: Jól van, menjetek és imádjátok! Ki tilthatná meg nektek? Mi közünk egymáshoz?

BOLDIZSÁR: Hogy hívnak?

BARIONA: Bariona, na és?

BOLDIZSÁR: Bariona, te szenvedsz. *(Bariona vállon ragadja)* Szenvedsz és mégis kötelességed remélni. Ez neked emberi kötelességed. Krisztus érted szállt le a földre. Inkább érted, mint bárki másért, mert jobban szenvedsz másoknál. Az Angyal semmit sem remél, élvezi a boldogságot és Isten már előre mindent megadott neki; a kő sem remél, mert esztelenül az állandó jelenben él. De amikor Isten megteremtette az embert, egybeolvasztotta a gondot a reménnyel. Mert tudod, az ember, mindig több, mint ami. Látod azt az embert, teste miatt mély gyászban, két nagy lábával helyzetébe gyökeresedve és azt mondod: íme itt van. És ez nem igaz: bárhol is van az em-

ber, Bariona, mindig máshol van. Máshol, túl az ibolyaszín csúcsokon, melyeket innen, Rómából, Jeruzsálemből láthatsz, túl e hideg napon, a holnapon. És akiknek rendesen itt a helyük melletted, de most nincsenek itt, Betlehemben mentek, ott vannak egy istállóban, egy gyermek meleg kis teste körül. Mindez a jövődő, amit az emberek formálnak, a hegycsúcsok, az ibolyaszín láthatár, a csodás városok, amelyek anélkül is ámulatba ejtenek, hogy egyszer is jártál volna bennük, mindez a Remény. A Remény. Nézz az előtted álló foglyokra, sáros ruháikra, átfagyott testükre! Tudod, mi tárulna eléd, ha a lelkükbe láthatnál? Egy a dombok közt szelíden kanyaró, szépséges folyóvölgy. És szőlőskertek, meg a déli napsugár. Az ő szőlőskertjeik és az ő napsugaruk. Ott vannak, ott élnek. És egy a hidegtől dermedt fogoly számára, akit elleptek a tetvek, a szeptemberi szüret aranyos fürtjei maga a Remény. A Remény a legjobb bennük. És te meg akard fosztani őket a szőlőjüktől és a vidék szépségétől, a távoli dombok csillogásától, és nem hagynál nekik mást, mint dermedt testüket, a tetveiket és poloskáikat, és csak állati sorsukat hagynád meg nekik, a céltalan és kizökkent jelenben. Mert ez a te reménytelenséged: kérődzni az elillanó jelenen, buta és haragos nézéssel a köldöködet bámulva, kiszakítani az időt a jövőből és bezárni a jelen köré húzott falak közé. Így még embernek se nevezheted magad, Bariona! Csak egy kemény, fekete kő vagy az út porában. Az utat karavánok szelik át, de a kő ott marad, egyedül és mereven, a neheztelésbe burkolózva.

BARIONA:

Hallod-e te vénember, miket locsogsz itt össze?

BOLDIZSÁR:

Bariona, az igaz, hogy nagyon öregek és bölcssek vagyunk és ismerjük a föld minden ke-servét. De azért, amikor megláttuk, hogy fel-tűnt e csillag az égen, repesett a szívünk az örömtől, akár a gyerekeké. Egészen gyere-kekké váltunk, és útra keltünk, hogy teljesít-sük emberi kötelességünket, s reméljünk. Aki elveszíti a reményt, Bariona, azt a nép kizárja sorai közül, s átkozott lesz; az ilyen ember-nek keményebbek lesznek az út kövei, s a túske is jobban böki. Jobban nyomja majd a súly, amit a vállán hord, s úgy üldözi majd minden balszerencse, mint a dühödt méhek, s mások gúnyolódva kiáltják oda neki: ezt ér-demled! De annak, aki remél, mindene mo-soly, és a világ ajándékként hull az ölébe. Ti pedig, többiek, táguljatok innen, ha marad-notok kell, vagy döntsetek el, hogy követ-tek-e minket.

MIND:

Követünk titeket!

BARIONA:

Maradjatok békén! Ne menjetek! Még mon-dani akarok nektek valamit! *(Tülekedve kivo-nulnak)* Te, Jereva, hajdan társam voltál, s mindig adtál a szavamra. Már nem bízol ben-nem?

JEREVA:

Hagyj békén! Becsaptál minket!

Elmegy.

- BARIONA: És te öreg barátom, te mindig egyetértettél velem a tanácsban?
- ELSŐ ÖREG: Akkor még vezérünk voltál... Ma már nem vagy senki. Hagyj elmennem.
- BARIONA: Jól van! Menjetek csak! Menjetek csak szegény bolondok! Gyere ide, Sára, mi itt maradtunk, te és én, egyedül...
- SÁRA: Bariona, én is követem őket.
- BARIONA: Sára! *(Csönd)* A falum kihalt, családomat meggyalázták, embereim elhagytak. Azt hittem, hogy nem szenvedhetek többet, de tévedtem, Sára, tőled ért engem a legnagyobb csapás. Tehát, már nem szeretsz?
- SÁRA: Szeretlek, Bariona, de érts meg! Ott lenn, él egy asszony, örömben és kiteljesedve, egy anya, aki minden anyáért szülte a világra gyermekét, s nekem ezzel mintha ígéretet tett volna: azt ígéri, hogy megszüülhetem a gyermekem. Látni akarom ezt az asszonyt, ezt a boldog és szent asszonyt, látni akarom. Ő mentette meg a gyermekem. Világra hozom, most már tudom. Hogy hol? – nem számít. Az út mentén, egy istállóban, ahogyan Ő is. És azt is tudom, hogy velem van az Isten. *(Félénken)* Bariona, gyere velünk te is!
- BARIONA: Nem, tégy, amit akarsz!
- SÁRA: Akkor, Isten veled!

BARIONA:

Isten veled! (*Csőnd*) Elmentek. Egyedül vagyunk, Uram, csak te és én. Sok szenvedésben volt már részem, de a mai napig nem éreztem számban az elhagyatottság keserű ízét. Oh, milyen egyedül vagyok! De zsidók Istene, egy panaszszót sem hallasz az én számból! Sokáig akarok élni, elhagyatottan e terméketlen sziklán: én, aki sosem kértem, hogy megszüljenek, a bűntudatod leszek.

FÜGGÖNY

ÖTÖDIK FELVONÁS

A varázsló háza előtt

1. JELENET

BARIONA:

(Egyedül) Egy emberré vált Isten! Micsoda bolondság! Nem hinném, hogy ez befolyásolná az ember létfeltételeit. Az istenek, akiket lefoglal önszeretetük, a mennyekben élnek. Ha vállalkoznának is arra, hogy alászálljanak közénk, egy csodálatos és röpké pillanatra tennék csak, bíbor felhőként aláereszkedve, vagy villám képében. Hihető-e, hogy isteni létüket emberire cserélnék? Majd éppen efféle bolhákra gondol a Mindenható – dicsősége teljében – akik ellepik e vén földkérget, s azt ürülékükkel szennyezik be, s azt mondja: épp ilyen kis féreg akarok lenni én is? Na ne röhögtessenek már! Képzelmek, egy Isten, aki alászáll, hogy megszülessék, s kilenc hónapig úgy éljen, mint valami véres eper?! Kora éjszaka fognak odaérni, mert a nők, akiket magukkal visznek, lelassítják a menetet... Nagyszerű! Nagyokat kurjongatnak és kiáltoznak majd a szabad ég alatt, s felébresztik a betlehemiéket álmukból. A római szuronyok hamar fenéken szúrják őket, s az majd meghúti bennük a vért.

Belép Lelius.

2. JELENET

Lelius, Bariona

- LELIUS: Ah! Itt van, Bariona, a vezér. Örülök, hogy látom, vezér. Igen, igen, nagyon örülök. Lehet, hogy a különböző politikai meggyőződéseink elválasztottak bennünket egymástól, de e pillanatban, nem maradt más rajtunk kívül e kihalt faluban. Feltámadt a szél és az ajtókat csapkodja. Maguktól is kinyílnak, s mögöttük sötét üregek tátongnak. A hidegrázást hozzák rám. Segítenünk kell egymásnak, saját érdekünkben.
- BARIONA: Engem nem ijeszt meg az ajtócsapkodás, s ha társaságra vágyik, hát itt van magának Levi, a republikánus.
- LELIUS: Ah, akar nevetni: az öreg Levi az én számaramon követi a maga embereit. Kénytelen vagyok gyalog visszatérni. (*Bariona nevet*) Igen, ehem! Valóban nagyon vicces. De... maga mit gondol erről, elöljáró uram?
- BARIONA: Főfelügyelő úr, én is ezt akartam kérdezni magától.
- LELIUS: Nos, jól benne hagytak minket a pácban, mi?
- BARIONA: Már csak nekem kellene követnem őket. És maga folytatja a körútját, főfelügyelő uram?
- LELIUS: Bah! Nem éri meg, mert úgy tűnik, a hegyek falvai kiürültek. Az egész hegy Betlehembe ment látogatóba. Inkább haza gyalogolok. És maga? Itt marad?

- BARIONA: Igen.
- LELIUS: Hihetetlen kaland.
- BARIONA: Nincs semmi hihetetlen az emberi hülyeségben!
- LELIUS: Igen. Nos! Maga hisz a Messiásban? (*Bariona vállat von*) Nyilvánvalóan nem. Én még így is szívesen elsétálnék ahhoz az istállóhoz. Sose tudni: ezek a varázslók nagyon biztosnak tűntek a dolgukban.
- BARIONA: Tehát maga is? Még magát is meghatják az egyenruhák? Pedig maguk, rómaiak, igazán hozzászokhattak volna.
- LELIUS: Ehem! Ugye tudja, hogy Rómában az ismeretlen isteneknek is oltárt állíttattunk. Ez elővigyázatos lépés, s mindig beválik; ugyanez az elővigyázatosság vezet engem most is. Ugyan mit árthat az eggyel több isten, hiszen annyi istenünk van már! Elég ökörr, meg bárány van a birodalmunkban, hogy mind-egyiknek jusson áldozati adomány.
- BARIONA: Ha egy isten emberré vált volna értem, mindenki másnál jobban szeretném; közte és köztem mintha vérségi kapcsolat jött volna létre, s egy élet kevés volna, hogy kifejezzem iránta érzett hálámat: Bariona nem hálátlan. De milyen isten elég bolond ahhoz, hogy ezt tegye? Természetesen a miénk nem. Mindig inkább távolinak mutatta magát.

LELIUS: Rómában azt mondják, hogy Jupiter, időről időre emberi alakban jelenik meg, ha az Olimposz tetejéről lenézve megakad a szeme valami bájos leánykán. De mondanom sem kell, én ebben nem hiszek.

BARIONA: Egy Isten-ember, aki magára öltötte megalázott testünket, aki meg akarta ismerni a teljes elhagyatottságnak ezt a keserű ízét, egy Isten, aki már előre elfogadja a szenvedést, ami most nekem jutott osztályrészül... ugyan menjenek már a bolondságukkal!

LELIUS: Igen, ehem! Én azért teszek egy sétát arrafelé. Nekünk kettőnknek különben is nagy szükségünk lesz az istenekre, különösen magának, hiszen már elvesztette az állását, s bizony, az enyém is elég bizonytalan.

BARIONA: Miért hiszi, hogy kockára tette az állását?

LELIUS: Hát persze, a teringettét! Képzelje csak el, hogy ez a rövidlábú hegyi népség előnti Betlehem utcáit. Már a gondolat is elborzaszt. A helytartó soha nem bocsátaná meg nekem.

BARIONA: Az persze elég mókásan festene. És mit csinál, ha az utcára vonulnak?

LELIUS: Mantovába, a szülővárosomba húzódom vissza. Bevallom magának, hogy vágyom rá; egy kicsit előbb jött el az ideje, mint vártam, de ez minden.

- BARIONA: Biztos, hogy Mantova valami erős itáliai nagyváros, melyet számos nagy kézműves műhely vesz körül.
- LELIUS: Azt maga csak hiszi! Éppen ellenkezőleg. Egy kisváros, fehér kis folt a völgyben, egy folyó partján.
- BARIONA: Micsoda? Még műhelyek sincsenek? Még csak egy kis gépi fűrésztelep sem? Belehal az unalomba. Hiányozni fog magának Betlehem.
- LELIUS: Istenemre mondom, nem! Nézze, Mantova Itália szerte híres a méheiről. Rengeteg méhünk van. A nagyapámat a sajátjai annyira ismerték, hogy, még amikor mézért ment, akkor sem szúrták meg, egyszer sem. Ott repkedtek körülötte, rászálltak a fejére, bebújtak tógájának redőibe is, de sem maszkot, sem kesztyűt nem viselt soha. Bevallom, engem is eléggé ismertek. Persze nem tudom, vajon felismernek-e, ha visszamegyek Mantovába. Már hat éve, hogy nem jártam arra. Nagyon finom mézeket készítenek. Hallott már róla? Zöldet, meg gesztenyebarnát, feketét és aranyszínűt is. Mindig arról álmodtam, hogy majd könyvet írok a méhészetéről. Most ezen mit mosolyog?
- BARIONA: Mert eszembe juttatta ennek az öreg bolondnak a beszédét: az ember folyton meghaladja önmagát, az ember Reménység. Még magának is megvan az önmagán túlja, főfelügyelő

A BOSZORKÁNYMESTER: Nem vagyok próféta, sem istenektől megszállott. Olvasok a kártyákban, a kávé zaccban, és a tudományom teljesen földi.

LELIUS: Jól van. Nos, akkor, mondd meg nekünk, ki ez a Messiás, aki úgy kiűritette a hegyi falvakat, mint valami elektromos porszívó?

BARIONA: A fenébe is, nem! Nem akarok többet hallani erről a Messiásról! Ez a honfitársaim ügye. Elhagytak engem, s ezért most én is elhagynom őket.

LELIUS: Ugyan, barátom, hagyja, hagyja, hogy válaszoljon! Talán mond valami érdekeset.

BARIONA: Ahogy akarja.

LELIUS: Gyere, add elő a történeted! És ha tetszik, neked adom ezt az erszényt!

A BOSZORKÁNYMESTER: Az az igazság, hogy kicsit zavarban vagyok, ha isteni dolgokról van szó: nem az én témám. Jobban örülnék neki, ha az asszonyaitok hűsége felől faggatnátok, ennek például több köze lenne a mesterségemhez.

LELIUS: Ejem! Az én feleségem hű hozzám, jóember! Hűséges darab. Egy római hivatalnok feleségére még a gyanú árnyéka sem vetülhet. Különben, ha ismernéd, tudnád, hogy a *bridge*, a divatbemutatók, és a női egyletek vezetése minden szabad percét lefoglalják.

A BOSZORKÁNYMESTER: Nagyszerű, Uram. Ez esetben megpróbálok mondani valamit a Messiásról. De, ha nem haragszik, először transzba esek.

LELIUS: Sokáig tart?

A BOSZORKÁNYMESTER: Nem. Csak egy kis formaság. Épp csak addig, amíg táncolok egy kicsit, s elkábítom magam a tam-tammal.

Táncol, miközben veri a tam-tamot.

LELIUS: Ezek tényleg vademberek.

A BOSZORKÁNYMESTER: Már látom! Már látom! Egy gyermek az istállóból.

LELIUS: És tovább?

A BOSZORKÁNYMESTER: Természetesen, növekszik, cseperedik.

LELIUS: Nyilvánvaló.

A BOSZORKÁNYMESTER: *(idegesen)* Korántsem nyilvánvaló. A zsidók körében nagyon gyakori a csecsemőhalandóság. Az emberek között járva azt mondja: én vagyok a Messiás. Főként a szegények gyermekeivel keresi a kapcsolatot.

LELIUS: Felkelésre buzdítja őket?

A BOSZORKÁNYMESTER: Azt mondja nekik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré.”

LELIUS: Figyeljen, ez nagyon tesz nekem.

- BARIONA: Nekem meg egyáltalán nem tetszik. Szépen lefizették ezt a mi Messiásunkat.
- A BOSZORKÁNYMESTER: Senkitől nem fogad el pénzt. Nagyon szerényen él. Tesz majd néhány kisebb csodát. Kánaánban borra változtatja a vizet. Ezt én is meg tudnám csinálni: csak valami por kell hozzá. Feltámaszt egy bizonyos Lázárt.
- LELIUS: Szóval szakmabeli. Más ezen kívül? Egy kis hipnózis, bizonyára?
- A BOSZORKÁNYMESTER: Feltételezem. Van itt valami kis kenyeres történet is.
- BARIONA: Na már sejtem, miféle ember lesz. És tovább?
- A BOSZORKÁNYMESTER: Ami a csodákat illeti, ez minden. Úgy tűnik, ezt is kelletlenül teszi.
- BARIONA: Istenemre! Nem lehet valami ügyes. És, mi van még? Mit mond?
- A BOSZORKÁNYMESTER: Azt mondja: „Akik meg akarják menti életüket, elveszítik azt.”
- LELIUS: Nagyon jó.
- A BOSZORKÁNYMESTER: Azt is mondja, hogy atyja országa nem e világról való.
- LELIUS: Kitűnő, ez türelemre inti az embereket.
- A BOSZORKÁNYMESTER: Azt hirdeti, hogy könnyebb a tévének a tűfokán átmenni, mint a gazdagnak bejutni Isten országába.

LELIUS: Ez nem annyira jó. De megbocsátom neki: ha maga mögé akarja állítani a síkság népét, kicsit bele kell marnia a kapitalizmusba. Különben is, a fő dolog az, hogy a földi birodalmat hagyja meg a gazdagoknak.

BARIONA: És utána, mi történik?

A BOSZORKÁNYMESTER: Szenved és meghal.

BARIONA: Mint az egész világon mindenki.

A BOSZORKÁNYMESTER: Többet, mint a világon mindenki. Elvon-szolják, bíróság elé állítják, megfosztják ruhá-itól, megkorbácsolják, mindenki megveti, s végül keresztre feszítik. A keresztfája alatt összecsdült tömeg úgy szól hozzá: „Ha te vagy a zsidók királya, mentsd meg magadat!” És nem szabadítja ki magát. Erős hangon azt kiáltja: „Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engemet?” És meghal.

BARIONA: És meghal? Kicsoda, ez? A csodálatos Mes-siás? Volt már nekünk ennél ragyogóbb Mes-siásunk is, s mindnyájukat elnyelte a feledés.

A BOSZORKÁNYMESTER: Ezt nem felejtik el olyan gyorsan! Ellenkező-leg. Látom, ahogy tanítványai körül számos nép egyesül. Szavát Rómán kívül is terjesz-tik, s sokkal messzebbre is elviszik. Gallia és Germánia félelmetes erdősegein túlra is.

BARIONA: És mi az, ami akkora boldogsággal tölti el őket? Elrontott élete, vagy gyalázatos halála?

A BOSZORKÁNYMESTER: Azt hiszem, hogy a halála.

BARIONA:

A halála! A nyavalya! Ha még megakadályozhatnánk!!!... De nem, majd ők elrendezik. Ők akarták így. *(Csönd)* Az embereim! Az embereim, akik vastag, bütykös ujjakat összefonva térdre ereszkednek egy kereszthalált halt rabszolga előtt. Egy lázadó kiáltás nélkül hal meg, úgy leheli ki a lelkét, hogy utolsó sóhajtással még édesen visszautasítja a csodálatot. És meghal, mint egy csapdába csalt patkány. Az embereim pedig, az én embereim, imádják őt. Jöjjön, adja neki az erszényét és takarodjon innen! Mert gondolom, nincs már más mondanivalód, nem igaz?

A BOSZORKÁNYMESTER: Igen, uram, nincs más. Nagyon köszönöm, uraim. *(Elmegy)*

LELIUS:

De mitől ilyen roppant izgatott?

BARIONA:

De nem látja, hogy a zsidó nép legyilkolásáról van szó? Ha ti rómaiak, meg akartatok volna büntetni bennünket, akkor sem tehetétek volna jobban. Gyerünk, ismerje el, hogy ez a Messiás maguk közé való? Rómából fizetik, nem igaz?

LELIUS:

Vegye figyelembe, hogy még csak tizenkét órás! Nem túl fiatal ahhoz, hogy máris eladja magát?

BARIONA:

Emlékszem Jerevára, az erős s kegyetlen Jerevára, inkább katoná, mint pásztor, régen a helyettesem volt a Hebron elleni harcokban, s elképzelem őt illatfelhőben, olajosan – ahogy e vallás kívánja. Úgy béget majd, mint egy bárány... Ah! Elég ebből a nevetségből! Siet-

nünk kell! Boszorkánymester! Boszorkánymester!

A BOSZORKÁNYMESTER: Uram?

BARIONA: Azt mondd, hogy egy tömeg elfogadja a tanítását?

A BOSZORKÁNYMESTER: Igen, uram.

BARIONA: Oh, meggyalázott Jeruzsálem!

LELIUS: De hát, mi ütött magába?

BARIONA: Csak egy keresztre feszítettet ismerek, s az Sion, Sion, akit a maguk emberei, a rézsikos rómaiak saját kezűleg szegeztek a keresztre. És mi, mi mindig abban hittünk, hogy eljön még a nap, amikor ő maga tépi le a fát meggyötört kezéről és lábáról, s megindul véres és gőgös ellenségei ellen. Ez volt a mi Messiás-hitünk. Ah! Ha ilyen ember jött volna el, ellenállhatatlan pillantású, csillogó vasba öltözött, ha kardot nyomott volna jobb kezembe, így szólva: „Kösd fel az övedet és kövess!” – követtem volna a csatazajban bárhova, s úgy hullottak volna a római fejek, mint ahogy a mákvirágok fejeit tördelik le vidéken. Ez a remény táplált minket gyerekkorunk óta, összeszorítottuk a fogunkat, és ha néhanap egy római ment át a falunkon, felmordultunk a háta mögött, mert a pusztaság látása is csak gyűlöletet szított a szívünkben. Büszke vagyok! Büszke vagyok rá, hogy nem fogadtam el a rabságot, s szívemben szüntelenül tápláltam a gyűlölet tüzét. Az utóbbi idő-

ben pedig látva, ahogy hal ki a népem, már nem volt erőm a lázadásra, s jobban örültem volna, ha egészen kihal, mintsem, hogy lás-sam, ahogyan a rómaiak igájába hajtja a fejét!

LELIUS:

Elbűvölő! Ilyen beszédeknek teszi ki magát egy római hivatalnok, amikor egy elveszett faluba küldik szolgálni. De nem értem, mi köze a Messiásnak az egészhez?

BARIONA:

Mert nem akarja megérteni! Egy katonát vá-runk, s egy misztikus bárányt küldenek, aki a belenyugvásról prédikál nekünk, és azt mon-dja: „Tegyetek úgy, ahogy én, haljatok meg a kereszteteken, egy panaszszó nélkül, édesen, nehogy megbotránkoztassátok a szomszédai-tokat! Legyetek édesek! Édesek, mint a gye-rekek. Nyaldossátok a sebeiteket, ahogyan egy kivert kutya nyaldossa gazdája kezét, hogy bocsánatot nyerjen tőle! Legyetek szerények, gondoljatok arra, hogy megérdemeltétek a fájdalmatokat, s ha túlságosan erősek, álmod-jatok arról, hogy próbatételek és megtisztítá-nak! És ha azt érzitek, hogy növekszik ben-netek a gyűlölet, fojtsátok el jól! Mondjatok köszönetet, mindig csak köszönetet! Köszön-jétek meg, ha pofon ütnek benneteket! A rú-gásokat is köszönjétek meg! Sőt, nemzzetek gyermekeket, hogy legyen elég segg, ame-lyek a jövőben is fogadják a rúgásokat. A vé-nek kölkei, akik már eleve beletörődéssel jönnek a világra, és illő szerénységgel régi kis hervadt fájdalmaikon kérődznek; kifejezetten a szenvedésre szült gyermekek, pont, mint én: engem a keresztre szültek. És ha eléggé sze-rények és bűnbánóak vagytok, s bűneitekért

a melleketeket veritek, hogy a szegycsontotokon úgy csattan minden csapás, mint a szamárbőrön, akkor talán helyet kaptok majd a szerények mennyei birodalmában...” Hát milyen sorsra jut így a népem? Birkatürelmű, keresztre feszítettek népe? Hát mivé lettél Te, a Bosszú Istene? Ah! Rómaiak, ha ez igaz, ti a negyede kárt sem okoztatok nekünk ahhoz képest, amit mi követünk el magunk ellen! Kiszárítjuk energiánk élő forrásait, aláírjuk saját halálos ítéletünket. A belenyugvás megöl bennünket, s én ezért utálok, római, még nálatok is jobban gyűlölöm.

LELIUS:

Eh! Eh, eh! Magasságos ég! Elvesztetted az eszedet, előljáró uram, s esztelenségedben sajnálatos dolgokat beszélsz.

BARIONA:

Hallgass! (*Önmagának*) Ha ezt megakadályozhatnám... Megőrizhetném bennük a lázadás tiszta szellemét... Oh! Embereim! Elhagytatok engem, s már nem vagyok vezéretetek. De legalább ezt megteszem értetek: lemegyek Betlehembe. Az asszonyok miatt lassan halad a menet, s ismerek olyan ösvényeket, melyeket ők nem. Gondolom, nem sok időbe telik kitekerni egy gyermek törékeny nyakát, még ha a Zsidók Királya is! (*Elmegy*)

LELIUS:

Kövessük! Attól félek, még valami irdatlan bajt csinál. Hát, ilyen egy római hivatalnok élete!

FÜGGÖNY

Jó uraim, az elmúlt jelenetek alatt igyekeztem távol tartani magam a színtől; hagytam, hogy egyik esemény kövesse a másikat. Most már látják, milyen szörnyű bonyodalmak alakultak ki, hiszen itt van nekünk Bariona, aki éppen azért ereszkedik sietve a völgybe, hogy megölje Krisztust.

Egy percre azonban fellélegezhetünk, hiszen minden szereplőnk úton van, ki az ösvérek ösvényén, ki a kecskeúton lépdél. A hegy csak úgy nyüzsög a sok vidám embertől, s örömkialtásaik visszhangját a szél a legmagasabb csúcsokra is elviszi.

Szeretném kihasználni ezt a kis szünetet arra, hogy megmutassam maguknak Krisztust az istállóban, mert ez az egyetlen pillanat, amikor megnézhetik: a műben ugyanis nem jelenik meg, ahogyan József, vagy Szűz Mária sem. De, minthogy ma van Karácsony, joguk van arra, hogy megmutassam maguknak a betlehemi kaput. Íme, itt van!

És itt van a Szűz is, ez pedig József, mellette pedig a kis Jézus. A művész minden szeretetét belesűrítette e rajzba, persze lehet, hogy maguk kissé együgyűnek találják. Nézzék, a szereplők ragyogó ruhát kaptak ugyan, de teljesen merevek: azt hinnénk, marionett bábozók. Bizonyára nem ilyenek voltak. Ha maguk is vakok volnának, mint én... De mind egy: csak csukják be a szemüket és hallgassák, én hogyan látom őket lelki szemeimmel.

A sápadt Szűz a gyermeket nézi. Az arcára a félelemmel teli csodálat kifejezését kellene megfesteni, mely még sosem jelent meg emberi arcon. Mert Krisztus a gyermeke, test a

testéből, méhének gyümölcse. Kilenc hónapon át hordozza a méhében, szoptatni fogja, teje pedig Isten vérévé válik. Néha hatalmas kísértés fogja el, hogy elfelejtse, Ő Isten. Karjába zárva így becézgeti: „Kicsi kincsem!” Máskor meg a szava is eláll, és arra gondol: itt van Isten. És szinte megbénítja a tiszteletteljes félelem ezzel a néma Istennel, ezzel a tiszteletet parancsoló gyermekkel szemben. Minden anya érzett már ilyesmit valamikor testének e lázongó kis darabjára, a gyermekükre tekintve, s ilyekor úgy tűnt számára, mintha kizárták volna ebből az életükkel létrehozott életből, melyben távoli gondolatok lakoznak. De semmilyen más gyermeket nem választottak le az anyjáról oly kegyetlenül és hirtelen, mint Őt, hiszen Ő Isten, aki minden értelemben meghaladja azt, amit anyja csak képzelhet. Nehéz próba az anyának, ha önmaga és emberi természete miatt szégyenkeznie kell a fia előtt.

Szerintem azonban akadnának más pillanatok is: gyors, röpké percek, amikor egyszerre érezné azt, hogy Krisztus a fia, az ő kicsikéje, és Isten. Ránéz és azt gondolja: „Ez az Isten az én gyermekem. Isteni test a testemből. Belőlem lett. A szeme, a szája formája tisztára, mint az enyém. Hasonlít rám. Isten, és hasonlít rám.”

Egyetlen nő sem gyönyörködhetett ennyire Istenben, aki így egyedül neki tárul fel. Egy kicsi Isten, aki felé nyújthatja kis kezét, és akit csókokkal boríthat el. Egy emberi meleget sugárzó Isten, aki mosolyog és lélegzik, egy Isten, akit megérinthat – és aki él. Egy ilyen pillanatban festeném le Máriát, már ha

festő volnék. Azt a gyengéd és félénk mérészség pillanatát kellene megörökítenem, amikor Mária ujjával érintené a Gyermek-Isten édes és finom arcbőréét, aki könnyű terhként fekszik az ölében s mosolyog rá.

Íme, ennyi elég is Jézusról és Szűz Máriáról. Na és József? Józsefet nem festeném meg. Csak egy árnyékot rajzolnék, az istálló mélyén, s egy ragyogó szempárt. Mivel nem tudnám, mit mondjak Józsefről, s József sem tudja, mit mondjon magáról. Csodálkozik csak, s ámulatában is boldog, s talán egy kicsit kirekesztettnek érzi magát.

Azt hiszem, szenved, de nem vallja be. Szenvet, mert látja, mennyire hasonlít Istenre a nő, akit szeret, s már mennyire Isten oldalán áll. Mert Isten, mint valami bomba, úgy robbant be e meghitt családba. E lángoló fény mindörökre elválasztotta egymástól Józsefet s Máriát. Úgy képzelem, József egész életében azt igyekezett megérteni, mit jelent elfogadni.

Jó uraim, íme, itt a Szent Család! Most pedig ismerjük meg Bariona történetét! Ugye, emlékeznek még, azért indult el, hogy megfojtsa a kisdedet. Sietősen lépdél, fut... már meg is érkezett. Még mielőtt megmutatnánk azonban, hallgassunk egy kis karácsonyi éneket. Szóljon a muzsika!

HATODIK FELVONÁS

Betlehemben, az istálló előtt

1. JELENET

Lelius, Bariona, lámpásokkal

- LELIUS: Uff! Hasogat a lábam, s teljesen kifulladtam. Úgy szaladt, mint valami futótűz az éjszakában, átkelt a hegyeken, én meg csak ezzel a nyomorúságos lámpással világíthattam magamnak.
- BARIONA: *(Önmagának)* Még előttük ideértünk.
- LELIUS: Százszor is azt hittem, hogy betörik a fejem.
- BARIONA: Adná az Isten, hogy szakadékba zuhanva törje össze a csontjait! Saját kezűleg löktem volna bele, ha nem kellene fontosabb dolgokra gondolnom. *(Csend)* Tehát itt van. Látni, amint egy kis résen az ajtó alatt átszűrődik a fény. Nem hallok semmit. Itt van, a fal másik oldalán, a Zsidók Királya. Itt van. Hamar végzek a dologgal.
- LELIUS: Mit fog tenni?
- BARIONA: Amikor megjönnek, csak egy halott fiút fognak találni.
- LELIUS: Lehetséges ez? Hát tényleg ilyen ocsmány dologba akar keveredni? Nem elég, hogy saját gyermekét is el akarta emésztetni?

BARIONA:

Hát nem a Messiás halálát akarják imádni? Nos akkor, én megelőzőm ezt a halált harminchárom évvel, és így nem kell szembeszűlniük a kereszthalál borzalmaival. Egy bepólyázott holttest a szalmán! Előtte térdeljenek le, ha annyira akarnak! Egy kis holttest, akit szemfödél borít. És ezzel örökre véget vetek a belenyugvásról és az áldozat szelleméről szóló szép prédikációknak.

LELIUS:

Szilárdan elhatározta magát?

BARIONA:

Igen.

LELIUS:

Akkor megkímélem magát a beszédemtől. De legalább azt engedje meg, hogy elmenjek innen! Nem vagyok elég erős hozzá, hogy megghiúsítsam a gyilkosságot; s ha ez még kevés volna, elvágna a torkomat is, az pedig végképp nem méltó egy római hivatalnokhoz, hogy egy júdeai árokparton végezze kiterítve, elvágott nyakkal. Ugyanakkor nem szentesíthetek jelenlétemmel egy efféle ocsmányságot. A főnököm, a helytartó elvét alkalmazom: hagyd a zsidókat, hadd irtsák ki egymást! Viszontlátásra, üdvözlöm.

Elmegy. Bariona egyedül marad, odamegy az ajtóhoz.

[2. JELENET

Bariona *(Egyedül)*

BARIONA:

Micsoda csend! Talán alszanak. Tényleg képesek lennék megölni egy alvó gyermeket? Már

látom az embereim arcát, amikor megérkeznek, örömkialtások közben belépnek, s ezt találják... Bah! De miért panaszkodnának? Egy keresztre feszítettet akartak, vagy nem? A zsidó bíróság majd biztosan keresztfára ítél engem. Ha nem siettek volna annyira, hogy végrehajtsák az ítéletet a sógoromon, egy napon húzhatnák fel a keresztleinket. A családkunk története így még tanulságosabb és látványosabb volna. Így haltak ki a Barionák. Igaz, hogy talán nekem még lenne egy örökösöm. De kétlem, hogy Sára meg akarná szülni egy keresztre feszített ember gyermekét.

Bariona belép: Előlép Márk.]

3. JELENET

Márk, Bariona

MÁRK *(A lámpásával)*: Jó estét, ember? Mit keresel itt?

BARIONA: Ez a maguk istállója?

MÁRK: Igen.

BARIONA: Nem itt szállt meg véletlenül egy József nevű ember meg egy asszony, akit Máriának hívnak?

MÁRK: Tegnapelőtt érkezett egy nő és egy férfi, akik kérték, fogadjam be őket. És most itt alszanak.

BARIONA: Az unokafivéreimet keresem Názáretből, akik az összeírás miatt jöttek ide. Az asszony áldott állapotban van, nem igaz?

MÁRK: Egy fiatal asszony, nagyon szerény megjelenésű, az arca mosolygós, s szinte kislány még. De szerénysége ellenére is olyan előkelő, amilyet még sosem láttam. Tudja, hogy megszült az éjszaka?

BARIONA: Valóban? Nagyon örülök, igen, az én unokafivérem lehet. A gyermek jól van?

MÁRK: Igen, fiú lett. Egy kis gyönyörűség! Anyám szerint, amikor megszületett, hasonlított gyermekkori magamra. Annyira szeretniük kell! Az anyja, amint megszülte, lemosta, és a térdére fektette. Most ott van, nagyon sápadt, egy gerendára támaszkodik és szó nélkül, csak nézi. A férfi, ugye nem olyan fiatal már, igaz? [HIÁNYZIK EGY LAP.] Tudja, hogy ez a gyermek sok olyan szenvedésen átmegy még, amit ő már ismer. Képzelem, azt gondolhatja: remélem, hogy kudarcaimat sikerré változtatja.

BARIONA: Nem tudom. Nincsenek gyermekeim.

MÁRK: Tehát te is olyan vagy, mint én. Sajnállak. Soha nem tudsz így nézni senkire. A férfi fényes és kissé komikus nézésével, aki a háttérben maradt, s most kényelmetlenül érzi magát nagy testével, mert sajnálja, hogy nem tudta megóvni gyermekét a szülés fájdalmaitól.

BARIONA: Ki vagy te? Miért beszélsz így hozzám?

MÁRK: Egy angyal vagyok, Bariona. A te angyalod. Ne öld meg ezt a gyermeket!

BARIONA: Eredj innét!

MÁRK: Igen, elmegyek. Hiszen mi angyalok nem szállhatunk szembe az emberi akarattal. De gondolj József pillantására!

Elmegy.

4. JELENET

BARIONA (*Egyedül*): Más dolgom sincs, minthogy az angyalokkal vitatkozzam! [*(Odamegy az ajtóhoz és félig kinyitja)* Itt van. Íme József. Egy szót sem szól, feszül benne az életerő, látom sötét alakját s a világos szempárt. Ah! Sosem tudnám kioltani e fiatal életet. De főként így nem, hogy az apja pillantásán át vettem észre. (*Az utcáról dalok és imák hallatszanak be*) Ezek az én embereim.] Már késő van, a többiek hamarosan ideérnek. Ez lehet Bariona utolsó hőstette: egy gyermek megfojtása. (*Megáll az ajtóban*) A lámpa füstöl, s az árnyékok a tetőig érnek, mintha nagy, mozgó oszlopok volnának. Az asszony háttal áll nekem, s a gyermek sem látszik. Gondolom, a térdén tartja. De a férfit látom. Tényleg! Hogyan néz?! Micsoda tekintettel? Mi lehet e világos szempár mögött,

mely, mint valaminek a fehérő hiánya, úgy világít az alázatos, de keményre cserzett arcon? Remény? Ez nem a remény. És nem is a belenyugvás. Ha látná, hogy megfojtom a gyermekét, a félelem mily rettenetes felhő szakadnának fel lénye legmélyéről, hogy el-sőtétítsék az ég e kétpontnyi darabját? Még nem láttam ezt a gyermeket, de már tudom, hogy nem fogok hozzányúlni. Most már nem tudok összeszedni magamban annyi értéket, hogy kifizethessem ennek a kezeim között kimúló kis életnek az árát; nem kellett volna az apja szemébe nézmem. Legyőztek. *(A tömeg kiáltásai)* Itt vannak. Nem akarom, hogy felismerjenek. *(Eltakarja az arcát a köpönye szélével, s elhúzódik)*

5. JELENET

Bariona, a tömeg

A TÖMEG: Hozsanna, hozsanna!

KAJAFÁS: Itt az istálló!

Hosszú csönd.

SÁRA: Itt kell lennie a gyermeknek is, ebben az istállóban.

KAJAFÁS: Lépünk be, térdelünk le előtte, s úgy imádjuk!

- PÁL: És adjuk át a hírt édesanyjának, hogy mögöttünk már jönnek kísértetükkel a Napkeleti bölcsek.
- SALAMON: Csókolnám a kis pofiját, s megfiatalodnék, mintha öreg csontjaimat fiatalító forrásban fürösztöttem volna!
- KAJAFÁS: Eh! Figyeljete! Gyűjtsük össze ajándékainkat, hogy azokat átadva tisztelegjünk a Szent Anyának. Báránytejet hozok neki a korsómban.
- PÁL: Én pedig két gombolyag gyapjút, amit én magam nyírtam le a birkám hátáról.
- ELSŐ ÖREG: Én ezt az öreg érmét adom neki; nagyapám nyerte egy íjászversenyen.
- A REPUBLIKÁNUS: Én pedig neki adom a szamarat, mely idáig hozott.
- ELSŐ ÖREG: Na, ez neked nem került sokba, hiszen ez a római samara.
- A REPUBLIKÁNUS: Annál inkább. Hogyan is utasítana el egy a rómaiaktól zsákmányolt szamarat, aki azért jön, hogy megszabadítson minket Róma uralma alól!
- PÁL: És te, Simon, mit ajándékozol a Mi Urunknak?
- SIMON: Ma még nem ajándékozok neki semmit, mert készületlenül ért engem, de szereztem

egy dalt, s abban felsorolok minden ajándékot, amivel majd később lepem meg. Édes Jézusom ezen az ünnepen...

A TÖMEG:

Aj, jaj!

ELSŐ ÖREG:

Csendet! Lépjünk be szép sorban, süveggel a kézben! A ruhánkat is szedjük ráncba, ha a szél és az út szétzilálta volna!

Belépnek, egyik a másik után.

BARIONA:

Itt van Sára is a többiekkel együtt. Sápadtak tűnik. Nem fárasztotta ki a hosszú út. Vérzik a lába. Milyen örömmel kapkodja a levegőt! E fényes szemek mögött még egy csepp emlék se maradt rólam. *(A tömeg mostanra ér be az istállóba)*

Mit csinálnak? Nem hallani semmi zajt. De a csönd nem hasonlít a mi hegyeink üres és hideg csöndjéhez a gránitfalak között. Nagyobb csönd van itt, mint az erdőben! Ez a csönd felszáll az égig, s úgy öleli magához a csillagokat, mint egy hatalmas fa széltépte koronája. Vajon letérdeltek? Oh, ha közöttük lehetnék anélkül, hogy észrevehetnének! Mert valóban, nem mindennapi látvány: ezek a kemény és zord férfiak, akik tűrik a fájdalmat és szinte már vágyak nélkül élnek, most ott térdelnek egy nyögdecselő gyermek előtt. Salamon fia, aki már tizenöt évesen elment tőle, mert az apja ököllel verte, most megpukkadna nevetésben, ha látná, hogy az örege egy csecsszopó gyereket imád. Hát így festene a fiúk uralma az atyák felett? *(Csend)* Itt vannak jámbor boldogsággal telve, és vándorlásuk után a hideg-

ben, megpihennek a langyos istállóban. Őszetett kézzel azt gondolják: most valami elkezdődött. És persze tévednek. Csapdába esetek és drágán megfizetnek érte; de még így is megmarad nekik ez a perc; szerencsájuk van, mert hinni tudnak egy új kezdetben. Mi indíthatja meg még úgy az ember szívét, mint egy új világ kezdete, mint a fiatalság első pillanata, a szerelem hirtelen fellángolása, mikor még minden lehetséges, mint amikor a nap, mielőtt még felkelne, már finom porként ott lebeg a levegőben s az arcokon, s már érezni a reggel törekeny frissességét, és egy új nap súlyos ígéreteit?

Ebben az istállóban új nap virrad... ebben az istállóban már hajnalodik. – Itt kívül még éjszaka van. Éjszaka burkolja az utakat és a szíveket. Csillagtalan éjszaka, mély és zavaros, mint a megáradt tenger. Ah! Úgy hánykolódom az éj hullámain, mint egy hordó, s a fényes és zárt istálló mögöttem nyugodt Noé bárkajaként siklik a vízen belsejében hordva a világ virradatát. Az első reggelét. Mert nem volt még ilyen reggel. Kicsúszott mérges teremtőjének kezei közül, s egy forró kemence sötétjébe került. És e reménytelen éjszakán a tűz forró nyelvei ölelték körül, fekélyekkel, skorpiókkal és pókokkal borították. És én, én e végtelen földi éjszakában élek, s a gyűlölet és boldogtalanság trópusi éjjele vesz körül. De az embereimnek – oh, csalóka ereje a hitnek – millió évekkel a teremtest követően, ebben az istállóban, egy gyertyabél pislákoló fényével megvirrad a világ első hajnala.

A tömeg egy karácsonyi dalt énekel.

Úgy énekelnek, mint a zarándokok, akik a hideg éjjelen indultak útnak, tőklámpával, saruban, vándorbottal, s látják, amint a távolban felragyognak a reggeli szürkület első fényei. Énekelnek, s úgy tündököl köztük a gyermek, mint a sápadt, kelő Nap az első nap-pali órákban, amikor még szembenézhetünk vele. Egy teljesen meztelen gyermek, aki a felkelő nap színébe öltözik. Ah, milyen szép hazugság! Odaadnám a jobb kezem, hogy akár egy pillanatra is hihessek benne! Talán az én hibám Uram, hogy olyannak teremtetél, mint valami éjjeli szörnyet, s a bőrömrre égetted e szörnyű titkot: soha nem lesz több reggel?! Talán az én hibám, hogy tudom, a ti Messiásokatok nem más, mint egy szegény koldus, aki a kereszten pusztul el, s hogy Jeruzsálem örökre rabszolga marad?

Második karácsonyi ének.

Íme: ők énekelnek, s én boldogságuk küszöbén csak pislogok, mint egy bagoly, akit elvakít a fény. Elhagytak, s az asszonyom is köztük van, örvendeznek, s még azt is elfeledték, hogy a világon vagyok. Itt állok egy olyan világ határán, melynek napja már leáldozott, s nekik egy új világ napja kel. Boldogságuk és imádságuk peremén még magányosabbnak érzem magam, mint elnéptelenedett falumban. És sajnálom, hogy leereszkedtem az emberek közé, mert már nem lelek magamban elég gyűlöletre. Ah! Miért olyan az ember gyűlölete, mint a viasz, hogy már a felkelő nap első sugarai is megpuhítják? Azt szeretném mondani nekik: csak a gyalázatos

belenyugvás, a bátorságotok halála felé mentek, olyanok vagytok, mint az asszonyok és a rabszolgák, s ha egyik arcotokat megütnék, még a másikat is odatartanátok. De inkább csendben maradok, nem mozdulok. Nincs lelkem, hogy elragadjam tőlük áldott bizalmukat a nagyszerű holnapban.

Harmadik karácsonyi ének. Belépnek a Napkeleti Királyok

6. JELENET

Bariona, a Napkeleti Királyok

BOLDIZSÁR: Bariona, itt vagy? Tudtam, hogy rád találok.

BARIONA: Nem azért jöttem, hogy a ti Krisztusotokat imádjam.

BOLDIZSÁR: Nem, azért jöttél, hogy büntesd magad, s a boldog tömeg peremén magányba húzódj. [HIÁNYZIK EGY VAGY TÖBB OLDAL.] Egy napon azok az emberek is ezt teszik majd, akik ma éjjel még szalma bölcsőjéhez siettek; éppúgy elhagyják őt is, ahogyan téged is elhagytak. Ma még elárasztják ajándékaikkal, s kedvességükkel, holnapra azonban egy sem akad köztük – hallod, amit mondok, egy sem –, aki el ne hagyná, ha megsejtené a jövőt. Mert csalódást okoz nekik, mind csalódnak benne, Bariona. Azt várják tőle, hogy kiűzze a rómaiakat, és a rómaiakat nem üzi el, hogy fákat és virágokat növeessen a sziklákon, s a kő terméketlen marad, hogy véget vessen az

emberi szenvedésnek, s kétezer éven keresztül az emberiség még a mostaninál is többet szenved majd.

BARIONA:

Én is ezt mondtam nekik.

BOLDIZSÁR:

Tudom. Ezért beszélek most veled, mert te közelebb vagy Krisztushoz, mint ők mind, és nálad az igazi jó hír tényleg nyitott fülekre talál.

BARIONA:

És mi az a jó hír?

BOLDIZSÁR:

Hallgasd: Krisztus testileg szenvedni fog, mert ember. De Isten is, és egész istensége túl van a szenvedésén. Mi emberek pedig, amennyiben hasonlítunk Istenre, annyiban mi is túl vagyunk a szenvedésünkön. Látod? Ma éjjelig az ember szemét úgy elvakította a szenvedés, mint Tóbiást a madarak ürüléke. Nem látott önmagánál tovább, és úgy csinált, mint a megsebzett állat, ami a fájdalomtól megbomlondulva az erdőt rója, hogy megszabaduljon sebeitől, de a fájdmát magával viszi minden-hova. És te, Bariona, az ősi törvény embere vagy. Fájdmadtól keserű szívvel azt mondtad magadban: halálos sebet kaptam. Oldaladra dőlve s a téged ért igazságtalanságon töprengve akartad leélni maradék életed. De ma, Krisztus eljött hozzánk, hogy megszabadítson minket, azért jött, hogy szenvedjen s megtanítsa, mit kezdjünk a szenvedéssel. Mert nem kérődzni kell rajta, de ne is ébresszen bennünk nagyobb tiszteletet, mint egyéb dolog, s nem kell belenyugodnunk se.

A szenvedés teljesen természetes és közönséges, amit úgy kell fogadnod, mint a köteleiséget. Egészségtelen sokat beszélni róla, akár csak magunkban is. Jobb kiegyezni vele, minél előbb, s a szívünkbe zárni, mint egy kutya az otthoni tűzhely melegét! Ne gondold róla mást, csak hogy itt van, mint e kő az út közepén, vagy körülöttünk az éj.

És akkor felfedezheted azt az igazságot, amire Krisztus eljövételével tanít, noha már magad is ismered: nem a szenvedésed vagy. Tégy, amit akarsz, bármi történjen is veled, azt mindig végtelenül meghaladod, mert nem lehet több annál, mint amit te szeretnél, hogy legyen. Akkor is, ha felöltöztetted a testét, mint ahogyan egy anya hajlik gyermeke kihűlt teste fölé, vagy ha, ellenkezőleg, a közömbösség fegyverével küzdöd le, te vagy az, aki értelmet kölcsönöz neki, s te teszed azzá, ami. Mert önmagában, semmi, csupán emberi anyag. Krisztus pedig azért jött, hogy megtanítsd rá: magad előtt felelős vagy a szenvedésedért. E szenvedés természete hasonlít a kövekhez és a gyökerekhez, s minden olyasmihez, ami súlyos, s természeténél fogva lefele törekszik. Általa eresztesz gyökeret e földbe, miatta süppedsz mélyen az út barázdái közé, s mélyed lábad nyoma az út porába. És mégis több vagy saját szenvedésednél; formát adsz futó vágyaidnak. Könnyű vagy, Bariona! Oh, ha tudnád, milyen könnyű az ember! Ha ugyanis, mint a mindennapi kenyeret, úgy fogadod a neked kimért szenvedést, akkor már is meghaladtad. És minden, ami csak túl van a neked kimért szenvedésen és a gondjaidon,

már sajátod. Minden. Minden, ami könnyű, vagyis az egész világ. Maga a világ, és te is, Bariona, mivel minden percben ingyenes adomány vagy magad számára.

Szenvedsz, de semmiféle szájalmat nem érzek irántad: miért ne szenvednél? De itt van körülötted e tintaszín, csodálatos éj, az istállóból kiszűrődő énekek, s e kemény, száraz hideg, mely oly gyönyörű s engesztelhetetlen, akár az erény. Mindez a tiéd. Téged vár e szép éjszaka, tele sötétiséggel és tüzekkel, melyek úgy szelik át, mint halak a tengert. Ott vár rád az út szélén, gyengéden, félénken, hiszen Krisztus azért jött, hogy neked adja. Vesd magad az ég felé, és szabad leszel – oh, te minden fölösleges teremtmény legfölöslegesebbje! – szabad vagy, remegsz és csodálkozol, mert egészen az Isten szívében élsz, Isten országában, mely egyaránt jelen van a mennyekben s a földön.

BARIONA: És Krisztus azért jött, hogy erre tanítson?

BOLDIZSÁR: Van egy neked szóló üzenetem is.

BARIONA: Nekem?

BOLDIZSÁR: Igen, neked. Azért jöttem, hogy átadjam neked: hagyd, hogy megszülessen a fiad! Szenvedni fog, ez igaz. De ne ezt nézd! Ne érezz részvétet a szenvedése miatt, nincs rá jogod. Ez csak rá tartozik, s pontosan ahhoz kezd a szenvedéseivel, amihez akar, mivel szabad. Ugyanez vonatkozik arra is, ha sánta, ha háborúba kell vonulnia, s elveszíti kezét s lábát, vagy ha a nő, akit szeret, hétszer is megcsalja:

szabad, szabad arra, hogy végtelenül örüljön az életnek. Annyit mondogatod, hogy az emberi szabadsággal szemben Isten se tehet semmit, és ez igaz. Hát akkor? Egy új szabadság ébred majd és nyúlik az ég felé, mint egy bronzoszlop, honnan vennéd a bátorságot, hogy ezt megakadályozd? Krisztus a világ minden gyermekéért született meg, Bariona, s minden új gyermek születésénél megszületik benne és érte Krisztus, az idők végezetéig, hogy vele együtt megvessen minden fájdalmat, s hogy mindörökre megszabadítsa minden fájdalomtól önmagában és önmagáért. Eljött, hogy elmondja a vakoknak, a bénáknak, a csonkáknak és a hadifoglyoknak: nem kell megtartóztatniuk magukat, hogy ne szülessék gyermekük. Mert még a vakok, a bénák és a hadifoglyok számára is létezik boldogság.

BARIONA: Ez minden, amit mondani akartál?

BOLDIZSÁR: Igen.

BARIONA: Akkor rendben van. Most te is menj be az istállóba, s hagyj magamra, mert töprengeni szeretnék, s beszédem van magammal.

BOLDIZSÁR: Viszontlátásra, Bariona, Krisztus első tanítványa...!

BARIONA: Hagyj magamra! Ne mondj semmi mást! Menj!

Boldizsár kimegy, Bariona egyedül marad.

7. JELENET

BARIONA (*Egyedül*):

Szabad!... Ah! A visszautasítástól szétzúzott szívem, engedj a szorításodból s nyílj meg újra, hogy befogadhass valakit.... Be kell lépned ebbe az istállóba, s le kell térdelned. Életemben először tenném meg. Belépek, s elhúzódom a többiektől, akik elárultak, s leterdelek egy sötét sarokban... Tehát akkor enyém lehetne az éjféli hideg szél, s teljesen birtokolnám ezt a szent éjszakát. Szabad lennék. Szabad. Szabad Istennel szemben és Őérte, magammal szemben és magamért... (*Néhány lépést tesz; megszólal a kórus az istállóban*) Ah! Mennyire nehéz megtenni!

[HIÁNYZIK NÉHÁNY LAP.]

FÜGGÖNY

HETEDIK FELVONÁS

1. JELENET

Jereva, Pál, Kajafás, Salamon, Sára, Bariona, a tömeg

- JEREVA: Nem menekülhetnek. Délről és Északról is érkeznek csapatok, s ezzel satuba szorítják Betlehemet.
- PÁL: Azt tanácsolhatnánk Józsefnek, hogy másszának fel a hegyre, ott fenn biztonságban lennének.
- KAJAFÁS: Lehetetlen. A hegyi út felé az elágazás több mint hét mérföldre van innen. A Jeruzsálem-ből érkező csapatok előttünk érnének oda.
- PÁL: Tehát... ha csak nem történik valami csoda...
- KAJAFÁS: Nem számíthatunk csodára: a Messiás még túl kicsi hozzá. Még nem értené meg. Csak mosolyogna a mellvértes férfira, aki bölcsője fölé hajlik, hogy átdöfje a szívét.
- SALAMON: Minden házba be fognak törni, a lábuknál fogva rángatják majd ki az újszülötteket, hogy fejüket a falhoz verjék.
- EGY ZSIDÓ: Vér és még több vér! Jaj!
- A TÖMEG: Jaj!

SÁRA:

Gyermekem, Istenem, kicsikém! Te, akit úgy szeretek, mintha magam szültelek volna, s úgy imádlak, mint rabszolgád. Te, akit szívesen szültem volna a világra fájdalmak között, oh Istenem, aki gyermekemmé váltál, oh, minden anya gyermeke [akinek az emberek és a férfiak szenvedést okoznak]! Az enyém, annál is jobban az enyém vagy, mint testemnek e virága, mint akit a szívem alatt hordozok. Te voltál a gyermekem és a méhemben alvó gyermek sorsa is a tiéd, és látod, gyilkosaid már útra keltek. Mert mindig az el-tévelyedett, csak a saját örömeiket kereső emberek okoznak szenvedést nekünk, gyengéknek. Oh, Atyaisten, Uram, te látsz engem, Mária az istállóban van, még boldog és áldott, ő nem kérhet arra, hogy óvd meg gyermekét, hiszen még nem gyanít semmit. A betlehemi anyák is boldogok még, s meleg házaikban gyermekeikre mosolyognak; ők sem sejtik a közelgő veszélyt. De én, én itt járok az úton egyedül, én még nem szültem meg a gyermekemet, tekints le rám, mert most mégis engem választottál, hogy érezzem minden anya agóniáját. Oh, Uram! Szenvedek, nyomorult féregként gyötrődöm, hatalmasabb félelem emészt, mint a tenger. Most minden anya én vagyok, Uram, s azt mondom: ragadj meg és kínozz, kapard ki a szemeim, tépd le a körmeimet egyenként, de mentsd meg, mentsd meg a Zsidók Királyát, mentsd meg a fiadat és ments meg bennünket, gyengéket is!

Csend.

- KAJAFÁS: Menjünk! Igazad volt, Bariona. Minden mindig rosszra fordul és ez így is lesz. Alig gyúl egy kis világosság, a földi hatalmasságok már el is akarják fújni.
- SALAMON: Tehát nem volt igaz, hogy narancsok nőnek majd a hegyeken és nem kell többé dolgoznunk, én pedig visszafiatalodom?
- BARIONA: Nem, nem volt ebből igaz semmi.
- KAJAFÁS: És az sem volt igaz, hogy békesség lesz a földön a jóakarató embereknek?
- BARIONA: Oh, igen! Ez igaz volt! Ha tudnád, még mennyire igaz volt!
- SALAMON: Nem értem, mit akarsz mondani. De tudom, hogy igazad volt tegnap, amikor azt ajánlottad, ne legyen több gyermekünk. Átkozott a népünk. Nézd: a síkság asszonyai gyerekeket szültek, és most karjaikban vágják el az újszülöttek torkát.
- KAJAFÁS: Bár hallgattunk volna rád, és ne jöttünk volna a városba! Hiszen ami a városokban történik, az minket nem érint.
- JEREVA: Menjünk vissza Bethaurba és te Bariona, erősebb, de előrelátó vezető, bocsásd meg vétkeinket, és vezess minket megint.
- MIND: Igen, igen, Bariona, Bariona!

- BARIONA: Kishitű emberek! Elárultatok a Messiásért és most nézzétek, ahogyan az első fuvallatra, elárultatok a Messiást és visszatértek hozzám.
- MIND: Bocsáss meg nekünk, Bariona!
- BARIONA: Akkor, most megint vezetőtök vagyok?
- MIND: Igen, igen.
- BARIONA: És vakon követitek parancsaimat?
- MIND: Esküszünk!
- BARIONA: Akkor hallgassátok, mit parancsolok: Simon, te menj József és Mária elé! Mondd meg nekik, hogy nyergeljék fel Lelius öszvérét és kövessék az utat a kereszteződésig! Te vezeted őket. Gondoskodj róla, hogy a hegyi úton menjenek Hebronig! Ott forduljanak megint Észak felé: arra szabad az út!
- PÁL: De Bariona, a rómaiak már előttük a kereszteződésbe érnek.
- BARIONA: Nem, mert mi, tudjátok meg, mi többiek eléjük megyünk, s gondoskodunk róla, hogy elkéssenek. Feltartjuk őket, így Józsefnek elég ideje lesz a menekülésre.
- PÁL: Mit beszélsz?
- BARIONA: Hát nem szeretitek a Krisztusotokat? Nos, ki más menthetné meg, ha nem ti?!

- KAJAFÁS: De mindnyájunkat megölnék. Nincs nálunk más fegyver csak pásztorbot és bozótkezés.
- BARIONA: Erősítsétek a késeket a botjaitokra s használjátok lándzsaként!
- SALAMON: Mindnyájunkat lemészárolnak!
- BARIONA: Hát persze! Én is úgy gondolom, hogy mindnyájunkat lemészárolnak. De hallgassatok ide! Most már én is hiszek a Krisztusotokban! Ő az igazi; Isten leszállt a földre. És ti most tiltakoztok az ellen, hogy feláldozzuk magunkat?! Megtagadjátok tőle? Megakadályozátok, hogy gyermekeink hallgathassák a tanításait?
- PÁL: Bariona, te a kételkedő, te, aki a Napkeleti Királyokat sem akarta követni, te valóban hiszel most ebben a gyermekben...?
- BARIONA: Igazán hiszek, őszintén mondom nektek: ez a gyermek Krisztus.
- PÁL: Akkor én követlek.
- BARIONA: És ti társaim? Gyakran visszakívántátok fiatalkorunk véres csatáit, a hebroniak ellen. Hát most újra eljött a harc ideje, a vörös aratás ideje, amikor ribizskeszín vér buggyan ki a sebesültek szájából. Elutasítanátok a harcot? Inkább az öregségtől megnyomorodottan haltok meg ott fenn, sasfészkekben?
- MIND: Nem, nem! Követünk téged és megmentjük Krisztust! Éljen!

BARIONA: Oh, társaim! Újra rátok találtam, és szeretlek titeket! Menjünk, hagyjatok magamra egy percig, hogy kigondoljam, hogyan üssünk rajtuk. Eredjete a városba és szedjete össze minden fegyvert, amit csak találtok!

MIND: Éljen Bariona!

Elmennek.

2. JELENET

Bariona *(egyedül)*, később Sára

SÁRA: Bariona...

BARIONA: Édes Sárám!

SÁRA: Bocsáss meg nekem, Bariona!

BARIONA: Nincs mit megbocsátanom. Krisztus szólított téged, s te az egyenes úton siettél hozzá. És én, én meg kacskaringós utakon mentem. De most találkoztunk.

SÁRA: Tényleg meg akarsz halni...? Krisztus egészen mást kér tőlünk, hogy éljünk...

BARIONA: Nem akarok meghalni. Semmi kedvem a halálhoz. Élni akarok, s élvezni akarom ezt az életet, amelyet most fedeztem fel, s segíteni akarok neked s nevelni a gyermeket. De meg akarom akadályozni, hogy megöljék a Messiásunkat és biztos vagyok benne, hogy nincs

más választásom: nem tudom megmenteni, csak ha életemet áldozom érte.

SÁRA:

Szeretlek, Bariona.

BARIONA:

Sára, Tudom, hogy szeretsz, s tudom, hogy a születendő gyermekedet még nálam is jobban szereted. Nincs bennem cseppnyi keserűség sem, Sára, könnyek nélkül válunk el majd. Ellenkezőleg, örülnöd kell, mert megszületett Krisztus és a gyermeked is meg fog születni.

SÁRA:

Nem tudok élni nélküled...

BARIONA:

Ellenkezőleg, Sára! A fiunk érdekében foggal és körömmel ragaszkodnod kell az élethez. Úgy neveld, hogy ne hallgass el előle a világon semmilyen nyomorúságot, készítsd fel rájuk! Adj át neki egy üzenetet! Később, amikor már felnőtt, nem rögtön, nem az első szerelem fájdalmakor, nem az első csalódáskor, sokkal később, amikor érzi rettenetes magányát és elhagyatottságát, amikor keserű ízzel a szájában panaszkodik neked, válaszold azt: apád is átment mindezen szenvedéseken, melyek most téged sújtanak és boldogan halt meg.

SÁRA:

Boldogan?

BARIONA:

Boldogan! Túlcserélem rajtam az öröm, mint egy telítöltött kupán a bor. Szabad vagyok, kezemben tartom sorsomat. Heródes katonái ellen vonulok, és Isten velem van. Könnyűnek érzem magam Sára, könnyűnek. Oh, ha

tudnád, mennyire könnyű vagyok! Micsoda boldogság, micsoda boldogság! Sírni tudnék az örömtől! Isten veled édes Sárám! Emeld fel a fejed és mosolyogj rám! Boldognak kell lennünk: szeretlek és megszületett Krisztus.

SÁRA:

Boldog leszek. Isten veled, Bariona!

Újra tömeg tódul a színpadra.

3. JELENET

Ugyanazok, a tömeg

PÁL:

Készek vagyunk rá, hogy kövessünk téged, Bariona.

MIND:

Készek vagyunk.

BARIONA:

Társaim, Krisztus katonái, erősnek és mindenre elszántnak tűntök; tudom, hogy bátran harcoltok majd. De e komor terven kívül is szeretnék kérni tőletek valamit. Szeretném, ha boldogan halnátok meg. Krisztus megszületett, emberek, s ti beteljesítitek a sorsotokat. Harcba estek el, ahogyan fiatalon áhítottátok, s Istenért haltok meg. Nem méltó hozzánk, hogy ilyen szomorú arccal vonuljunk a csatába. Gyerünk, igyatok egy korty bort az engedyemmel, s induljunk meg Heródes zsoldosai ellen, menjünk megittasulva a daltól, bortól és reménytől!

A TÖMEG:

Bariona, Bariona! Karácsony, Karácsony!

BARIONA:

(A foglyokhoz [a közönséghez]) Íme, itt véget ér a nektek, foglyoknak írott Karácsonyi színdarab. Nem vagytok boldogok, s talán olyan is akad közületek, aki érezte már ezt a keserű, ezt a fanyar és sós ízt, amiről beszéltem. De azt hiszem, hogy Karácsony napján, vagy bármilyen más napon számotokra is létezik a boldogság!

JOSÉ ÁNGEL AGEJAS

BARIONA, A MENNYDÖRGÉS FIA

Egy reményteljes és reménykeltő színdarab

1. A STALAG 12 D ÉS A KARÁCSONY MISZTÉRIUMA

Egyetlen olvasó figyelmét sem kerülheti el, mennyire különleges az itt olvasható színdarab. Már az is elég, ha *Jean-Paul Sartre* egy olyan mű szerzőjeként szerepel, melynek alcíme, a Karácsony Misztériuma¹, hogy bárki, akinek kezébe akad, vagy hall róla, felkapja a fejét. A *Bariona* az európai egzisztencializmus atyjának első színpadi műve. E tanulmányban tehát arra a két szempontra összpontosítunk, melyek a szöveget valóban különössé és egyedülállóná teszik. Először is, hogy ez Sartre első színműve, másodszor pedig, hogy noha Sartre a keresztény-ellenes ateizmus egyik legharcosabb képviselője, éppen a Karácsonyról írt színművet. A szöveg irodalmi elemzése ehelyütt meghaladja elemzésünk fókuszát. Azért persze szólunk néhány szót a mű stílusáról és a

¹ Megőrizzük a Misztérium szót annak szó szerinti fordításában, ahogyan azt a DRAE is átveszi: „dramatikus darab, mely a bibliai történet vagy a keresztény hagyomány bizonyos részét dolgozza fel. Különösen *Aragónia* egykori királyságában született bizonyos francia középkori darabokat illettek e névvel.” Amikor a misztérium szót az emberi ész számára megközelíthetetlen szinonimájaként használjuk, a szót kis kezdőbetűvel írjuk.

kompozíció drámai erejéről, de inkább esztétikai, mintsem kifejezetten irodalmi szempontok szerint. Noha ez a filozófus és irodalmár első színpadi alkotása, finom érzékenységről és különleges kifejezőkészségről tanúskodik.

Térjünk vissza azonban a mű bemutatására. Az élet ellentmondásai vagy a *Gondviselés* rejtélyes útjai vezethettek odáig, hogy egy ateista szerző éppen a *Karácsony* misztériumáról szóló színdarab nyomán fedezhette fel dramaturgiai tehetségét. Az, aki drámáinak szereplőin keresztül annyira támadta a katolikus hit bizonyos lényeges elveit – főként minden vallásos hit legfőbb elvét, magának *Istennek* a létezését – *Isten* megtestesüléséről írva fedezte fel a színház erejét. Egyik, *Simon de Beauvoir*-hoz írott levelében megvallotta: „bizonyára van tehetségem a drámához, írtam egy jelenetet az angyalról, aki megviszi a hírt Krisztus születéséről a pásztoroknak; az embereknek még a lélegzetük is elállt, (...) egyeseknek még a könnyük is kicsordult”. „Írtam egy nagyon megindító Karácsonyi misztériumjátékot, mely annyira meghatott néhány színészt, hogy a szövegmondás alatt könnyekre fakadtak.”² Néhány évvel később színpadi művének erejéről, s arról az erőfeszítésről, hogy a személyeket szituációba hozza, így írt: „Első színházi kísérletem különösen szerencsésen alakult. A német hadifogság alatt, 1940-ben írtam, rendeztem és előadtam egy a Karácsonyról szóló darabot. Egyszerű szimbólumokkal sikerült kijátszanom a német cenzor éberségét. A darabot a rabtársaknak írtam. Az előadás közben a gyertyák fényénél a fogolytársakhoz fordulva rabságukról kezdtem el beszélni, s amikor láttam, ahogy hirtelen elcsendesednek, és feszülten figyelni kezdenek, megértettem mi a színház hivatása: egy közös és vallási jelenséggé kell válnia.”³

Mindenesetre sok fáradtságra került, hogy e szöveg hozzánk is eljusszon. A fentebb idézet kijelentésekben Sartre úgy állítja be a művet, mint amit túlságosan is meghatároztak a körülmények – egy hadifogoly darabja, melyet foglyok adnak elő foglyoknak – mindig berzenkedett a szöveg újra kiadásától s még inkább ismételt színre vitelétől. Úgy gon-

² J.-P. Sartre, *Lettres au Castor et à quelques*. Gallimard, Paris, 1983, 656.

³ Idézi J. Ireland, *Sartre un art déloyal. Théâtralité et engagement*. Édition Jean Michel Place, Paris, 1994, 30.

dolom, Sartre nem teljesen őszinte a darab terjesztése ellen felhozott érveit illetően, hiszen nem annyira annak színvonalával⁴ van baja – ahogyan állítja –, mint inkább a tartalommal. A kézirat számos viszontagságon ment át. Sartre az előadás után elvesztette (legalábbis ezt mondta), néhány katolikus fogoly azonban megőrizte a másolatokat, s évekkel később kérték, hitelesítse a darab szövegét és bemutatóját. Számos rábeszélés után Sartre végül is engedett kérésüknek, azzal a feltétellel, hogy a könyv elején bevezetőképpen szerepelnie kell egy szerzői nyilatkozatnak, melyben hangot adhat a darabbal szembeni fenntartásainak és tisztázhatja a színmű keletkezési körülményeit.

Így, 1962-ben, ötszáz példányban megjelenhetett az első kiadás, melyet a *Stalag 12D* hadifoglyai között terjesztettek. Ezek közül mindössze egy példány maradt fenn a *Francia Nemzeti Könyvtárban*, s az is csonka. Néhány évvel ezután *Elisabeth Marescot* ragaszkodott hozzá, hogy Sartre engedélyezzen egy újabb kiadást, mivel az első példányai már elfogytak és számos kutató szeretné megismerni az egzisztencializmus atyjának első színművét. Ezt a kiadást Sartre személyesen hitelesítette. A példányszámról nincs adatunk. E második kiadás egyik példányát találtuk meg az *Indianai Egyetemi Könyvtárban* (a 101-es számot viseli), s eredetileg ezt használtuk a fordításhoz. Az 1962-es kiadás a bevezető megjegyzést is tartalmazza, melyben Sartre elhatárolja magát a darab tartalmától: „Az a tény, hogy a keresztény mitológia egyik témájához nyúltam vissza, nem jelenti azt, hogy gondolkodásom, akár csak egy pillanatra is megváltozott volna a fogság alatt. Annyi történt csupán, hogy megegyeztünk a tábori papokkal, keresünk egy olyan témát, amely Karácsony este leginkább képes egyesíteni egymással a keresztényeket és a nem hívőket.”⁵ Kezdetben ez a kiadás sem került a boltokba, jóllehet a következő évben felbukkant néhány párizsi könyvkeres-

⁴ *John Ireland* is osztja ezt a véleményt, mi több szerinte Sartre elutasítását a félelem mozgatja, hogy ha engedélyezi a darab bemutatását, e színmű ereje elhomályosíthatja a többi színpadi művét. A „hivatalos értelmiség” itt cinkosan összejátszik egyik gurutájával, s emiatt fordulhat elő, hogy a színmű még mindig ismeretlen a nagyközönség és a kutatók jó része előtt.

⁵ E kijelentést többször megismétli a *Barionára* vonatkozóan, például a fentebb már idézett nyilatkozatban is: „...mely dráma nem volt inkább bibliai, csupán annak látszott” (*Ireland*, 30.).

kedésben. A darab első „rendes” kiadására végül is 1970-ben került sor a Gallimard Kiadó jóvoltából, a Michel Contat és Michel Rybalka szerkesztésében megjelenő kötet számos függelékének egyikeként⁶. Mint-hogy ez az első hivatalos kiadás, ez szolgált a jelen fordítás alapjául is.

1.1. EGY NÁCIKTÓL KAPOTT KARÁCSONY

Kétségtelen, hogy a darab kalandos sorsa jól mutatja a mű igazi jelentőségét: témája és tartalma mintha „áthangolnák” kicsit a Sartre-i világképet. Mi több, annak ellenére, hogy Sartre – amikor inkább a körülményeket igyekszik előtérbe tolni – elvitatja ezek jelentőségét és jogosultságát, többet érdemelnek egy alkalmi kifogásnál. Nem fogadhatjuk el magyarázatképpen a pillanatra és a körülményekre való egyszerű és kényelmes hivatkozást egy olyan szerzőtől – ezzel mintegy zárójelbe téve közeledését a kereszténységhez (természetesen nem a hithez) –, aki haláláig védené a „kompromisszumot” (a 68-as progresszív értelmiségiek híres *engagement*-jét). Nem csak azért, mert ahogyan látni fogjuk, mesterien lefesti a karácsonyi jelenetet – Mária gyermekkel a karjaiban – hanem a darab témája, középponti kérdése, pontosabban az általa képviselt „kompromisszum” miatt sem, mely olyan távol áll attól, amit később Sartre magáénak vallott. A Karácsony nem csupán egy drámai téma a sok közül, nem olyan drámai cselekmény, mint bármilyen más. Feltételez egyfajta alap-beállítottságot. Az itt megjelenő „kompromisszum” elkerülhetetlen, hiszen a cselekményt követve világossá válik: feltéve, hogy Sartre saját, az entellektüelekre vonatkozó elmélete szerint járt el, a témához közelítve nem lehet tekintettel egyedül a körülményekre, hiszen így jogosan vádolhatnánk ellentmondásossággal, sőt képmutatással. A következő bekezdésben néhány ecetvonással megpróbáljuk felvázolni a mű születésének körülményeit, színrevitelét, és hatását a táborlakók életére, mely remélhetőleg számos szemponttal gazdagítja a drámai mű értelmezését.

⁶ M. Contat–M. Rybalka, Les écrits de Sartre. Cronologie, bibliographie commentée. Gallimard, Paris, 1970.

A *Stalag 12D*-ben töltött időszak alatt Sartre a művészekkel lakott egy barakkban; az unalomtól gyötörtén olvasásra adta a fejét, tartott néhány filozófiai témájú előadást a rabtársainak, többek között Heideggerről, s itt vetette papírra néhány művét is. A fogság napjaiban írta meg esszéjét a képzeletről (*A képzelet: a képzelet pszichológiai fenomenológiája*), valamint híres művének, *A lét és a semminek* első oldalait, s *Az ész korszaka* című regényét is. Közvetlenül mielőtt 1939-ben belépett volna a francia hadseregbe (a meteorológiai szolgálathoz), egyebek mellett már megjelent híres regénye *Az undor*, valamint *A fal* című novelláskötete is.

1940 júniusában, miután a francia hadsereg kapitulált, társaival együtt hadifogságba esett. Számos állomáshely után ugyanezen év augusztusában a németországi *Trier* hadifogolytáborába került. Itt ismerkedett meg francia papok egy csoportjával – szintén hadifoglyok –, akikhez szökésig (melyben néhányan közülük segítettek), 1941 áprilisáig különleges viszony fűzte. E hónapok viszontagságainak és a tábori hangulat felidézéséhez sokat segített *Marius Perrin*⁷ jezsuita atya könyve, aki az egyik leghitelesebb tanúként minderről részletesen beszámolt⁸.

Könyve a *Barionára* vonatkozóan is számos érdekes adattal szolgál. Ezek közül a legfontosabb a mű keletkezési körülményeire vonatko-

⁷ M. Perrin, *Avec Sartre au Stalag D12*. Jean-Pierre Delarge Éditeur, Paris, 1980.

⁸ Sartre *Az egzisztencializmus és humanizmus* című előadásában hivatkozik Perrinre: „Fogságom alatt megismertem egy eléggé figyelemreméltó férfit, aki jezsuita volt, és aki a következőképpen lépett be a rendbe: néhány fájdalmas kudarchban volt része (...) Ez a fiatalember tehát azt gondolhatta, hogy minden téren kudarcot valott; ez volt a jel, de minek a jele? Az elkeseredésbe vagy a kétségbeesésbe menekülhetett. De önmaga számára igen ügyesen úgy ítélte, hogy a jel szerint ő nem világi diadalokra született és hogy kizárólag a vallás, a szent élet és a hit győzelmei lesznek számára hozzáférhetők...” (J.-P. Sartre, *Exisztencializmus*, Studio, Budapest, 1947, 53–54.) Noha úgy tűnik, hogy hosszú ideig jó viszonyban voltak, Sartre néhány megjegyzéséből arra következtethetünk, nem nagyon értette meg barátja elhatározásának okait, s azokat távolságtartással kezelte. Perrin a maga részéről nagyobb tisztelettel beszél a filozófus gondolkodásmódjáról és tetteiről: „Engem Sartre az ember érdekel, ez a zseniális és bőkezű férfi, aki az életét tette fel arra a lehetetlen feladatra, hogy elhódítsa az autentikus szabadságot.” Perrin, 166.

zik. A könyv bevezetőjében már utaltunk arra, hogy néhány szerző szerint Sartre pap fogolytársainak „hosszas unszolására” vetette papírra a *Barionát*. Perrin előadásából egyáltalán nem ez derül ki. Ha elfogadjuk ezt a sokkal valószínűbb elbeszélést, izgalmasabb történet bomlik ki előttünk. Sartre szoros kapcsolatot ápolt a szerzetesek összetartó csoportjával; magán Perrinen kívül e közösségbe tartozott még *Pierre Bois-selot*, a tábori lelkész, a szintén jezsuita *Maurice Espitellier* (akire mindig csak, mint *Espit*-re hivatkoznak) és *Henry Leroy*, aki a háború végéig önkéntes tábori lelkéshiatalat vállalt. Boisellot már korábbról ismerte Sartre-t és ő mutatta be Perrinnek.

1940 novemberében mindent megmozgatott, hogy rávegye az előljárókat, engedélyezzék a fogolytáborban az éjféli misét, ami egyben azt is jelentette, december 24-én este feloldották a kijárási tilalmat a táborban, ahol ekkor körülbelül tizenöt-húszezer (jobbára francia) hadifogoly élt. Ügyes tárgyalási technikával elérte, hogy a misén kívül, azt megelőzően még egy koncertet is engedélyezzenek. Boisellot izgatottan újságot el a hírt paptársainak és rögtön tervezgetni kezdtek. A többi atya a jó hír hallatán örömködve, lehetséges zenedarabokat kezdtek ajánlgatni, amikor megérkezett Sartre, hogy Perrinnek segítsen a szemináriumon, melyen *Heidegger Lét és idő* című művét olvasták. „Sartre mint rendszeren, ezen a reggelen is megjelent, a Heidegger szeminárium miatt. A hangulat azonban egészen más volt, mint egyébként. Hirtelen mindenki megélné: Leroy Espittel vitatkozott, de nem haragosan, hiszen a nagy tervről volt szó.”⁹ Perrin, udvariasan megosztotta vele a hírt, Sartre pedig kérdésekkel halmozta el. Nem vették őt igazán komolyan, talán arra gondoltak, ő is csak udvariasságból érdeklődik, de akkor a kórusba is ajánlkozott. Sartre-nak jó hangja volt, és értett a zenéhez, ami nagy segítséget jelentett volna, de az atyáknak számolniuk kellett vele: egy hivatalos ateistáról van szó.

Nagyjából így festett tehát a helyzet a fogolytáborban. A Sartre-tal folytatott beszélgetések, azok hangvétele, viszonyuk egymáshoz olyan tiszteletteljes volt, hogy egészen bizonyos, soha nem kértek volna tőle semmit. A dolog tehát ennyiben maradt, ők pedig folytatták a szemináriumot Heidegger „nyomasztó ” (sic! Perrin) szövegének olvasásával.

⁹ Perrin, 63.

Egy hét elmúltával azonban Sartre elismerte, hogy sokat gondolkozott az ünnepségről, hogy ugyan tetszik neki az éjféli mise és az éneklés, de szerinte a „plébánosoknak” így csak egy szegényes kis ünnepség sikerülhet. Az Egyház elismeri a Karácsony esti vacsorát, sosem tartott a szent és profán keveredésétől – érvel Sartre – ezért bizonyára módot találnak arra, hogy az ünnepség emberi részét is megjelenítsék, anélkül, hogy az ezzel elveszítené közösségi jellegét. Miért ne elevenítsük fel – ajánlotta Sartre – a misztériumok régi hagyományát, melyben mindenki részt vehetne valamilyen módon?¹⁰

Világos tehát, hogy az ajánlat nem az atyáktól, hanem Sartre-tól származott. Nem megbízásról, hanem saját kezdeményezésről volt szó, s ez, ha lehet, még különösebbé teszi a művet. Az olasz kiadásban például azt olvashatjuk, Sartre – az atyákra hárítva a kezdeményezés felelősségét – azt állítja, a művet „az atyák hosszas unszolásának engedve” írta meg.¹¹

Perrin szerint úgy tűnik, hogy valamelyest befolyásolta a dolgot, hogy Sartre a művészek barakkjában együtt lakott egy színházi rendezővel, akinek a németek nem engedélyezték egy darabjának bemutatását. Tény tehát, hogy Sartre ajánlotta fel a segítségét a plébánosoknak. Boisellot atya közvetítésével elérte, hogy a darabot az előtte megtartandó éjféli mise részének tekintették... és a Gondviselésnek köszönhetően a német cenzor egyetlen szót sem törölt a szövegből.

Egy apró részlet azonban az egész tervet romba dönthette: az idő. Sartre-ot megfertőzte a rabtársak hatalmas lelkesedése, hogy megünnepelhetik a Karácsonyt, s ezzel legalább egy napra megtörhetik a tábori élet feszes rendjének egyformaságát. Hat rövid hét alatt ezért nem csak befejezte a színdarabot, hanem betanította a színészeket, s felügyelte a ruhák és a díszletek elkészítését is... Nyertek egy Karácsonyt a náciaktól.

Ahogy már említettem, a bemutató nem csak saját drámaírói tehetségére ébresztette rá Sartre-ot, hanem azt is megtapasztalta, milyen hatalmas ereje van egy emberi közösség együttműködésének, mekkora a másokkal szövetkező ember ereje. Ahogy ez más műveiből, mint

¹⁰ Idem. Perrin, 64.

¹¹ A. Delogu, in: J.-P. Sartre, *Bariona o il figlio del tuono*. Marinotti Edizioni, Milano 2003, XXIV.

Az undor, vagy *A fal*, kitűnik, Sartre a radikális individualizmus zászlóvivője, beleértve magának a szerzőnek a közönséggel való viszonyát is.¹² Amikor azonban saját bőrén érzi, milyen közösséget teremt, és micsoda erőt áraszt a színház – először is a színészek között –, hogyan kovácsolja egybe a színészeket és a közönséget, s miként válik a közönség ez által közösséggé, radikális szolipszizmusa sokat enyhül. Csak sokkal később tért át a marxista világszemléletre, mégis fontos, hogy maga *Simon de Beauvoir* is elismeri, hogy a *Stalag 12D*-ben töltött időszakban jelentősen átalakult Sartre másokhoz való viszonya. *Bernard-Henri Lévy* szintén erre az időszakra teszi, pontosabban a szóban forgó mű megírásával egyidejűnek tartja a „második Sartre” megszületését, aki kevésbé individualista és bizakodóbb világszemléletű. A darab bizonyára közrejátszott abban, hogy amikor Sartre a táborból megszökve Párizsba érkezett – s rossz egészségi állapotára hivatkozva kilépett a hadseregből –, hozzákezdett *A legyek* című mű megírásához. Ezzel a görög drámákat idéző színdarabbal Sartre vélhetően, legalábbis a formát illetően, azt szerette volna feleleveníteni, ahogyan a görög nép számára a színházlátogatás tevékeny részvételt jelentett a társadalom életében.

Nos, nem állítjuk, hogy a két mű között tematikus kapcsolat állna fenn, vagy hogy hasonló intellektuális elkötelezettségből születtek volna.

A legyekben egyértelmű állásfoglalást tesz, s elveti azt, ami a *Barioná*-ban még a mindenki által birtokolt közös kulcsként jelenik meg. Ez utóbbi műben úgy ábrázolja Krisztust, mint aki egy ateista hős számára is a hiteles szabadság vonatkozási pontja. Eltűnik az a Krisztus, aki *Barionával* szemben azt mondatja *Boldízsárral*: ha igaz, hogy Krisztus semmit sem tehet az emberi szabadság ellen, akkor „új szabadság ébred és nyúlik majd az ég felé (...) Krisztus a világ minden gyermekéért született meg” és neki köszönhetően „létezik boldogság”¹³; helyett *Oresztész*, mint végső igazságot azt kilátja – „De mit számít mindez: szabad vagyok. A szorongáson és az emlékeken túl is – szabad. És egyetértésre

¹² Idem. J.-P. Sartre, *Autoportraits à 70 an*. Gallimard, Paris, 1975.

¹³ *Bariona*, 141. (az idézetek mindig erre a kiadásra vonatkoznak).

jutottam önmagammal.”¹⁴ – hasonlóan *Barionához*, aki a népéből verődött tömegnek ezt vágja a szemébe: „szabad vagyok; és egy szabad emberrel szemben még maga az Isten is tehetetlen”.¹⁵ Hasonló antitézis vagy a korábbi álláspont világos elutasítása érhető tetten, ha összevetjük az anyagiilkos *Oresztész* büszkeségével, milyen gyengédséggel viszonyul *Mária* az újszülötthöz vagy *Sára* a születendő gyermekéhez.

1.2. NÉHÁNY KULCS A BARIONA ÉRTELMEZÉSÉHEZ

Mielőtt rátérnénk a *Bariona* olvasóiban megfogalmazódó lényeges kérdések elemzésére (Sartre viszonya a katolicizmushoz és a szabadság értelmében vett reményhez) talán szerencsés, ha szemügyre veszünk néhány olyan formai, vagy éppen irodalmi, külsődleges szempontot és körülményt, melyek figyelembe vétele és felfedezése hozzásegíthet ahhoz, hogy jobban megértsük, milyen bölcséletileg is mély, és sok tekintetben zseniális mű a *Bariona*.

A mű cselekménye roppant eredeti: egy zelóta zsidó férfi, *Bariona* küzdelméről szól, aki ellenáll a népét sújtó római megszállásnak és kiszákmányolásnak. Világos a párhuzam a rómaiak és a nácik, a felkelő zsidók és a fogoly katonák között... A műben felsejlik a kapitalizmus kritikája is (a rómaiak a régió fővárosába szállítják a fiatal és olcsó kézműves munkaerőt, hogy a műhelyekben dolgozzanak), bírálja az iparosítást, s általánosságban a modern világ és különösképpen a racionalista beállítottság ellen érvel (noha ő maga soha nem hagyja el): *Lelius*, a római főfelügyelő a darab kezdetén a következőket mondja a zsidóknak: „Ellenben, maguk keletiek! Érzí a különbséget? Maguk sosem lesznek racionalisták, mindig is varázslók népe maradnak.”¹⁶

Sartre itt a keresztény hagyományt visszhangozza, mely szerint a betlehemi gyermeket imádó pásztorok, eredetileg *Betshur* faluból szár-

¹⁴ J.-P. Sartre. *Las moscas*, Alianza Editorial, Madrid, 1987, 100. (Magyarul: *A Legyek* in: J.-P. Sartre: *Drámák*. 1–2. Bp. 1968. Európa Kiadó. Ford.: Hubay Miklós. 1. köt. 73.)

¹⁵ *Bariona*, 104.

¹⁶ *Bariona*, 64.

maztak, mely *Belén* és *Hebron* között található.¹⁷ Az a tény, hogy a mű minden eredeti kiadásában a szerző *Bethauma*k nevezi a falut, valószínűleg azzal magyarázható, hogy az első példányok másolásakor elírták a nevet. Abból, ahogyan Sartre leírja a falut és a falu népét, nem kétséges, hogy erre a településre gondolt, mely számtalan helyen előfordul az *Ószövetségben*. Különösen a szíriaiak elnyomásával szembeni makabeus felkelések és ezt követően a rómaiakkal kötött számos szövetség kapcsán kerül szóba – mindez nagyjából Kr. e. 160 körülre tehető időszakra utal. Ekkor történt, hogy Júdás erődítményt emelt a *Sión* hegyén és *Bethsurban* (*1Mak 4–6, passim*). A korábbi felkelés a faluban, s a tény, hogy volt erődítménye – ahogyan ez Sartre leírásában is előkerül – ezen előzményekre utalnak.

A történet lényege azonban a zelóta kétségbeesése, aki semmiféle kiutat nem lát a rómaiak elnyomása alól. A körülmények és az erőviszonyok egyenlőtlensége miatt az ellenállás egyetlen lehetséges formáját abban látja, ha a „halál falujává” változtatja a települést, ha eléri, hogy ne szülessen több gyermek, s miután kihal a nép, a hódítók immár ne tudjanak kit elnyomni. Felesége *Sára*, ezután mondja el neki a hírt, áldott állapotban van. A férfi azt akarja, hogy *Sára* vetesse el a gyereket, de az asszony ebbe nem egyezik bele; a betlehemi gyermek az a végső fény, amely *Sára* döntésének értelmét és értékét sugározza, s ez az, ami egy új értelmet hordozó eseményként végső soron Barionát is kétségbeesett tervének megváltoztatására kényszeríti. Röviden ennyi a megkapó történet.

Vegyünk most szemügyre néhány olyan szempontot, melyek segíthetnek megérteni a színrevitel nagyszerűségét és azt, miként értelmezték a foglyok a darabot.

Fejezzük be először is a történetet: hogyan sikerült végül bemutatni a darabot 1940 Karácsony éjszakáján. Noha ez szó szerint így nem fordul elő, Perrin könyvét olvasva mégis arra a következtetésre juthatunk,

¹⁷ A falunak ma háromezer arab lakosa van, amelynek többsége keresztény; *Beit Sahoumak*, vagyis a „pásztorok falujának” hívják. Internetes oldalukon azt olvashatjuk, hogy „*Beit Sahour* történetének legfontosabb eseménye *Jézus Krisztus*, *Üdvözítőnk* születésének hírül vétele volt” (www.beitsahourmunicipality.com).

hogy a *Stalag 12D*-ben eltöltött idő csakúgy két részre tagolódott, ahogyan a történelem is: egy Karácsony előtti és egy Karácsony utáni. *Bariona* nem csak egy pillanatnyi, zárójelbe tehető, s kellemes megszakítást jelentett a fogolytábor életében. Mindenkire nagy hatással volt, a következő hónapokban is számos értékes beszélgetést és vitát indított el, különösen a plébános atyák között, valamint köztük és *Sartre* között – szemben azzal, amit *Sartre* állít, írja *Perrin*.¹⁸

Már említettük, hogy a darabot az éjféli mise előtt mutatták be. Azt is tudjuk, hogy *Sartre* a többiekkel együtt ünnepelte az eucharisziát, tehát nem hagyta el a barakkot a darab befejezése után sem, hanem részt vett a Szentmisén, s együtt énekelt a kórossal, melyet *Espit* dirigált.¹⁹ Mi több, azt is el kell mondanunk, hogy *Boldizsár* király szerepét játszotta, *Bariona* után a darab második főszereplőjét, akinek a drámai cselekményben kulcsszerepe van. Nincs is ennél fontosabb szerep, hiszen *Boldizsár* kelt reményt *Bariona* szívében, ő készíteti arra, hogy kitörjön a kétségbeesésből, és ő fedi fel előtte *Krisztus* szabadságát is. Különösen a *Lelius* szájába adott, a keletiek irracionálisát bíráló gondolatok olvastán az is meglepő, hogy *Sartre* egy keleti mágus szerepét vállalta el. Filozófiai és lelki mélységükkel *Boldizsár* megszólalásai kitűnnek a szövegből. Meg kell jegyeznünk, hogy csodálatos, „őszinte, szenvedélyes, és lángoló hittel”²⁰ előadott szerepjátékának hatására legalább egy hadifogoly megtért; ehhez hasonlóan fennmaradt néhány fogolytárs elbeszélése, melyben világosan emlékeznek a *Boldizsár*nak öltözött *Sartre* szavaira a szenvedés értelméről és a Megváltás nagyszerűségéről.²¹

Sartre egy általa nagyon tisztelt és csodált vallásos embert, *Feller* testvért²² kérte fel arra, hogy játssza el *Bariona* szerepét. A darab nagy sikert aratott és igen meghatotta a foglyokat.

¹⁸ *Perrin*, 103.

¹⁹ *Perrin*, 97.

²⁰ Idézi G. Invitto, *Sartre-Dio: una passione inutile*. Edizioni Messagero, Padova 2001, 28.

²¹ Ld. Ch. Moeller, *Literatura del siglo XX y cristianismo II*. Editorial Grados, Madrid, 1995, 153.

²² *Perrin*, 167.

Meg kell említenünk egy másik érdekes, az irodalmi és művészi elképzelésre és a színpadi feldolgozásra vonatkozó részletet is. Sartre egy sokszereplős (huszonhárom szövegmondással járó és számos más statisztizta szerep, mint a vének kórusa, pásztorok, a falu lakói) drámai darabot képzelt el, kétségtelenül azért, hogy így több rabot vonjon bele a eseménybe; erre a szándékra már utaltunk annak ismertetésekor, hogyan tárta a plébános atyák elé a darab ötletét. Minthogy maguk az atyák az esti ünnepséget illetően eredetileg egy kórus megszervezésére gondoltak, Sartre az előadást számos népdallal szakította meg. Az első dalok a negyedik felvonás hatodik jelenete előtt, majd az után következtek volna, hogy az elbeszélő „leírja” a betlehemi misztériumot. Szintén a negyedik felvonásban, az ötödik jelenetben, Bariona egyedül marad, miután a tömeg, honfitársai (természetesen a kórus megjelenítésében) belépnek a kapun. Felfokozott hangulatú monológja itt éri el csúcspontját: „millió évekkel a teremtést követően, ebben az istállóban, egy gyertyabél pislákoló fényével megvirrad a világ első hajnala”. Itt a tömeg új énekbe kezd, s a szövegekörnyezetből, valamint Perrin könyvéből tudjuk, hogy ez a zárándokok éneke volt a *Tannhäuserből*²³: „Úgy énekelnek, mint a zárándokok, akik a hideg éjjelen indultak útnak” – mondja Bariona, amikor meghallja őket. Bariona folytatja a monológját, amelyet egy harmadik dal szakít meg, s erre így válaszol: „ők énekelnek, s én boldogságuk küszöbén csak pislogok, mint egy bagoly, akit elvakít a fény. (...) Itt állok egy olyan világ határán, melynek napja már leáldozott, s nekik egy új világ napja kel.”²⁴ A monológot egy negyedik dal rekeszti be. Világos, hogy Sartre elképzelése szerint a darab ebben a felvonásban éri el tetőpontját. Ezért hangsúlyosabbá téve a szöveget, Bariona hosszú monológját itt zenével erősíti meg, s egyúttal kilendíti a szereplőt a kátyúba jutott elmélkedéséből,

²³ Perrin, 63. Ez a kórusmű valóban Wagner operájából származik, ahol a zárándokok Róma felé igyekeznek, hogy bűnbocsánatot nyerjenek. A protestáns Wagner nagy tisztelettel és szinte csodálattal használja fel ezt az egészen katolikus érvet: a bűnös találkozását a bűnbocsánattal, a megbánás és a szeretet kegyelmi kiadásán keresztül: „Hozzád zárándoklok, Jézusom / Ki végreményem szírtje vagy. / Üdvözlégy, drága tiszta szív, / Búcsúdra add áldásodat!” (Ford. Závodszy Zoltán, 1. felvonás, 2. kép.)

²⁴ Bariona, 137.

valamint előkészíti Boldizsár második, két oldalt felölelő nagyszabású gondolatmenetét, melyben a keleti varázsló lelket önt a zsidó forradalmárba – „te az ősi törvény embere vagy” –, akinek szíve közepén azért forrong a szenvedés, hogy felismerhesse Krisztus tanításának igazságát, „[m]aga a világ, és te is, Bariona, te is minden percben ingyenes adomány vagy a magad számára”. Boldizsár e szavakkal búcsúzik el tőle: „Viszontlátásra, Bariona, Krisztus első tanítványa.”²⁵

Sartre olyan művet alkotott, amelyet ma multimédiálisnak tekintenénk, vagy talán szerencsésebb azt mondani, több művészeti ágat is felhasznál: a zene, a festészet és költészet mind hozzájárulnak az egészen egyedi esztétikai élményhez. A festészet azáltal van jelen, hogy a történet elbeszélője képeket mutat be a közönségnek. Sartre éppen e festmények leírásánál alkalmaz költői nyelvet. Ez különösen igaz a betlehemi misztériumot ábrázoló kép bemutatására.

Sartre egy alkalommal megjegyezte, hogy e művet drámai szempontból nem tartja túl jónak, főként a néhány túlságosan hosszú és „szájbarágós”²⁶ monológ miatt. Ez inkább kifogásnak hangzik, hogy ne kelljen engedélyezni egy olyan darab megjelenését és színházi bemutatását, amely rossz hírbe keverheti, hiszen ez az értékelés koránt sem áll összhangban a hadifoglyok elégedettségével és azzal, milyen hatást tett rájuk a darab – amint erre korábban utaltunk. Nem vitás, hogy e szövegek egyáltalában nem lebecsülendő érzelmi töltéssel és nyelvi erővel

²⁵ *Bariona*, 141.

²⁶ Ld. *Contat–Rybalka*, 275. Stilisztikai szempontból valóban tehetünk néhány megjegyzést, noha kisebb jelentőségű ügyekben, így a szóhasználatot, vagy a darab egyérmely pontján felbukkanó bizonyos anakronisztikus kifejezéseket illetően. Példának okáért, amikor a római Lelius úgy írja le Barionát, mint aki a „kis feudális főnökök fájába” tartozik, vagy amikor úgy fogalmaz, hogy a Messiás eljövetele úgy kiűrtette a falvakat, mint egy „elektromos porszívó”, amikor Simon, a pásztorok egyike visszagondol a békés házi melegre, „a vasárnapokra, amikor a macska az ölébe teleszik”, vagy amikor Bariona a római szuronyokról beszél. Találhatunk még más hasonló kifejezéseket is, melyeket Sartre talán szándékosan használt, vagy amelyek inkább az írás sietségének tudhatóan szüremkedtek be és maradtak a szövegben. Az anakronisztikus szóhasználat másik formája az ironikus jellegű; ilyen például, amikor Lelius azt mondja a feleségéről, hogy „a bridge, a ruházati bemutatók, a női szövetségek vezetése minden idejét lefoglalják”.

rendelkeznek. Jól tanúsítják Sartre dramatikai tehetségét, s főként jól mutatják, hogyan ír le egy a körülmények közé rekedt szereplőt, aki-nek hűsbavágóan fontos döntéseket kell hoznia. A *Legyek Oresztészé-nek* számos jellemző vonása már itt is feltűnik, azzal a jelentős különbséggel, hogy ebben a darabban reményteljes kiutat talál, mely értelmet ad egy olyan szabadságnak, amely, ha megmarad abszolútnak és öntör-vényűnek, kiúttalanná válik. E kérdéshez a későbbiekben még vissza-térünk.

E néhány formai elemet bemutató bekezdést lezárandó, most Sartre szóhasználatához szeretnék néhány rövid megjegyzést fűzni: miként „festi le” a misztériumot e darabban? A francia filozófus valóságos mes-tere a leírásnak, annak, hogyan kell a közönségben érzelmeket és érzé-ki benyomásokat kelteni. Nem vitás, hogy *Husserl* fenomenológiája, melyet németországi tanulmányaiból ismert, azért gyakorolt rá nagy hatást, mert általa továbbfejleszthette a jelenségek részletekre bontásá-nak, a részletek leírásának és egészben látásának képességét. Különösen érdekes azonban, hogy e darabban az istenihez való felemelkedéshez az esztétika útját választja és elutasítja az intellektualizmus kínálta lehetőséget. Sartre nem gondolta, hogy a hithez szillogizmusokból következ-tetve juthatnánk el (ahogyan ezt a katolikus tanítás is elutasítja), a hitet inkább vitális beállítódásnak tartotta.

Így magyarázta Espitnek egy beszélgetésben – olvashatjuk Perrin²⁷ elbeszélésében – amikor, a darabja kapcsán az atya azt találta mondani Sartre-nak: nagy szerencse, ha az embernek van hite. A filozófus az asz-talra helyezte a pipáját, s azt kérdezte, vajon úgy van-e az embernek hi-te, ahogyan pipája, nem inkább arról van-e szó, hogy a hit olyan alap-vető viszonyulás, beállítódás, amit valaki magára ölt, belehelyezkedik, amikor hívővé válik, hogy aztán „bizonyos felfogás alapján folyton meg-újítsa”. „Ön pap – idézi Perrin –, s minden reggel, amikor misét mond, vajon nem kell-e megújítania papságát?” Espit jókedvűen elis-merte – olvashatjuk a történet végén –, hogy rosszul fejezte ki magát, s mivel szerény ember volt, megköszönte a lelkiségből kapott leckét.”

²⁷ Perrin, 107.

Sartre, amikor elbeszéléseiben felidézi az emberi természet legalacsonyabb fokaira jellemző tetteket s viszonyulási formákat – *Moeller* szavaival élve²⁸ – „élemlyítő és ragadós”, e darabban ellenben különleges kifinomultságról és nagyságról tesz tanúbizonyságot. Ez különösen két olyan szövegrészben mutatkozik meg, melyek azt hivatottak bemutatni, hogyan tör be mindennapi világunkba a természetfölötti; erről van szó először, amikor a pásztoroknak megjelenik az angyal (e jelenetre – ahogyan fentebb idéztük – Simon de Beauvoir visszaemlékezése szerint a szerző különösen büszke volt); másodszor pedig, amikor az elbeszélő elmondja, ő hogyan festené meg a Születés csodás jelenetét.

„Érzem, hogy van még valaki velünk, de nem tudnám megmondani, az öt érzésem közül melyik jelzi”²⁹ – mondja Kajafás, a pásztorok egyike. Számos olyan oldal akad a szövegben, amely egy különleges éjszakát tár fel az olvasó szemei előtt, egy olyan éjszakát, amely minden más éjjeltől különbözik, tele jelekkel, s amelynek velőig hatoló illatát, „ha nem érezted, nem mondható róla semmi”³⁰. A leírások költőisége azonban egészen más kategóriába kerül, amikor Sartre elhagyja az angyal érkezését megelőzően használt, az érzékekre utaló hasonlatok szókincsét, és azon érzéki benyomások és lélekállapotok leírásába kezd, amelyeken keresztül az égi küldött fedi fel a rábízott üzenetet.

A pásztorok sápadtnak látják. „Sápadt vagyok, mert megverték... Mintha ököllel ütöttek volna.” Nagyon zavarba jönnek a pásztorok, látván, hogy ismeri őket, de nem érti, mit beszélnek. Bolondnak tartják, s a verés érzése itt fázós hideggé alakul át: „Állandóan vacogok a hidegtől.” „A mennyben nagy úr és nagy remény támadt (...) Ezekben a pillanatokban, egy asszony fekszik a szalmán. Legyetek csendben, mert teljesen kiürült a menny, olyan, mint egy hatalmas üreg, sivataggá változott és fájnak benne az angyalok.”³¹ Nehéz lenne érzékletesebben megjeleníteni a születés pillanatát, azt, amit a menny számára jelenthetett e teremtés, melyben Isten emberként jött a világra, egy asszony szülte meg egy istállóban.

²⁸ *Moeller*, 57.

²⁹ *Bariona*, 93.

³⁰ *Bariona*, 94.

³¹ *Bariona*, 96.

Röviddel ez után egy másik kép tárul elénk, melyben e fázós hideg egyszerre csak egészen gyengédséggé és finomsággá változik; az emberré lett *Isten* leírása itt a testté lett ige mélységeként jelenik meg: „Kilenc hónapon át hordozta a méhében, szoptatni fogja, teje pedig Isten vérévé válik. Néha hatalmas kísértés fogja el, hogy elfelejtse, Ő Isten. Karjába zárva így becézgeti: »Kicsi kincsem!« (...)”, más, röpké pillanatokban azt érzi, hogy Krisztus az ő kisleánya, az ő kicsikéje, és Isten. „(...) »Isten és hasonlít rám.« Egyetlen nő sem gyönyörködhetett ennyire Istenben, aki így egyedül neki tárul fel. Egy kicsi Isten, aki felé nyújthatja kis kezét, és akit csókokkal boríthat el. Egy emberi meleget sugárzó Isten, aki mosolyog és lélegzik, egy Isten, akit megérinthet – és aki él.”³² Ez a híres részlet hatotta meg annyira *Laurentint*, és bizonyára ez a betlehemi csoda egyik legköltőibb leírása, melyet egy istentagadó vetett papírra. Ez utóbbi gondolat elvezet minket a következő bekezdés témájához, mely Sartre és a katolikus hit viszonyát boncolgatja.

2. SARTRE ÉS A KERESZTÉNYSÉG

Nem lenne helyesebb talán keresztényellenességet mondanunk? Számba véve azt a hatalmas kárt, melyet Sartre művei gyakoroltak a hitéletre és általában a keresztény kultúrára és számos személyre, főként Európában, e darab paradox helyzetbe hoz bennünket: feltételezhető-e, hogy Sartre közeledett a hithez? Vajon előfordult-e életében olyan pillanat, amikor felbukkant előtte egy hívő lét lehetősége? A Bariona lehetőséget kínál arra, hogy bizonyos részletességgel vizsgáljuk Sartre és a katolikus hit feszültségektől terhes viszonyát. Maga Sartre élete végéig világosan kitartott a kereszténység *éles* elutasítása mellett. A színházi darab kiadásának elejére írt megjegyzés – melyről már korábban szót ejtettünk – csak megerősíti, ami egyébként is egyértelmű. Mindamellet, aki elolvassa a *Barionát*, egy bölcsleltileg mélyen szántó és végtelenül

³² *Bariona*, 127.

vallásos darabbal találja magát szemben. Nem olyasvalaki darabjáról van szó, aki – ahogyan ő fogalmaz – ismeri a keresztény „mitológiát” s annak ikonográfiáját, hiszen ez aligha jelent gondot bármilyen európai számára – legalábbis a múlt század közepéig egyáltalán nem. Nem erről van azonban szó. A *Bariona lényegét tekintve* keresztény darab, melyben a kereszténység újdonsága sajátos fényével beragyogja – ahogyan ez nem is lehet másképp – az emberek egyéb terveit és viszonyait. Ebben eltér a véleményünk Perrin-étől, aki könyvében azt írja, számára a darab nem tűnt vallásosnak, „ez mellékes körülmény csupán”. Ugyan finoman kimunkálta a Születés eseményét, de bármilyen más „mítosz” is hasonló kinyilatkoztatásként hatott volna. A *Bariona* nagyszerű sorait megjósolhattuk volna, ha ismerjük a fő tételt: a zsarnokság elutasítását, a szabadság villámszerű felfedezését, s végül a kérdést: mihez kezdesz szabadságoddal?³³ Ez utóbbi kérdésre, figyelembe véve, hogy milyen komolysággal veti fel Sartre, nem adható kielégítő válasz azon kívül, amit a keresztény reménység kínál.

Azért, hogy elhárítsa magától még a legkisebb gyanúját is annak, hogy közeledett volna a keresztény hithez, a színházi darab kiadásának elejére írt jegyzethez Sartre később még további magyarázatot fűzött, így például egy későbbi, 1968-ban készített riportban (így a magyarázat bizonyára minden volt, csak nem véletlen) a következőt nyilatkozta: „Egyesek abból, hogy írtam egy Misztériumot arra következtettek, hogy egyfajta lelki válságon mentem át. Nos, nem így van! Én a náciizmus elutasítása miatt vállaltam közösséget a hadifogolytábor szerzeteseivel. A karácsony olyan témának tűnt számomra, mely keresztények és nem hívők között a legszélesebb egységet képes létrehívni. Persze mindenki azt mondhat, amit akar. Ebben az élményben számomra az volt a legfontosabb, hogy hadifogolyként a fogolytársak felé fordulhattam, s felidézhattuk közös gondjainkat. A szöveg tele van az akkori körülményekre való utalással, s ezeket akkor mindenki világosan értette. A Jeruzsálembé érkező római küldött számunkra akkor azt jelentette: német. Az örök persze gyarmatosító angolt láttak benne.”³⁴

³³ Perrin, 98.

³⁴ Contant–Rybalka, 373.

Természetesen nem javíthatunk bele a szerző írásaiba, s eszünk ágában sincs belekutakodni egy másik személy szent lelkiismeretébe annak eldöntése végett, mit gondolt vagy nem gondolt bizonyos pillanatokban. A darabot olvasva azonban, s főként figyelembe véve, milyen szerepet osztott magára Sartre az előadás során, kétségtelen, hogy ünnepléses komolysággal nyúlt a keresztény misztériumhoz. Nem politikai műről van szó, noha az utalások több mint világosak; a szöveg nem is ideológiai töltetű, bár a kapitalizmust igencsak egyértelmű színekkel festi le. Keresztény misztériumjáték, s a cselekmény e dolog körül bomlik ki, a maga vitális és személyes ellentmondásosságában.

2.1. ISTEN ELUTASÍTÁSA SARTRE GONDOLKODÁSÁBAN

Bárki, aki elolvasta *A szavakat*, az első oldaltól fogva világos képet alkothatott arról, hogyan viszonyul Sartre a hithez és a családhoz. E két valóság egysége nem kósza szeszély. Sartre hidegen, kegyetlenül és megvetően elemzi szüleinek jellemét és hitét. Anyai nagypapja, protestáns tiszteletes, „naturalista és puritán volt”. Anyai nagynője katolikus családból származott, de nem volt hívő, gyermekeit mégis aféle „gellert kapott” katolikusnak nevelte, noha hiányzott belőlük a hívő lélek. Egy beteg haditengerésszel házasodott össze, akit alig ismert és sosem szeretett, akit azonban haláláig ápolt; a kis Sartre akkor még csak két éves volt. Sartre roppant meglepően ír apja haláláról: „Jean Baptise halála volt életem nagy fordulata: anyámat ismét láncra verte, nekem pedig elhozta a szabadságot.”³⁵

Sartre elképzelése arról, mit jelent fiúnak s apának lenni, legalábbis ahogyan ebből az önéletrajzi műből felsejlik, teljességgel negatív. Nem csoda hát, hogy e színdarabban (az ötödik felvonás végén) azt adja az elbeszélő szájába: „Józsefet nem festeném meg. Csak egy árnyékot rajzolnék az istálló mélyén, s egy csillogó szempárt. Mivel nem tudnám, mit mondjak Józsefről, s József sem tudja, mit mondjon magá-

³⁵ J.-P. Sartre, *A szavak*. Ford. Justus Pál; Európa, Budapest, 1965, 15.

ról.”³⁶ Az a végtelen gyengédség, amivel Mária és a gyermek viszonyát jellemzi, itt némaságba fullad.

Moeller „Jean-Paul Sartre vagy a természetfölötti tagadása” című elemzésében³⁷ azt írja: a vallásosság problémája a francia filozófus művében, s különösen irodalmi szövegeiben, 1960-ig, vagyis marxista fordulatáig, s az irodalom elutasításáig, vagyis *A szavak* 1964-es megjelenéséig téma. Egészen azt az érzést kelti bennünk, hogy ez utóbbi művében egy valóban obszcén megközelítéssel úgy intézi el e kérdést, hogy a hit és a vallás az élet felesleges és képmutató kiegészítői, s a hit elutasítását sértő jelzőkkel és becsmérléssel igazolja. Most csak azon részletek felidézésére szorítkozunk, melyek mintegy ellentétét képezve a *Bariona*-ban olvasható szövegeknek, segítenek azok értelmezésében.

Az első ilyen szövegrészlet a nagyapjával, a protestáns tiszteletessel való viszonyára utal, akit mindenki kicsit bolondnak tartott. „[Ú]gy hasonlított az Atyaistenre, hogy gyakran össze is tévesztették vele.”³⁸ Az atya-fiú kapcsolat és a hit a személyes élményekben szorosan összekapcsolódnak, különösen egy kisgyermek lelki világában. Láttuk, hogy apja halálának köszönhetően szabadnak tartotta magát, mely számára egyenértékű volt a normák és a tekintély hiányával.³⁹

Mindezen vallomások egy az önszeretetben temetkező, s önelégült személyről árulkodnak; egyenesen azt állítja, azért, hogy érezze az önuralom örömet, gyermekévei alatt elhitette magával, képes mások érzésein uralkodni: „Bár megjátszom az erényest, soha nem erőlködöm, mert fegyelmezem magamat: kieszelem a játékot. Szabad vagyok, fenékesen szabad, mint a közönséget lenyűgöző színész, aki állandóan szerepén töpreng. Imádnak, tehát méltó vagyok rá.”⁴⁰

Másodszor Sartre minden bizonnyal két leghátborzongatóbb szövegét szeretnénk idézni; ezekből képet kaphatunk arról, milyen viszonya

³⁶ *Bariona*, 128.

³⁷ Moeller, 41–169 skk.

³⁸ *A szavak*, 19.

³⁹ „Ha apám van, bizonyára rám rak néhány csökönyös és maradó szokást; személyei számomra elvekké válnak, tudatlansága tudássá, elkeseredése göggé, rögeszméi törvénné, egyszóval bennem lakott volna...” *A szavak*, 82.

⁴⁰ *A szavak*, 24.

volt Istennel gyermekkorától fogva. Az elbeszélésben külön felbukkanó szövegek arra a belső beállítottságra utalnak, amelynek hatására végleg eltávolodott Istentől. Mindkét szöveg jól tükrözi *Sartre Isten-viszonyának* két jellemző vonását. Először is Isten jelenlétét némileg paranoid módon fogja fel, amikor azt írja, Isten valamiféle őr, aki bánatos felsőbbrendűségében a teremtmények után koslat; másodszor e viszonynak szintén lényegi jellemzője, hogy Isten megragadása utáni heves vágyát a fizikai dolgok önmagukban kimerülő érzékelein keresztül igyekszik csillapítani.

Idézzük fel a szövegeket:

„Nyilvánosan még évekig fenntartottam kapcsolataimat a Mindenhatóval; ám magánéletemben nem érintkeztem vele. Egyetlenegy alkalommal támadt az az érzésem, hogy Ő valóban van. Gyufával játszottam, és kiegészítettem egy kis szőnyeget; éppen el akartam tüntetni bűnös tettem nyomait, amikor Isten rám nézett, éreztem tekintetét belül, a koponyámban és a kezemen; körbejártam a fürdőszobában, borzasztóan szembetűnőnek, eleven célpontnak éreztem magamat. A felháborodás mentett meg: dühbe gurultam e durva tolakodás miatt, káromkodni kezdtem, nagyapámat utánózva ezt mormogtam: »Azt a keserves hétszentségét az Istennek, az Isten verje meg az egészet...« Soha többé nem nézett rám. Amit elmondottam, egy be nem töltött hivatás története. Szükségem volt Istenre, megadták, be is fogadtam, anélkül, hogy tudtam volna: Őt keresem. S mivel nem vert gyökeret a szívembe, egy darabig tengődött bennem, majd elhalt.”⁴¹

Világos, hogy Sartre vallásos neveltetésében, különösen a családban uralkodó hangulat miatt, minden másnál több volt a hidegen távolságtartó és fideista vallásosságból. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy az apa hiánya, s furcsa viszonya nagyapjához alaposan rányomta a bélyegét a gyermek lelki fejlődésére, beláthatjuk, hogy amikor azt írja „szükségem volt Istenre”, korántsem egy kifejezetten vallási értelemben vett igényről s vágyról beszél. A gyermeket körülvevő érzelmi sivárság, a *Megváltó* és *Megmentő* helyett egy távoli *Isten* képe a messzeségben, a rendkívül érzékeny lelkű Sartre-nál gyászos következménnyel jártak. Megrendítő hidegséggel és önelégültséggel válaszolt:

⁴¹ A szavak, 97–98.

„Csak egy gyermek van, egy poshadt pillanatban, jövőtlenül, a gyilkolásban keresi a megrázó élményt; ha a férfisorsot megtagadták tőlem, egy légy számára én leszek a sors. Nem sietek, hadd legyen ideje megsejteni, hogy egy óriás hajol föléje: ujjam lassan előrenyújtom, agyonnyomom – már megint kijátszottak! Nem lett volna szabad megölni, Uristen! Ez volt az egész világon az egyetlen teremtetett lény, amely félt tőlem: most már senki szemében nem számítok. Én, a rovarölő, átveszem áldozatom szerepét, rovarrá változom.”⁴²

Sartre és Isten viszonya mindig egy bonyolult lelki keret között bomlik ki, mely tele van félelmekkel, bizonytalanságokkal, viszályokkal és önelégültséggel. E szövegek tanúskodnak a francia filozófus kivételes képességéről is, mellyel szavakba önti, és részletesen leírja érzéseit és lélekállapotait. Ebből a szempontból a *Bariona* nem csak kivételes példa, hanem hiteles változást feltételez abban, ahogyan Sartre az emberi szabadságot s annak szükségszerű viszonyát értelmezi Istenhez, a legradikálisabb emberi döntések végső, meghatározott értelméhez. Gondoljunk csak arra, hogy alig néhány hónappal ezután, amikor Sartre-nak sikerül megszöknie a *Stalagból*, papírra veti második színdarabját, *A legyeket*, melynek fő témája Isten elutasítása, mint az emberi szabadság születésének feltétele.

Oresztész mítoszának Sartre-i újraértelmezése e nagyszerű görög drámában egyértelmű álláspontot hirdet: Sartre Oresztészt zsigerekig ateista szabadsághősként állítja elénk. Milyen rettentő távol van ez Boldizsár monológjától a *Barionában*! A két szöveg párhuzamos olvasata rávilágít, milyen szoros kapcsolat áll fenn a két mű között és milyen gyökeres fordulatot képvisel a *Bariona* a későbbi Sartre-i állásponthez képest. Ezért állítottuk korábban, nem tekinthető úgy, hogy Sartre csupán tematikusan használta fel a keresztény „mítoszt”; világos, hogy annak látásmódját is magáévá tette. Jó példa erre, ha összevetjük, mit mondott Bariona Sárának a darab végén, miután Boldizsárt hallgatva „megtért”, Oresztész utolsó szavaival testvéréhez, Elektrához miután száműzte Jupitert a színről:

⁴² A szavak, 241–242.

„BARIONA: Boldogan! Túlsordul rajtam az öröm, mint egy telitöltött kupán a bor. Szabad vagyok, kezemben tartom sorsomat. Heródes katonái ellen vonulok, és Isten velem van. Könnyűnek érzem magam Sára, könnyűnek. Oh, ha tudnád, mennyire könnyű vagyok! Micsoda boldogság, micsoda boldogság! Sírni tudnék az örömtől! Isten veled édes Sárám! Emeld fel a fejed és mosolyogj rám! Boldognak kell lennünk: szeretlek és megszületett Krisztus.”⁴³

„ORESZTÉSZ: Kedvesem, igaz, hogy mindentől megfosztottalak, s nem adhatok neked semmit, csak a bűnömet! De hatalmas ajándék ez! Azt hiszed tán nem nehezedik ólomként a lelkemre? Annyira könnyűek voltunk Elektra: lábaink most, mint a kocsi kerekei a barázdába, oly mélyen a földbe süllyednek. Gyere, járjunk egyet nehéz lépteinkkel, vegyük magunkra csodálatos terheinket. Add a kezed és induljunk el az úton (...) magunk fele.”⁴⁴

Végül, mielőtt lezárom *Sartre* viszonyának elemzését a keresztény hithez, hadd térjek ki arra, milyen ellentmondásosan viszonyult a filozófus az esztétikai élményhez. Ez meglepő olyasvalaki esetén, aki kétségtelenül rendkívüli esztétikai érzékkel bírt; művei tanúsítják figyelemreméltó képességét, hogy ezt az élményt másokban is előidézzé, mi több, ahogyan ezt a *Bariona* bemutatójának kapcsán említettem, hatására egyesek valóban közel kerültek Istenhez. Annak okait, hogy Sartre számára az esztétika inkább akadályt jelent, semmint a misztériumhoz vezető utat, szerintem jól érzékeltetik *A szavakból* vett idézetek, melyekben bevallja, hogyan távolodott el Istentől: egyfelől fideista neveltetése, másfelől beteges érzékenysége miatt – ha e kettő ugyan nem azonos gyökérből fakad.

⁴³ *Bariona*, 148.

⁴⁴ *A legyek*, 114.

2.2. A MISZTÉRIUMMAL SZEMBENI HATÁROZATLANSÁGA

A tudós szemléletű *Moeller* megpróbálta megmagyarázni, hogy a nagyszerű intellektuális és dialektikus képességekkel rendelkező Sartre – különösen a harmincas és negyvenes években – miért süllyed le a pusztító emberi aljasságokhoz, látszólag örömet lelve ebben. A legvalószínűbb magyarázat szerint így hangzik: „Elhagyva a kamaszkort, eszének részegsége jelenti számára az egyetlen kiutat abból a nedves és sötét cellából, ahová bezárkózott; tudatában van komplexusainak, s elfogadja őket, cinkosukká válik, és élvezetét leli abban, hogy kérkedjen velük. Hamarosan attól gyógyul fel, hogy felidézi őket.”⁴⁵ Tiszteletben tartva, hogy Sartre a későbbiekben mennyire törekedett arra, hogy a kereszténységhez fűződő viszonya távolinak látszódjon, mégis kétségtelennek tűnik számomra: a *Barionától* fogva hajlott rá, hogy e szempontból tárja fel az emberi életet és természetet. Bizonyára hatott rá az is, hogy fogolytáborban látta a francia katonákat. *A szavakban* úgy fogalmaz: soha nem töltötte el úgy „az embernek lenni» veszélyeinek e homályos tudata”⁴⁶, mint a *Stalag 12D*-ben.

Azonban nem csak erről van szó. A valóság képe, mely a darabban az úgynevezett keresztény mítosz prizmáján keresztül tárul elénk, határozottan megváltozik, ahogy közelítünk hozzá. Mi több, s ezt itt szeretnénk kiemelni, Sartre átértékeli az érzéki világot és mesterien alkalmazza – ahogyan láttuk az isteni leírásában – annak bemutatására, miként van jelen a természetfeletti az ember életében. Leírásaival és jelzőivel nem csak lélekállapotok előidézésére képes, például *Az undorban* – már a címmel is jelezve ezt; írói tehetsége révén olvasóiban valódi együttérzést vált ki, nemes és egyszerű érzelmeket, melyek meghaladják az érzéki benyomások szféráját. Sartre tehetsége az érzelmek és érzékletek leírása terén a *Barionában* a szépség különös magaslatait ostromolja: ezekre az ormokra maga hágott fel a kontempláció révén és ide vezet fel másokat is.

⁴⁵ *Moeller*, 63.

⁴⁶ *A szavak*, 116.

A darab elolvasása után megmagyarázhatatlan rejtélyként éljük meg, hogy Sartre a *Barionát* megelőzően, s azt követően egyszerűen megveti Istent, teremtőjét, s éppilyen megvetéssel viszonyul a hit és a vallás kérdéseihez. Nem térhetünk itt rá a materialista megalapozottságú Sartre-i ontológia kifejtésére, hogy lássuk milyen érveket sorakoztat fel ateizmus mellett. Többek között azért sem, mert egyértelmű, hogy az *Isten-viszony* megelőzi a bölcseleti rendszer kidolgozását, s másrésről ő sem törődött azzal, hogy ateizmusának jogosultságát racionális érvekkel támassza alá. Elég, ha most csupán *Az ördög és a Jóisten* című drámáját idézzük fel, hogy belássuk, milyen nevetségesen gyermeketeg érvel támasztja alá ateizmusát. Isten paródiájaképpen „kitalál” magának egy gépíes válaszokat adó lényt, egyfajta kiskirályt, vagy diktátort, aki valamiféle önkényesen meghatározott jóságot szolgálva a balján és jobbján állóknak ajándékokat illetve büntetéseket osztogat; ahhoz, hogy később tagadhassa, hogy Isten azonos e karikatúrával, igazán nincs szükség hitbuzgó s éles eszű érvelésre. A *Barionában* szintén felbukkan néhány világos példa e végletesen materialista világszemléletre. Egy pesszimista és negatív világszemlélet, a megfelelő logikával és metafizikával:

„Megállíthatatlan puha zuhanás csak a világ. Egy porszem csupán, mely végtelen mélységbe hull. Hirtelen, a zuhanás egy pontján, emberek és tárgyak tűnnek elénk, de alighogy megjelentek, ez az egyetemes zuhanás máris magával ragadja őket, esni kezdenek, atomjaikra hullanak és szétporladnak. (...) az élet kudarc, senki sem győzedelmeskedhet rajta, mindenkit legyőznek, minden rosszra válik, s a világon a legnagyobb bolondság: remélni.”⁴⁷

Így beszél Bariona, mielőtt találkozott volna Krisztussal. Sartre megmarad e világszemléletben, s ezért fordulhat elő, hogy Goetz, az imént idézett dráma főszereplője, semmiféle különbséget nem lát a saját életében aközött, hogy a rosszat cselekszi, vagy a jóra tör, mivel végső soron mindig csak magával áll szemben, s ő dönti el önkényesen, mi számít értéknek, hiszen maga teremti azt; Bariona nem rendelkezik ilyen fensőbbiséggel az értékek felett, noha e lehetőség őt is megkísérti. A radikális egyedüllét azonban nemcsak embertelen, hanem lehetetlen is. Sartre Karácsonyi Misztériumában a legjobb példán keresztül bizonyít-

⁴⁷ *Bariona*, 77.

A darab elolvasása után megmagyarázhatatlan rejtélyként éljük meg, hogy Sartre a *Barionát* megelőzően, s azt követően egyszerűen megveti Istent, teremtőjét, s éppilyen megvetéssel viszonyul a hit és a vallás kérdéseihez. Nem térhetünk itt rá a materialista megalapozottságú Sartre-i ontológia kifejtésére, hogy lássuk milyen érveket sorakoztat fel ateizmus mellett. Többek között azért sem, mert egyértelmű, hogy az *Isten-viszony* megelőzi a bölcseleti rendszer kidolgozását, s másrésről ő sem törődött azzal, hogy ateizmusának jogosultságát racionális érvekkel támassza alá. Elég, ha most csupán *Az ördög és a Jóisten* című drámáját idézzük fel, hogy belássuk, milyen nevetségesen gyermeketeg érvel támasztja alá ateizmusát. Isten paródiájaképpen „kitalál” magának egy gépíes válaszokat adó lényt, egyfajta kiskirályt, vagy diktátort, aki valamiféle önkényesen meghatározott jóságot szolgálva a balján és jobbján állóknak ajándékokat illetve büntetéseket osztogat; ahhoz, hogy később tagadhassa, hogy Isten azonos e karikatúrával, igazán nincs szükség hitbuzgó s éles eszű érvelésre. A *Barionában* szintén felbukkan néhány világos példa e végletesen materialista világszemléletre. Egy pesszimista és negatív világszemlélet, a megfelelő logikával és metafizikával:

„Megállíthatatlan puha zuhanás csak a világ. Egy porszem csupán, mely végtelen mélységbe hull. Hirtelen, a zuhanás egy pontján, emberek és tárgyak tűnnek elénk, de alighogy megjelentek, ez az egyetemes zuhanás máris magával ragadja őket, esni kezdenek, atomjaikra hullanak és szétporladnak. (...) az élet kudarc, senki sem győzedelmeskedhet rajta, mindenkit legyőznek, minden rosszra válik, s a világon a legnagyobb bolondság: remélni.”⁴⁷

Így beszél Bariona, mielőtt találkozott volna Krisztussal. Sartre megmarad e világszemléletben, s ezért fordulhat elő, hogy Goetz, az imént idézett dráma főszereplője, semmiféle különbséget nem lát a saját életében aközött, hogy a rosszat cselekszi, vagy a jóra tör, mivel végső soron mindig csak magával áll szemben, s ő dönti el önkényesen, mi számít értéknek, hiszen maga teremti azt; Bariona nem rendelkezik ilyen fensőbbiséggel az értékek felett, noha e lehetőség őt is megkísérti. A radikális egyedüllét azonban nemcsak embertelen, hanem lehetetlen is. Sartre Karácsonyi Misztériumában a legjobb példán keresztül bizonyít-

⁴⁷ *Bariona*, 77.

ja napnál is világosabban, hogy egy személy valós szabadsága nem abban áll, mennyire valósítja meg magát, hanem hogy mennyire képes megnyílni a másik előtt. Ebben mutatkozik meg *Boldizsár* és *Sára* szerepe: az anyaságra való nyitottság élő példája, melynek során a nő életet ad egy másik lénynek, aki saját döntéseket hoz majd; ezen előzetes adomány nélkül e döntések azonban nem létezhetnének. Olyan adomány ez, mely maga is más adományból származik: a szerelemből és a házastársak önatadásából. Sára ezeket az érveket szegezi férjének, aki a cselekmény egy bizonyos pontján visszautasítja őket.

Sartre a *Barionában* egyfelől ezt az anyagelvű és istentagadó világképet tárja eléünk, másfelől felmutatja, hogyan tör be e világmindenségbe szükségszerűen a remény, mint az emberi szabadság értelme, támogatva ezzel a kereszténységet. Ez ahhoz a paradoxonhoz vezet, hogy amikor a drámai művészet és az irodalom megnyílik a misztérium előtt, felsejlik mögöttük a fentebb már említett két oka annak is, amiért Sartre mindvégig zárkájának foglya marad.

Ezek egyike a *fideizmus*. Anyai nagyapja, a protestáns tiszteletes, valamint katolikus anyja és nagyanyja szellemi hagyatéka, miután éles különbséget vont az érzékiség, az ész és a hit között, Sartre hitét a racionalizmus felé terelte. Jól mutatja ezt *A szavak* azon bekezdése is, amelyben elmeséli, miért jártak misére:

„Vasárnaponként olykor misére mennek a hölgyek a jó muzsika kedvéért, meghallgatni a híres orgonistát; sem az egyik, sem a másik nem vallásos ugyan, de a többiek áhítata hangulatot teremt a zene élvezésére (...) A mélységes áhítat pillanatai gyönyörűségesek: mindenki olyan mintha aludnék, most mutathatom meg, mit tudok: az imázsá-molyon térdeplő szoborrá változom.”⁴⁸

A külső érzéki benyomások és lelkiállapotok csak önmagára vonatkoznak, nem nyitnak ablakot sem a Misztériumra, sem a másokkal való szolidaritásra: az ész és az akarat más irányba mozdulnak el, egy szigorúan belső dimenzióból indulnak ki, s annak mindvégig foglyai is maradnak. Ezért, amikor *Isten-tapasztalatról* nyilatkozik, az egyetlenre életében, amelyet fentebb idéztünk, úgy beszél Istenről, mint akit éppúgy megtapasztalhatunk, akár a többi érzéki dolgot. Következésképpen az

⁴⁸ A szavak, 23.

érzékiesség, ahelyett, hogy nyitott maradna az észre és a Felsőbbrendű akaratának befogadására, nem csak hogy a szubjektivitás, hanem a kifejezhetetlenség és az irracionalitás dimenziójába zárul be. Ez magyarázza Sartre zavaros vallás- és istenképét:

„Kerestem, áhítottam a vallást, tőle reméltem segítséget. Ha megtagadják tőlem, magam találom ki. (...) Később azonban sehogyan sem ismertem a nekem tanított Úristenben arra, akire a lelkem vágyott: én Teremtőmre áhítottam, s Nagy Főnököt kaptam helyette. (...) [k]ülönbösebb hév nélkül szolgáltam a farizeus Bálványt, s a hivatalos tanítás elvette a kedvemet attól is, hogy a magam hitét keressem. (...) [h]a nincs e tévedés, szerzetes lesz belőlem.”⁴⁹

Már említettük, hogy a *Barionában* leírások és bizonyos hangulatok felidőzésén keresztül számos helyen fenséges módon utal a Misztériumra. Ugyanakkor furcsa módon sehol sem ábrázolja közvetlenül a *Betlehemi csodát*. Az elbeszélő által bemutatott betlehemi képet mintegy eltakarja annak leírása, ő milyen képet festene, s így az a cselekmény előre haladtával eltűnik. A betlehemi istálló nem is látszik belülről, Bariona csak kívülről bámul befelé. A lényeges eseményeket bemutató elbeszélő vak. Az istenség sem mutatkozik meg a darabban a maga fizikai mivoltában. E kulcsfontosságúnak számító esemény elmaradását keresztény szempontból aligha tekinthetjük pusztá véletlennek.

Amikor Bariona a varázsló elé siet a római Leliusszal, hogy kitudakolja a születendő Messiás jövőjét, a varázsló felsorolja Krisztus nyilvános életének eseményeit, prédikációit, *Szenvedését* és *Halálát* ... és ennyi. A feltámadásról egy szót sem szól. Kereszthalálának leírása után, Bariona még rá is kérdez a varázslónál, tud-e még mondani valamit. „Semmi mást, uram!”⁵⁰ – válaszolja az. Természetesen e kihagyás sem véletlen. Sartre jól ismerte az evangéliumokat. A katekizist illetően egyik nagy gyermekkori csalódása az volt, hogy nem nyerte meg a Jézus kínszenvedéseinek leírására meghirdetett versenyt, holott dolgozatával a családban is elragadtatást keltett.⁵¹

⁴⁹ A szavak, 92. (*A fordítást pontosítottam. Sz. M.*)

⁵⁰ *Bariona*, 123.

⁵¹ A szavak, 97.

„A dolgozat azonban csak második díjat nyert”, vallja be, s ez a csalódás jelenti Istentől való eltávolodásának kezdetét. Ebben az értelemben azt mondhatjuk tehát, hogy a darabban éppúgy vannak beszédes kihagyások, mint ahogyan a kijelentések is többet mondanak annál, amire látszólag utalnak. Az elbeszélő vaksága, a betlehemi csoda fizikai távolléte, s a *Feltámadás* említésének elmaradása mind világosan kijelölik a keresztény hittől való elhatárolódás mezejét. Mindamellet, a csoda elkerülhetetlenül reményt keltett a szereplőkben, s ez a remény adja az egész darab feszülő ívét, e remény fényében tárul fel a Misztérium, talán éppen a szerző szándéka ellenére.

3. A REMÉNY: A DARAB ÉRVELÉSÉNEK GERINCE

Sartre híres előadásában, amelyben filozófiájának kulcselemeit magyarázta el, nem csak világosan meghatározta egzisztenciális ateizmusát, hanem azt egyértelműen szembe is állította a keresztény reménnyel. Mi több, e szövegben választ keres azokra a katolikusok felől érkező bölcséleti kritikákra is, melyek az általa képviselt filozófiai „reménytelenséget” támadták. Az előadás végén a következőt olvashatjuk:

„Az egzisztencializmus nem egyéb, mint egy következetes ateista állásfoglalás végigvezetésére irányuló törekvés. Semmiképp nem akarja az embereket a kétségbeesés útjára vezetni. De ha a keresztények módjára kétségbeesésnek nevezzük a nem-hívó emberek összes álláspontját, akkor a kiindulópont a kezdeti kétségbeesés. Az egzisztencializmus nem annyira abban az értelemben ateista, mintha az Isten nemlétének kimutatásával töltené az idejét. Sőt azt mondja: az sem változtatna semmit a helyzeten, ha lenne Isten; ez a mi felfogásunk. Nem mintha azt hinnők, hogy van Isten, hanem mert úgy gondoljuk, nem az a kérdés lényege, hogy létezik-e, vagy nem, az embernek újra meg kell találnia önmagát, és bele kell törődnie, hogy önmagától semmi, még egy cáfolhatatlan Isten-bizonyíték sem tudja megmenteni. Ebben az értelemben az egzisztencializmus optimista-tan, a cselekvést hirdeti és a kereszté-

nyek rosszhiszeműleg csak azért mondják, hogy kétségbeesettek vagyunk, mert saját kétségbeesésüket összetévesztik a miénkkel.”⁵²

Reméljük, hogy e hosszú bevezetés után mostanra nyilvánvalóvá vált, hogy ha a *Bariona* szerzője irodalmi munkásságában egy zárójelbe tehető alkotás, akkor ez annak köszönhető, hogy Sartre elvállalva a Karácsonyi Misztérium megírásának feladatát, arra kényszerült, hogy meghaladja azokat a határokat, melyekbe gondolkodása az emberi szabadságot kényszerítette és megnyíljon az értelem létezésének szükségessége és a remény valósága előtt. Ezért, a *Barionát* olvasva és elemezve, szerintem jogosan juthatunk arra a következtetésre, hogy Sartre az általunk idézett előadásban nem volt egészen őszinte. Nem csak arról van szó, hogy a darab fő érvei mindenki számára egyértelműen a reményre vonatkoznak – ezt különös hangsúllyal ruházza fel, hogy a darab egy trieri hadifogolytáborban született és ott is mutatták be –, hanem a darab szembe is állítja egymással a keresztény reményt a szerző által ateista reménynek nevezett jelenséggel; mi több, annak ellenére, hogy ragaszkodik az utóbbi igazolásához, végül világosan bebizonyosodik, hogy az nem más, mint egoista dac és csökönyösség.

Elérkezett az ideje, hogy megvizsgáljuk, mennyiben befolyásolta e misztérium megírását két jeles katolikus szerző könyveinek ismerete: *George Bernanos* és *Paul Claudel*re gondolok. Magától Sartre-tól tudjuk – 1944-ben *Claire Vervin*nek nyilatkozta, aki a „hadifoglyok olvasmányairól” készült cikket írni –, hogy a trieri hadifogolytáborban a hosszú hónapok alatt számtalan könyvet elolvasva „két nagy felfedezést tett”: „Egy vidéki plébános naplója” és mindenek előtt, a „Selyemcipő”, amelyből részleteket akart bemutatni a *Stalag* színházában⁵³.

Claudel drámájának, a *Selyemcipő*nek⁵⁴ számos hatása kimutatható a *Barionára*, főként a stílust és a cselekményszöveget illetően: ilyen például az elbeszélő figurája, aki képeket mutat be. Hasonlóan *Claudel* monumentális darabjához, ez lehetővé teszi a szerzőnek, hogy fontos szituá-

⁵² *Existencializmus*, Ford.: Csatlós János. Bp. 1947. STUDIO (reprint), Hatágú Síp, Bp. 1991.

⁵³ Ld. *Contat–Rybalka*, 108.

⁵⁴ *P. Claudel, Le soulier de satin* (Selyemcipő, magyarra ford. Semjén György 1935).

ciókat teremtsen, anélkül, hogy ezeket jelenetben ábrázolná. Minde-
nekelőtt gondoljunk azonban arra, hogy éppen az emberi viszontagsá-
gok víziója, az ember teljességhez való kötődésében – ahol is e teljessé-
get nem adhatja meg magának – segített Sartre-nak felvázolni azt a
Bariona-figurát, aki az ég felé törve szabadabb, mint saját kétségbeesés-
ének súlya alatt görnyedve. *Az ördög és a Jóisten* című drámát a kritiku-
sok ugyanakkor kifejezetten Claudel-ellenes darabnak tekintik.⁵⁵

Ami a *Bariona* témáját illeti, szerintem nagyobb hatással volt rá *Ber-
nanos: Egy vidéki plébános naplója*, melynek kétségek és nehézségek kö-
zött tengődő főszereplője valóságos emlékművet állít az élő keresztény
reménységnek. Ez azért roppant fontos, mert e tény ismeretében vilá-
gossá válik, mennyiben segített megérteni a *Bariona* Sartre-nak, mit je-
lent valójában a keresztény reménység, s másrészt pedig szövegszerűen
felfejthetjük a regény hatását Sartre darabjában. A következőkben eh-
hez kívánok támpontokat adni.

3.1. A KERESZTÉNYSÉG LÉNYEGE A REMÉNY

Bariona a következő, a foglyokhoz intézett sorokkal zárul: „Íme, itt vé-
get ér a nektek, foglyoknak írott Karácsonyi színdarab. (...) De azt hi-
szem, hogy Karácsony napján, vagy bármilyen más napon számotokra
is létezik a boldogság!”⁵⁶ A foglyokhoz beszél és elmeséli, milyen okból
írta meg a Misztériumot. Tudjuk, hogy Sartre volt az, akinek fejében
megfogant az ötlet, és aki felajánlotta segítségét a tábori plébánosok-
nak. Nem lehet, hogy Bernanos itt következő bekezdése befolyásolta e
döntését és érvekkel szolgált számára?

„A pogányság nem volt a természet ellensége, de csupán a keresz-
ténység teszi nagygyá, önt lelket belé, teszi méltóvá az emberhez, az em-
ber álmához. (...) Az Egyház rendelkezik az örömmel, az egész öröm-
mel, amit ennek az egész világnak tett félre. Amit az Egyház ellen
tettetek, az öröm ellen tettétek. (...) De mit érnétek akár azzal is, hogy
életet tudtok gyártani, ha elvesztettétek az élet értelmét? Főbelőhetné-

⁵⁵ Ld. Moeller, 51.

⁵⁶ *Bariona*, 149.

tek magatokat retortáitok előtt. Gyártsatok életet, amennyit csak akartok! Az a kép, amit a halálról adtok, lassanként megmérgezi a nyomorultak gondolatát, lassan elsötétíti, színtelenné teszi utolsó örömeiket.”⁵⁷

Találhatunk ugyanakkor egy ennél még radikálisabb bekezdést is, mely feltehetően komoly lelkiismeretvizsgálatra készítette Sartre-ot, amelynek hatására pár évvel később megírta a gyermekkorát tárgyaló *A szavakat* – amint erről fentebb már beszámoltunk. Amikor Bernanos művében a plébános meghatározza a keresztény remény lényegét, kiemel néhány olyan kulcsmomentumot, melyek élesen szemben állnak a Sartre-i tapasztalattal: a kereszténység egy szerény gyermek öröme, amikor szembesül a tehetetlenségéből fakadó szenvedéssel. Aligha képzelhetnénk el ezzel élesebb szembenállást, mint Sartre gyermekélményeinek összefoglalását, s ebből következő hit-élményét (anyjához való bizalmatlan viszonyával, anyai mosolyok nélkül, a fájdalomtól és szenvedéstől gögösen). Érdemes e bekezdést hosszabban is idézni: annak ismeretében, hogy Sartre olvasta e sorokat, megérthetjük például, miért kívánt egy rövid misénél valami többet is felajánlani a foglyoknak, hogy azon az éjszakán valami örömet lopjon a szívükbe. Azt is megérthetjük, mire gondol *Boldizsár*, amikor az öregek és reményvesztettek falujáról beszél, akik csak azt kérik a rómainól, hogy hagyja őket „békében felfordulni”⁵⁸. Megérthetjük, mit jelent egy reményteljes, boldog Karácsony képe, szemben a „fekete karácsonnyal” és a reménytelenséggel:

„A keresztény nép szemforgató nép. (...) Nézd csak, majd az ellenkezőjét határozom meg neked, hogy mi a keresztény nép. A keresztény nép ellenkezője a szomorú nép, az öregek népe. Azt válaszolhatod, hogy ez a meghatározás nem nagyon teleologikus. Elismerem. De elgondolkoztathatja azokat az urakat, akik végigásítják a vasárnapi szentmisét. Persze, hogy ásítgatnak! De nem gondolod, hogy az Egyház meg tudja őket tanítani az öröme abban a hetenkénti fél órában?! (...) Mi az oka annak, hogy gyermekségünk ideje olyan édesnek, olyan

⁵⁷ G. Bernanos, Egy vidéki plébános naplója, ford.: Just Béla, Szent István Társulat, Budapest, 1985, 19.

⁵⁸ Bariona, 74.

ragyogónak tűnik fel? Egy kisfiúnak éppen úgy megvannak a maga gondjai, mint mindenki másnak, s végeredményben oly védtelen a fájdalommal, a betegséggel szemben. A dolgok rendje szerint a gyermekkor és az öregség lenne az ember két nagy megpróbáltatásának időszaka. De a gyermek éppen a saját tehetetlenségéből meríti örömeinek okát. Rábízza magát az anyjára, érted? Jelen, múlt, jövő, az egész élet benne van egy tekintetben, és ez a tekintet: mosoly. Hát bizony, fiacskám, ha engedik, hogy cselekedjünk, mi, az Egyház megadta volna az embereknek ezt a határtalan biztonságot. (...) De eltöröltük, kitéptük volna Ádám szívéből a magányosság érzetét. A pogányok nem is voltak olyan ostobák nagy rakás isteneikkel: sikerült megadniuk a szegény világnak azt az ábrándot, hogy egyetértésben van a láthatatlannal. De ez a fogás ma már nem érne egy fabatkát sem. Az Egyházon kívül minden nép fattyú-nép lesz, lelencek népe. Természetesen az a reményük még megmarad, hogy meg tudják ismertetni magukat a sátánnal. Majd ha fagy! Sokáig várhatnak fekete Karácsony-apóra! (...) Szegény alakok! Még a bűnt is meg fogják unni! Nem elég akarni, hogy az ember örülni tudjon. (...) Miért? Mert elvesztette gyermeki lelkületét. Nos hát, a jó Isten azzal bízta meg az Egyházat, hogy megőrizze a világban ezt a gyermeki lelkületet, ezt a romlatlanságot, ezt az üdeséget.”⁵⁹

Moeller Sartre gondolatainak gondos elemzésében, ahogyan korábban már utaltunk erre, csak röviden utal a *Bariona* című darabra – azt állítja, a mű elveszett, s Sartre néhány fogolytársa elbeszéléséből ismerjük, miről szólt. Részletes tanulmányában ugyanakkor lesújtóan pontos képet kaphatunk Sartre ateizmusáról és keresztényellenességéről. Amikor, egy közvetlen tanúra hivatkozva, erre az epizódra tér rá, Moeller azt írja: „A Barionában egy Sartre előtti Sartre alakja sejlik fel, aki talán egy napon még újjászületik.”⁶⁰

Úgy vélem, a darabban Sartre nyitva hagyja a szabad döntések megalapozására vonatkozó vitát – nem úgy, mint egyéb műveiben. Más-képpen fogalmazva: a magát egy meghatározott helyzetben találó em-

⁵⁹ *Bernanos*, Egy vidéki plébános naplója, 17–18.

⁶⁰ Moeller, 153.

ber – ahogyan ő fogalmaz – itt nincs arra kényszerítve, hogy csak magára hagyatkozva döntsön, nincs meg benne az önkényességnek az a vak optimizmusa, melyet Sartre tanításának összefoglalásaként tár eléünk, visszautasítva ezzel a pesszimizmus vádját.⁶¹ Ebben az időszakban Sartre még nem fordult a marxizmus felé; az általa képviselt fenomenológia radikális szolipszizmushoz vezetett, melyből szerinte nem kínálkozott semmilyen racionális kiút: ez alapozta meg ateizmusát. Az ész semmit nem mondhat Istenről. Ahogyan a gyermekkoráról szóló fenti idézeteken keresztül már láttuk, olyan kérdésről van szó, melynek megválaszolása megelőzi a racionális vitát. Ennek következtében a szabadság, amelyért Sartre síkra száll, vak, a szabadság pusztá akarása: az ember egy olyan szabadságot magáévá téve valósítja meg önmagát, amelyben Isten nem lehet más, csupán e szabadság tarthatatlan határa. Ebben a szellemben értelmezi Heidegger „Dasein” (jelenalólét) fogalmát, s Heidegger ember-felfogását, mint a halálhoz viszonyuló létet; a két gondolat között egyértelmű összefüggés áll fenn (noha a német filozófus nem értett egyet ezzel az értelmezéssel). Barionát a szenvedés élménye szembesíti ezzel az eszmével; szenvedéséhez hozzájárult a rómaiak elnyomása, és kétségtelenül zsidó hitének elhagyása is. Az egyik megszólalásában összefoglalja a háttérben munkáló Sartre-i metafizikát és antropológiát:

„Asszony, ez a gyermek, akinek születését kívánod, a világ újjászületése. Létezésével még egyszer megteremtődnek felhők és a víz, a Nap, a házak és az emberi fájdalom. Egy világot szülsz újjá, úgy formálódik majd, mint valami mocskos és sötét kéregbe bújtatott, megbotráncoztatott kis tudat, aki mint valami lárva, fogolyként él világ-vacka közepén. (...) A létezés szégyenletes lepra, mely szüleink hibájából mindnyájunkat gyötör.”⁶²

Marius Perrin, aki jól ismerte Sartre-ot és műveit, arra hívja fel a figyelmünket, hogy az érett Sartre egész munkássága csírájában már megtalálható a *Barionában*: „Abból a feltételezésből kiindulva, hogy hasonlóan más szerzőkhöz, egy vagy több szereplőre kivetíti magát, a

⁶¹ Exisztencializmus, 60.

⁶² *Bariona*, 84.

Karácsony Misztériumában két olyan szereplőt is találtam, aki a maga módján megtestesíti művének és akár életének is egy-egy alapelemét. (...) Ez az én Sartre-om, akit megismerhettem. Továbbra is úgy gondolom, semmit sem érthetünk meg érveléséből, ha nem tartjuk észben e két fő alkotóelemet.”⁶³ Nyilvánvaló, hogy Perrin itt a dráma két főszereplőjére, Barionára és Boldizsárra gondol.

3.2. VITA A REMÉNY TÍPUSAIRÓL

A darab nagyszerűsége főként a két főszereplő közötti párbeszédeknek köszönhető, ami – Perrin szerint – nem más, mint Sartre belső gyötrelmének kivetítése, hogy felfedezze, miként nyílhat meg az emberi szabadság egy ésszerű remény befogadására. Sartre, az író, belső konfliktusának és útkeresésének megjelenítéséhez az antinomázia, a 20. század ismert irodalmi toposzához folyamodik; az utazás fejezi ki a remény iránti vágyat. A cselekményt egy Betlehem közeli faluba helyezi, amivel eléri, hogy mindenkinek útra kell kelni ahhoz, hogy felkeresse a Messiást. Vannak szereplők, akik már úton vannak, mint Lelius és a keleti bölcsek; akadnak olyanok is, akik azért utaznak, hogy erre másokat is rábeszéljenek, mint az utazó, az angyal és a pásztorok, és végül mindenki útra kel Betlehem felé, ahol rálelhetnek arra, aki után vágy ébredt a szívükben. Bariona belső vívódása ezért fogalmazódhat meg úgy, menjen-e vagy maradjon.

A darabban a remény három típusa bontakozik ki. Ezek közül az első, valójában inkább optimizmus, mint remény, felületes és haszonelvű. Ezt *Lelius* testesíti meg: bezárkózik az időbeli ember korlátai közé, és ésszerű hozzáállásából fakadó hibákat követ el, amikor számolni kíván a jövőben megesső dolgokkal. Még szimpatikusnak is tűnik, amikor látjuk, hogy a konkrét hasznosság értelmében mindent üdvösnek tart, ami megfelel a Római Birodalom érdekeinek, és ezért birodalmi hivatalnokként az ő küldetésének alakulását illetően is hasznos, amennyiben hozzájárul végcéljához, hogy visszavonulhasson Mantovába, él-

⁶³ Perrin, 166–168. skk.

vezhesse vidéki villája kényelmét, és végre tanulmányt írhasson a méhésetről. E célkitűzéssel a fejében nagyjából biztos abban, hogy a dolgok „ésszerűen jól” alakulhatnak, s ennek következtében inkább pozitívan, mint negatívan áll hozzá az előre látható jövőbeli eseményekhez. Világos, hogy Sartre darabjában ez komikus ellentétként működik, s a darab akkori közönségéből senki sem tarthatja a rómaiak olyan személyiségnek, akinek hozzáállásával azonosulhat a háború és rabság viszonyosságai és félelmei között. Lelius hozzáállása olyan felületes, hogy szinte nem is méltó mélyebb elemzésre: nincs befolyással a dráma alakulására. Egyáltalán nem hasonlít a valódi reményhez, mely az emberi élet meghatározó döntéseiben értelmet ad a szabadságnak, nem vetethető össze a keresztény reménnyel, mely Isten végső győzelmének bizonyosságából, s ezért a kegyelem bizonyosságából fakad.

Maradt tehát másik két remény-típus, melyet Bariona illetve *Boldizsár* testesítenek meg. Kezdjük ez utóbbival! A varázsló-király Boldizsár – akit Sartre személyesen alakított – ezt nem győzzük eléggé hangsúlyozni, mivel annyira jelentős, paradox és meglepő tény – a valódi, a transzcendens remény megtestesítője, melyet az ember olyan tervhez fűz, mely saját természete szerint nem okozhat neki csalódást, hiszen sikeréért maga Isten kezekedik. Sára és a pásztorok megőrzik magukban az ártatlanságot és egyszerűséget, mellyel az első pillanattól fogva megnyílhat előttük a Messiás által nekik ajándékozott értelem, még ha szavaikkal nem is ők győzik meg Barionát. E szereplők hozzáállásában és párbeszédeiben egyre inkább megvilágosodnak e remény lényegi jellemzői:

a) A remény nem jelent elidegenedést, mivel egy másik élet reménysége nem jelenti a földi élet elvetését, hanem éppen ellenkezőleg: „Mi emberek, akiket Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett, amennyiben hasonlítottunk Istenre, túl vagyunk a szenvedéseinken.”⁶⁴

b) Nem is olyan festett reménységről van szó, amely elbizakodott és következtelen, mely tagadja a fájdalom és a szenvedés valóságát, mint ha nem volna egyéb pusztá képzelgésnél: „Az Angyal semmit sem remél, élvezi a boldogságot és Isten már előre mindent megadott neki; a kő sem remél, mert esztelenül az állandó jelenben él. De amikor Isten

⁶⁴ Bariona, 138.

megteremtette az embert, egybeolvasztotta a gondot a reménnyel.”⁶⁵ Ebben a beszélgetésben Boldizsár király – és Sartre, mint a darab szerzője – a közönséghez fordul, és Barionát, a *Remény* (az eredeti műben nagybetűvel írva) példaképeként mutatja be: „Nézz az előtted álló foglyokra, sáros ruháikra, átfagyott testükre! Tudod, mi tárulna eléd, ha a lelkükbe láthatnál? (...) A Remény a legjobb bennük. (...) Mert ez a te reménytelenséged: kérődni az elillanó jelenen, buta és haragos nézéssel a köldöködet bámulva, kiszakítani az időt a jövőből és bezárni a jelen köré húzott falak közé.” Perrin elbeszélése szerint ez a rész „úgy meghatotta a rabokat, hogy sokaknak könnybe lábadt a szeme.”⁶⁶

c) E reménység elszánt hitet követel, olyan hitet, mely nem vak, s nem is racionalista, noha ésszerű, mivel feltételez egyfajta racionalitást, melynek kifejezése – belemerülve a mindennapok valóságába – értelemmel tölti meg azt: „Mi is sokat szenvedtünk, és bölcsnek számítottunk az emberek között.”⁶⁷

d) Végül a reménység egy olyan ember életének feltétele, aki képes csodálattal adózni a misztérium előtt: Sára megnyílik a magában hordozott élet csodája előtt; ahogyan Boldizsár is a tudományok misztériuma előtt, melyek a valóságot kutatják, nem felejtve az emberi ismeret határait: „Bariona, az igaz, hogy nagyon öregek és bölcssek vagyunk és ismerjük a föld minden keservét. De azért, amikor megláttuk, hogy feltűnt e csillag az égen, repesett a szívünk az örömtől, akár a gyerekeké. Egészen gyerekekké váltunk, és útra keltünk, hogy teljesítsük emberi kötelességünket, s reméljünk.”⁶⁸ E részlet nem csak az evangéliumi üzenetet visszhangozza, hanem a fentebb Bernanostól idézett szövegrészletre is rímel, mely a reménység, a gyermeki egyszerűség és az öröm összetartozását mutatja fel. Mindebből az is világossá vált, hogy a reménység igen is egyaránt összeegyeztethető a tudománnyal és az élettapasztalattal.

Vessünk egy pillantást most Bariona reménytelenségére, melyet egészen a mű végéig megtestesít, amikor is Boldizsár hatására megvál-

⁶⁵ Bariona, 110.

⁶⁶ Perrin, 167.

⁶⁷ Bariona, 109.

⁶⁸ Bariona, 111.

toztatja hozzáállását! Bariona reménytelenségében nem bízik senkiben, sem Istenben, de még önmagában sem: „a reménytelenségből fakad az emberi méltóság”⁶⁹, mondja; életfelfogásával kizárja a transzcendenciát, mely kimerül a politikai-történeti dimenzióban, s elutasítja a megváltás minden lehetőségét. Kicsit nehéz elképzelnünk, hogy egy zsidó, mi több zelóta, Bariona módjára feladhatja Isten-hitét. „De zsidók Istene, egy panaszszót sem hallasz az én számból! Sokáig akarok élni, elhagytottan e terméketlen sziklán: én, aki sosem kértem, hogy megszüljek, a büntudatod leszek!”⁷⁰ E sorokban az a másik Sartre szólal meg, aki aztán élete végéig kitart e hozzáállás mellett – legalább is amennyit életéből a közönség megismerhet.

Bernanos a *Naplóban* a plébános által felkarolt grófnő szájába adja a gondolatot: „a pokol az, amikor megszűnik a szeretet”. Milyen távol áll e gondolat Sartre híres megfogalmazásától: „A pokol, az a mások!” A valóság kétfajta felfogása közötti különbség abban ragadható meg, hogy a grófnő azért fejezheti ki magát így, mert miután átélte a poklot, melyben az ember eltávolodik önmagától, és mindenkit megvet, immár megadatott számára a kegyelem és a reménység. A *Barionában* a buzgó végletes elutasítás arra készíti Boldizsárt, hogy utolsó érveit is elé tárja: „Szenvedsz, de semmiféle szánalmat nem érzek irántad: miért ne szenvednél? (...) Vesd magad az ég felé és szabad leszel!”⁷¹ Térjünk vissza itt a *Naplóhoz*, melyben a halála előtt a plébánoshoz írt levélben a grófnő beszámol a reménytelenség pokláról, és a fordulatot hozó kegyelem megtapasztalásáról! A grófnő, fiának halála miatt vált reményvesztetté, a kegyelem pedig alázatos hozzáállása miatt szállt rá. Valami hasonló történik Barionával is a darabban. Ezt írja:

„Plébános úr, nem hiszem, hogy el tudja képzelni azt a lelkiállapotot, melyben magamra hagyott (...) Egy kisfiú kétségbeesett emléke mindentől távoltartott, szörnyű magányban, s úgy éreztem, hogy egy másik kisfiú kiszabadított ebből a magányból. (...) Nem hittem lehetségesnek a megnyugvást. És valóban, nem is a megnyugvás jött el. (...) Nem vagyok rezignált, boldog vagyok. Nem kívánok semmit. Ne vár-

⁶⁹ Bariona, 78.

⁷⁰ Bariona, 113.

⁷¹ Bariona, 140.

jon rám holnap. X abbéhoz megyek gyónni, mint rendesen. Igyekezni fogok a lehető legőszintébben, de ugyanakkor a lehető legtapintatosabban gyónni... Mindez olyan egyszerű! Ha elmondtam: »Szántszándékkal vétkeztem a remény ellen, a nap minden órájában, tizenegy év óta«, mindent elmondtam. A remény! Holtan tartottam a karomban, egy szeles, vigasztalan, márciusi estén... éreztem utolsó leheletét az arcomon, a helyét még most is tudom. És most visszakaptam. Ezúttal nem kölcsönbe, ajándékként. Ez a remény az enyém, csak az enyém, éppen annyira nem hasonlít ahhoz, amit a filozófusok így neveznek, mint a szeretet szó sem hasonlít a szeretett lényhez. Ez a remény, mintegy test a testemből. Ez kifejezhetetlen. Gyermeki szavakra lenne szükség.”⁷²

Meglepő az idézet utolsó része, különösen amiatt, mennyire hasonlít a Sartre-i szöveg azon részére, melyben az elbeszélő azt ecseteli, hogyan ábrázolná *Máriát* festőként: a fiát – aki Isten – magához ölelő Szűz áhítata, igen hasonló ahhoz az érzéshez, mely Bernanos szövegében elfogta az asszonyt, amikor újra találkozott a Kegyelemmel, s nem akarta elhagyni többé, mert „test a testemből”.

Bariona, pontosabban későbbi élete során Sartre amellett érvel majd, hogy ez az egyedül ésszerű hozzáállás, amellett érvel majd harcosan: nem reménytelen egyedül önmagában bízni, saját „szituációbeli” szabadságában, s egy értelmetlen világban elvetni önmagán kívül minden más értelmet. A realizmus álcáját magára öltve, amellett igyekszik majd érvelni, hogy az élet mérleg-serpenyőiben kiegyenlítődik a rossz és a jó. Reménykedni nem azt jelenti, hogy figyelmen kívül hagyjuk a rosszat, hanem hogy nem tulajdonítunk neki olyan súlyt, amellyel nem rendelkezik ténylegesen. Ez utóbbi kifejezés az etika birodalmába kalauzol minket: miért „nem kell”, hogy a rossz ilyen súllyal bírjon? Az ész megpihen a szabadság értelmének utolsó értelmes lehetőségén. És e ponton újra rábukkanunk annak igazságára, hogy a remény feltételez egy magán a személyen túlmutató nyitottságot „olyasvalakire, aki biztosítja a jó lehetőségét”. A lehetőségét csupán, mivel nem erőlteti ránk magát. A lehetőségét, mivel a végső döntés a jó befogadó szeretete vagy elutasítása mellett hatalmunkban áll. Ez ugyanakkor valós lehetőség is, mivel megvalósítása nem egyedül az alanyon múlik, hanem egy

⁷² Bernanos, 131.

olyan Isten segítségével is számol, aki meghaladja az embert és hozzájárul azokhoz a döntésekhez, melyek feltételezik bizonyos dimenzióját egy saját életnek, hasonlóan a grófnő esetéhez a Bernanostól fentebb már idézet műben. Maga Sartre az élete utolsó éveiben a Simon de Beauvoirral folytatott beszélgetésekben meglepő fordulattal utal arra, milyen ellentét állt fenn személyes gondolkodása és a kifelé vállalt meggyőződése között. Ezt azon az oldalon olvashatjuk, ahol végére ér a fogolytábor papjaival folytatott beszélgetésekről szóló visszaemlékezéseknek és megerősíti ateizmusát. Ennek ellenére azt írja: „noha nem hiszünk Istenben, az Isten-eszmének vannak olyan elemei, melyek bennünk maradnak, s amelyek megláttatják velünk a világ isteni aspektusait” majd áttér magára: „nem érzem magam egy kis részecskének, amely feltűnt a világban, inkább olyan vagyok, mint egy lény, akit vártak, akinek a létét előidéztek, s akit előre megformáltak. Röviden, egy olyan lény, aki úgy tűnik, egy teremttől származik; ez a teremtető kéznek az eszméje, mely engem teremtett, visszaautal Istenhez. Természetesen ez nem egy világos és pontos eszme, melyet bármikor gondoljak is magamra, mindig felhasználok; számos általam képviselt gondolatnak ellentmond, de itt van a maga pontatlan módján. És magamra gondolva, sokszor így gondolkozom, képtelen lévén másképp gondolkodni.”⁷³

Mindazonáltal miután Sartre megszökött a fogolytáborból, kitarzott *Bariona* eredeti beállítottsága mellett. Elég, ha csak elolvassuk a *Stalag 12D* fogolytábort követően született első színművét, *A legyeket*. Oresztész mítosza elutasítja a transzcendenciára való nyitottságot, még azt az önmagában elégtelen, de mégis valamifajta nyitottságot is, amely még jelen volt a görög tragédiában. Oresztész nem bízik Jupiterben, és éppúgy elutasítja, ahogyan ezt teszi Bariona Istennel:

„ORESZTÉSZ: Ítéljenek engem halálra a sziklák, és száradjanak el a palánták, amerre járok. Az egész mindenség nem elegendő hozzá, hogy elvegye az igazságomat. Az Istenek királya vagy Jupiter, a kövek és a csillagok királya. A hullámok és a tenger királya.

⁷³ BEAUVOIR, SIMONE (DE), *La ceremonia del adiós (seguido de Conversaciones con Jean-Paul Sartre Agosto–Septiembre 1974)*, Edhasa, Barcelona, 2001, p. 541.

JUPITER: Én ne volnék neked a királyod, te kérészéletű! Ki teremtett hát téged?

(...)

ORESZTÉSZ: (...) Én a magam szabadsága vagyok. Ahogy megteremtettél, megszűntem hozzád tartozni.”⁷⁴

„BARIONA: Még, ha az Örökkévaló felfedi is előttem a felhők közé rejtett arcát, akkor sem hallgatom meg, mert szabad vagyok; és egy szabad emberrel szemben még maga az Isten is tehetetlen.”⁷⁵

Bernanos a fentebb hosszán idézet szóhasználatával az, aki a maga akaratából a Krisztusban megtestesült Kegyelem peremén „fattyúként és lelencként” tengődik, nem remélhet mást, csak a „fekete Karácsony-apó” eljövételét. E gondolat jól megragadja Bariona megtérése előtti hozzáállását: ő is olyan ember, aki szándékosan az Isten Kegyelmének peremén marad, elzárkózva a reménytől és az értelmességtől. „Én a magam szabadsága vagyok.” Ha részletesen elemezzük Bariona hozzáállását, mindig felrémlik bennünk a kétség, hogy Sartre vajon megadta-e szereplőjének a gyökeres megtérés lehetőségét. Némelykor olyan érzésünk támadhat, hogy csupán a halál harcos elfogadásának lehetőségét ismeri el, szemben a puszta várakozással. Nem kívánjuk itt berekeszteni a vitát, jobb, ha hagyjuk, a darab végén az olvasó maga jusson el a végkövetkeztetésre. Annyi azonban világos: Bariona, már nem az „ősi törvény” embere, „Krisztus első tanítványává” válik. Az igazi remény nem az öntudat feladásából fakad, hanem a próba és a megmérettetés őszinte élményéből. Mindenki maga tudja, mi az a próba és nehézség, mely saját életében igazolja e reménységet és az ennek megfelelő hozzáállást. Világos, hogy e próbában – ahogyan ez az *Ambricout-i* atyával levelező grófnővel is történt, vagy a végül Boldizsár szavára hallgató Barionával – a Kegyelem vezet minket.

⁷⁴ A legyek, 79–80.

⁷⁵ *Bariona*, 104.

TARTALOM

Előszó a második kiadáshoz	5
Előszó	7

JEAN-PAUL SARTRE

BARIONA,

avagy

Színjáték a fájdalomról és a reményről

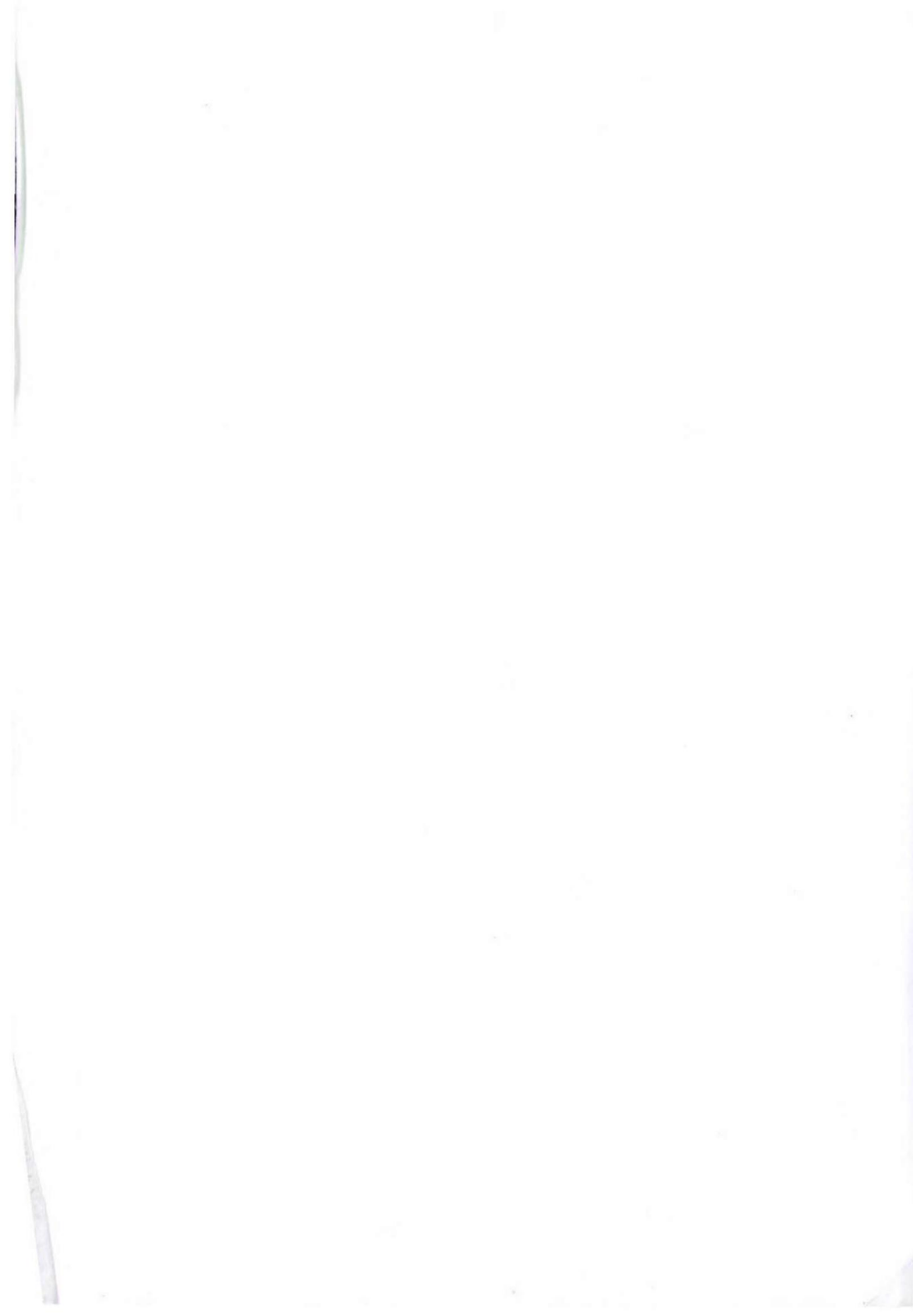
Előjáték	13
Első felvonás	17
Második felvonás	35
Harmadik felvonás	51
Negyedik felvonás	63
Ötödik felvonás	81
Hatodik felvonás	99
Hetedik felvonás	115

JOSÉ ÁNGEL AGEJAS

BARIONA, A MENNYDÖRGÉS FIA

Egy reményteljes és reménykeltő színdarab

1. A Stalag 12 D és a Karácsony misztériuma	125
1.1. Egy náciaktól kapott Karácsony	128
1.2. Néhány kulcs a Bariona értelmezéséhez	133
2. Sartre és a kereszténység	140
2.1. Isten elutasítása Sartre gondolkodásában	142
2.2. A Misztériummal szembeni határozatlansága	147
3. A remény: a darab érvelésének gerince	151
3.1. A kereszténység lényege a remény	153
3.2. Vita a remény típusairól	157

A kiadásért felel Gyenes Ádám.

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel
megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: 267-5979

Párbeszéd Könyvesbolt

1085, Horánszky utca 20.

www.konyveslap.hu

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu

Borítóterv: Ujváry Jenő

Nyomdai előkészítés: Kardos Gábor

Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.

Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

A *Bariona* Jean-Paul Sartre első drámája, és nem igazán illeszkedik a későbbiek sorába. Nemcsak témája miatt, amely a Megváltó betlehemi születésének története, hanem az ateizmusát átható remény miatt sem, amely itt az emberiség egészére rávetül.

Bariona, a város elöljárója már minden hitét elveszítette népének jövőjével kapcsolatban, és ő maga ítéli saját háza népét pusztulásra, mikor felesége közli vele, hogy gyermeket vár. Ebben a reményvesztett helyzetben érkezik el hozzá a jó hír egy angyal révén. Ez a remény hatja át mindannyiukat, és minden akadály, olykor a józan ész ellenére is képessé válnak az előrelépésre, hogy saját maguk is szülővé válhassanak.

Sartre ezt a drámát 1940 karácsonyán, egy náci hadifogolytáborban, fogolytársai számára írta.

ISBN 978-963-236-691-3

2000 Ft

9 789632 366913

L'Harmattan